

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**AntiLutherus Judoci Clichtouei Neoportuensis. Doctoris
Theologi, Academiae Parrhisie[n]sis**

Clicthove, Josse

[Köln], 1525

VD16 C 4189

In secundo libro, hæc discutiuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36183

ANTILVTHE-

RI LIBER SECVNDVS: DISTIN-

ctionem ordinem ecclesiasticorum, sacerdotumque
à laicorum turba discretum astringens, & quod in
missa consecrat eucharistiæ sanctæ sacra-
mentum: esse uerum sacrificium.

Quam absurda sit Lutherana sententia de to-
to ordine ecclesiastico, de distinctione sacerdo-
tij, & de sacrificio missæ. Caput I.

VIALICVIREIPUBLICAE

probæ institutæ: extremam inferre molunt
perniciem: primum rectas illius (quibus niti-
tur leges euertere conantur. Deinde pulchrū
eiusdem ordinē quo decenter disponitur cō-
fundere: magistratū equare plebi, & ima sum-
mis commiscere laborant. Postremum uero:

quæ præcipua sunt illius munia, supremamque officia penitus sustolle-
re nituntur. ut nihil illi sit reliquū: nisi in ordinata quædam rebus indige-
statū congeries & horrida confusio. Hæc autē oia factitasse depre-
henditur Lutherus turbida sua factione: quā nostra tēpestate in
sanctā suscitauit ecclesiam. Nempe ut funditus subruat ecclesiasti-
cā rempublicam: primum leges illius & sanctiones omnes abiecit.
asserens non posse constitutiones ulla constringere populū Chri-
stianū: nisi aperte in euangelico codice contineant expressæ, quæ ad-
modū in præcedente libro abunde dictū est. Deinceps pulcherrimū
ecclesiasticū statū ordinē omnino subuertit: nullā in eo admittēs gra-
dū distinctionē, neque prælationis subiectionisque diuersitatē, cōcinna-
uarietate & cōgruentissima dispositione à Christo constitutā: & ab
apostolis, eorumque assensu uiris apostolicis decentissime ordinatam.
Quippe in eo libro cui titulum præfigit de abroganda missa priuata: or-
dinatissimū ecclesiæ catholicæ statū amaris subsannat scōmatibus
& cōuitijs Lutherus, quod in eo constituat unū summus sacerdos: &
sub eo cardinales, archiepiscopi, episcopi, curati & sacerdotes minores:
quosque in suo gradu. obgarriēs ecclesiā hanc nostrā idcirco esse simile

LIBER SECVNDVS

gentilitiæ constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris et Saturni:
 eandemq; Christo & euangelio esse contrariã. Sed qualẽ esse ue-
 lit ecclesiam sanctam: ex uerbis eius prædicto libro insertis nunc au-
 diam⁹. Christianus populus (inqt) debet eẽ simplex, in q̄ priori⁹ nulla
 » secta, nulla differentia personarũ, nullus laicus, nullus clericus, nul-
 » lus rufus, nullus unctus, nullus monachus esse debeat. Sed sine ullo
 » discrimine omnes uel coniugati uel cælibes, arbitrio quisq; suo: si-
 » cut modo in ciuilibus cõmunitatibus uidemus naturaliter. Et qui
 » hanc simplicitatem sciderunt: authore satana (inqt) id fecerunt.
 Hęc ille. Ecce pulchram Lutheri ecclesiã: immo ut uerius dicam,
 II. synagogã satanæ & Babylonicã cõfusionẽ. ¶ Insup potiorẽ & di-
 gniorẽ sacrosanctę ecclesię administrationẽ, utpote sacerdotij fun-
 ctionẽ prostituit atq; contaminat: cũ eam Christianis omnib⁹ esse
 cõmunẽ astruit & omnes sancto regenerationis lauacro ablutos, si-
 ne sexus ac ætatis discrimine, esse sacerdotes. Quod ex uerbis eius,
 prædicto libro contumeliarũ & errorũ refertissimo, inscriptis: li-
 » q̄do constat. Nos omnes (inqt) eodẽ, quo Christus, sacerdotio su-
 » mus sacerdotes: qui Christiani, id est filij Christi, summi sacerdo-
 » tis sumus. Neq; ex ullo scripturæ sanctę testimonio id habet: q̄ sa-
 » cerdotes rasi & uncti aliqui in nouo testamento dicantur, distincti
 » à laicis. Et paulo post, Stat irrefragabilis sententia: sacerdotes uisi-
 » biles & à laicis diuersos, in nouo testamento nullos esse. Qui autẽ
 » sunt: sine testimonio scripturæ & sine uocatione dei sunt. Hoc au-
 » tem quid est aliud: q̄ ex diabolo esse? Hęc Lutherus. ¶ Præterea
 III. augustissimũ ipsius sacerdotis munus ac officium, celebrationẽ uide-
 licet missæ, conculcat & destruit idẽ capitalis hostis ecclesię: cum
 missam omnẽ priuatã censet abrogandã, & missam ipsam etiã so-
 lennẽ negat esse sacrificiũ. multis contendens rationibus (quæ po-
 stea suo dissoluent loco) sanctissimũ eucharistię sacramentũ, qd in
 missa consecrat & offert deo: nequaquã dici debere nec esse sacrifi-
 ciũ. Vtrũq; horũ: ex ipsius uerbis, eo in libro dictis (quẽ in hoc secũ-
 do nostro uolumine potissimũ suscepim⁹ im probandũ: & ex quo,
 quæcunq; per totũ hunc librũ Luthero ascribunt, deprõpta sunt)
 » ita elucescit. Singulis inquit dominicis diebus & ñs solis, unica tm̄
 » eucharistia cõsecretur: sicut modo fit in die paschæ. & illuc cõueni-
 » ant esuriẽtes & sitientes, id est piæ & afflictę cõsciẽtię: quæ à pec-
 catis

cati optant sanari. ibiq; habito sermone & oratione publica susci-
 piant omnes cõmunione. Hoc solo modo fiat publica missa: ad imi-
 tatione primitiue ecclesie, ordinationis euangelicæ & apostolicæ.
 Ecce celebradæ missæ legē: quā nobis sua solius autoritate teme-
 rarius præscribit Lutherus. Et eodē in loco. Missæ (ait) quas sacri-
 ficia uocāt: summa sunt idololatria et impietas. immo missæ: usum,
 nomine sacrificior; & sacerdotū titulo tenere: est negare Christū.
 Vbi aperte sentit: missam non esse sacrificiū. ¶ Rursum sacratissi-
 mā missæ partē atq; præcipuā, ad cõsecrationē augustissimi sacra-
 menti eucharistiæ, oblationēq; & sumptionē eiusdē, peculiariter
 accommodatā (quā uulgo sacrum canone dicunt) execrabilē impietate
 Lutherus aspernat & respuit, tanq̄ aduersantē euangelio: q̄ dicat
 ipse canon sanctā eucharistiā in missa cõsecratā eē sacrificiū, quod
 euangelia (ut ait Lutherus) non sonant. Eundē quoq; sacrum cano-
 nē, cõpositū esse oblatrat ab aliquo uerboso & pæ spirituali: eo q̄
 superfluis (inquit) uerbis eandem inculcat rē cum dicit. hæc dona,
 hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, & hostiā purā, hostiā san-
 ctā, hostiam immaculatam. Quinimmo ut apponat iniquitatē sup
 iniquitatem: sanctos qui ipso canone missæ sunt usi, missamq; pro
 sacrificio habuerunt: subinsinuat eo ipso peccasse, q̄ id præter scri-
 pturæ autoritatē factitarint, ut ait. Tutius est (inquit) hoc inter
 peccata sanctor; numerare, quod sine autoritate scripturæ fece-
 runt: q̄ pro exemplo bono imitari. ¶ Deinde ut suæ impietatis ap-
 tiora relinquat argumenta: officiū ecclesiasticū in solennitate cele-
 berrima sanctissimi eucharistiæ sacramenti quotannis celebrari so-
 litū, et ab ecclesia tota merito approbatū longoq; obseruatum usu:
 impudenter irridet, cachinnisq; prosequitur, obiectans in eo figu-
 ras ueteris testamēti inepte & incõgrue adaptari illi mysterio: af-
 fectatōq; studio eas eē pro authoris arbitrio frigide & ociose cõge-
 stas. ¶ Deinceps rit⁹ ac cõmonias celebradæ missæ, a sc̄tis antiq; p-
 patrib⁹ optime cõstitutis: fugillat & rephendit. atq; in primis illum
 ecclesie probatissimū morē deridet improb⁹: quo cõstitutū est uer-
 ba cõsecrationis debere eē secreta, cū deberēt (inquit) omnibus eē
 uulgata. Improbat & illud ecclesiasticū decretū: q̄ mutantes for-
 mā consecrationis peccāt mortaliter, cū tamen euāgelistæ & Pau-
 lus (inquit) nullā certā & eandē formā descripserint. Illud itidem:
 q̄ non

III.

V.

VI.

q; non

LIBER SECVNDVS

- quod nō liceat nisi unctis digitis hostiā tāgere, & nō alia parte corporis. cum tamē (ait) illa iam cōsecrata: à palla & calice alijsq; rebus inanimis tāgatur. ¶ Ad hæc & illud amarulēto subsannat cachinnosq; à ieiunis fieri debeat missæ celebratio, cum Christus post cenam instituerit id sacramentū (inquit) & apostoli cœnati idē sum-
- VII.** pserint: nullo peccati contracto reatu. ¶ Rursus & illū celebrandē missæ ritum dānat Lutherus & insectatur: quo sacerdos sacra faciens, dignissimum sacramentum eucharistiæ sumit post cōsecrationem. Christus (inquit) sibi ipsi tradidisse nō legitur sacramentū altaris: sed tantū suis discipulis. Ad cuius exemplum deberet sacerdos in missa nō sumere eucharistiā, sed alijs tradere: quemadmodū fit in laicorū communionē. In missa autem solus sumit sacerdos & nō distribuit alijs. Hæc Lutherus. Irridet & impudēter illā partiū hostiæ dissectæ distributionē: qua beatis una pars ei⁹ deputatur, quasi adhuc (ait) eis esset necessaria fides & pmissio Christi. ¶ Demū ut se infensissimū prodat ecclesiasticæ professiois hostē Luther⁹: ijs qui ministerio altaris sunt addicti, lectiōem horarum canonicarum quotidianā relaxat & sustollit, illā ut fastidiosam & infructuosam dānans. Melius esset (inquit) eis nō legere horas: quā frigide eas legere. cum sit horarum lectio: laboriosius & tamē simulat⁹ dei cultus. Nihil enim dici debet in ecclesia nisi certum sit, id esse uerbum dei. Nihil etiā fieri aut geri: nisi quod certū sit à deo præcipi, ut fiat ac geratur. Hæc ille. ¶ Postremū in profundū malorū prolapsus (quantum coniectare fas est) Lutherus: improbat celebrationes missarū, ex instituto ecclesiastico pro defunctorum subleuatione fieri solitas. Ludificatiōeq; dæmonū factas, immo confictas esse contendit apparitiōnes animarum corporib⁹ exutag: que ex petiuerunt missarū suffragia sibi à uiuis impendi. Quicquid (inquit) refertur de apparētibus post mortem spiritibus: uanū est ac frivolum, dæmonisq; ludificatio, cum id nō habeatur ex scriptura. De beato autē Gregorio referente in dialogis de Pascasio & alijs mortuis qui apparuisse narrantur uiuentibus: respondet, in hoc Gregoriū errasse, tu uisq; esse, totū purgatoriū negare: quam Gregorio in hoc loco credere, quod hic sit periculū erroris: illic uero, nullum sit periculum. Et paulo post subiicit. Gregorius tum falli potuit: cum sine scriptura sibi loquitur & facit. Hæc Lutherus.
- ¶ Porro

¶ Porro sunt & alia per multa in p̄dicto Lutheri libello de abroganda missa inscripto, supra modū absurda, impia; necnō in sedē apostolicā cōtumeliosa, deoq; & sanctis iniuria. Quæ ex industria nūc p̄mittunt, quod nostrū fuerit institutū ea potissimū hic afferre cōfutanda: quæ cōtra ecclesiasticā integritatē, sacerdotij dignitatē, sacrificijq; nouæ legis ueritatem, illic inserta leguntur. Ea uero p̄sertim sunt: quæ his decē placitis Lutheranis iam annotatis, & deinceps in progressu suo ordine cōfutandis, cōprehēdunt. Ex quibus cū luce clarius constet; ipsum Lutherum, sacrosq; esse profanatorem & impium ecclesiæ pro uiribus euerforē: in animo nobis est pro incolumitate reipublicæ ecclesiasticæ (quam ille toto molimine destruere annititur) collatis signis in hoc secūdo libro dimicare, & contra hæc decem errorū capita, tanquā agmina militaria aduersæ partis in acie p̄ducta; manū cōserere. q̄d cōmode p̄stare nō potuissēmus: nisi hostē ipsum, p̄didissēmus & deduxissēmus in apertum, cum quo sit nobis conflictandum. Proinde cogimur & hic: Lutheri dicta in medium afferre. Sit itaq; nostri instituti deo adiutore id exordium.

¶ Ecclesiam Christi, diuersos gradus atq; ordines sortiri: quibus decenter & cōcinne distinguitur. **Cap. II.**

Rimo quidem loco, contra equalitatē illā omnimodam partium ecclesiasticarum & simplicitatem est nobis decertādum: quam in ipsa fronte tanquā antesignanā & sui agminis uexilliferam obijcit Lutherus, ingerereq; molitur ecclesiæ dei, cōmonstrādūq; authoritate scripturæ ac sanctorū patrū testimonijs: ecclesiasticū statum certis gradibus inter se diuersis debere esse distinctū.

¶ Ad quod cōprobandū: sit hæc ordine prima ratio. **Celestis hierarchia, ordinatissima dispositione dirimit in diuersas angelicorū spirituū hierarchias & sacros principatūs: hos quidē supremos, istos medios, illos uero postremos. Inter quos, decentissim⁹ iste seruatut ordo: ut supremi, diuinæ bonitatis munera, proxime nulloq; interstite à deo accepta, diffundant in medios quos supereminēt. & medij in postremos: ipsis subsidentes. quemadmodū præclare ostēdit beatus pater Dionysius: in libro de cælesti hierarchia. At ecclesiastica hierarchia (eodē authore: in libro de hac cōposito) cōstituitur**

Dionysius
Arcopag

r ad

LIBER SECVNDVS

ad similitudinē formā & modū cælestis hierarchiæ ordinationisq; angelicæ: in cælis substantiæ. **V**t sancta ecclesia ad huc in terris mitas, decētissimo tū cōsistat ordine, et cōgruētissimū habeat sui status tenorē, cū illi in superna ciuitate Hierusalē triumphāri cælestium spiritūū principatui cōformatur, ac euadit p̄similis in suis functionibus & operib⁹. **H**abet igitur & ipsa ecclesiastica hierarchia: suarum partiū ordinatā distinctionē, officiorūq; discretionē, ut hī cæteris p̄sint ad directionem, illi uero aliorum authoritati subiaceant: neq; sit cōfusa omnium æqualitas. ¶ **S**ecunda. In eodē de ecclesiastica hierarchia libro, diuinus **D**ionysius primitiuæ ecclesiæ (in qua uerfabat) dispositionē & ordinē describens: perhibet sup̄mū in ecclesiastico principatu locū, tenere pontificem, sub illo autē constitui sacerdotes, illis uero ministros sanctos subijci: quos diaconos & subdiaconos nūcupāt. postremū deniq; gradū obtinere plebem sanctā: prædictis sacroꝝ ministris subiectā. **S**ed nōne in hac ordinatione, à summo loco p̄ intermedios ad imū fit descēsus & p̄gressio: quasi cōstructis quibusdā certa serie gradibus? **Q**uonā igitur modo in ea locū habebit ullū æqualitas illa Lutherana: qua sine ordine cōfundant̄ omnia? ¶ **T**ertia ratio. **N**eq; à supra dicta beati **D**ionysii sententia discrepat diuinus **I**gnatius: ecclesiæ Antiochenæ tertius à **P**etro apostolo episcop⁹, & sancti **I**oānis euāgelistæ discipul⁹, qui in uarijs suarū epistolaz locis episcopos à presbyteris, & hos à diaconis distinguit: secundū primæ uæ ecclesiæ (in q̄ degebat: apostolis cōtēporaneus & ipsi **D**ionysio) legitimam ordinationē & potissimū in prima sua epistola: quam scribit ad **T**rallianos ex **S**myrna. ubi post q̄ admonuit salubriter illius ecclesiæ fidelē populū: quod episcopo subditi sint & morigeri, necnō presbyteris, similiter & diaconis: qui sunt in ministeriū ecclesiæ dei, subiungit. **Q**uid enim est episcopus: nisi omnē principatū & potestatē illorūq; omnium tenens, quē admodū deceat hominē tenere: imitatorē dei factū secundū uirtutē? **Q**uid est presbyteriū: nisi institutio sancta consiliarij & cōfessoris episcopi? **Q**uid etiam diaconi: nisi imitatores **C**hristi, ministrantes episcopo sicut **C**hristus patri, & operātes illi operationē mūdā & immaculatā: quo modo sanctus **S**tephanus beatissimo **I**acobo, & **T**imothe⁹ & **L**inus **P**aulo: & **A**nander⁹ & **C**lemēs **P**etro. **Q**ui igit̄ istis inobediens fuerit: hic sine deo omnia.

Ignatius

omnino erit, & impius & contemnēs Christū, & ordinationē ipsius minorās, hæc ille. ¶ **Quarta.** Sed et beatus Cyprianus Carthaginēsis episcopus gloriosusq; insignis martyrio: eandē graduū et officiorū ecclesiæ distinctionē in suis operibus dilucide astruit. potissimum in tertij libri epistolarū suarum nona epistola: quā scribit ad Rogatianū episcopū de quodam diacono, q̄ intolerabili insolentia cōtra eundem suum episcopū rebellis et contumeliosus fuerat. Vbi postq̄ luculenter ostendit Cyprianus, et ueteris et noui testamēti complurib⁹ testimonijs pariter et exemplis: quantus debeat honor sacerdotali dignitati, q̄d q̄ illi⁹ cōtēptores etiā & deū spernant: subnectit. Meminisse autem diaconi debent: quoniā apostolos, id est episcopos et præpositos dominus elegit. Diaconos autē, post ascensum domini in cælos, apostoli sibi cōstituerunt: episcopus sui et ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra deum possumus, qui episcopos facit: potest et hic cōtra nos audere, à quibus diaconi sunt. Et ideo oportet diaconū de quo scribis, agere audaciæ suæ pœnitētiam: ut honorē sacerdotis agnoscat, et episcopo p̄posito suo plena humilitate satisfaciat. Hæc sunt em̄ initia hæreticorū, et ortus atq; conatus schismaticorū male cogitātū: ut sibi placeat, ut p̄positū superbo tumore cōtēnant. Sic de ecclesia recedit, sic altare prophanū foris collocatur: sic cōtra pacē Christi & ordinationem, atq; unitatem dei rebellatur. Hæc Cyprianus. Ex p̄dictis autem, & ijs quæ in sequentibus afferentur rationib⁹, p̄spiciū euadit: ab ipso nouæ legis exordio presbyteros ab episcopis semp fuisse distinctos, & inferiore gradu q̄ fuerint episcopi, nūquā nō habitos. Quod tamē inficiant Lutherani, ita à suo edocti Lutherō: cōtēdente presbyteros in primitiua ecclesia fuisse eosdē & episcopos, neq; ullum grad⁹ aut dignitatis discrimē inter eos circa principiū euangelicæ institutionis extitisse. Sed hæc improba eius assertio: cum sanctorū patrum sententijs, tū sacræ scripture autoritate, postertius suo loco adducenda: potissimū in undecima præsentis materiæ ratione, facile refellitur. Verum ut ad rē p̄positam reuertamur: si singulatim sanctorū patrū Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Gregorij, Chrysostomi, & cæterorū testimonia citare pergerē, ecclesiasticorū graduum discretionem cōprobātia: prolixior essem multo, quàm rei discutiendæ conditio expo-

r 2 scat,

1111.

Cyprianus
Ioan. 20
Actuū. 6

LIBER SECVNDVS

scat, fastidiumq; graue legentibus ingererem. Idcirco illis præter-
missis; ad fulciendam alijs rationibus subiectā materiā progredium
v. dum est. ¶ Quinta ratio. In toto hoc uniuerso admirabilis spectat
pulchritudo, ob convenientissimū reꝝ conditaꝝ ordinē mira con-
cinnitate, in diuersitate situs & collocationis eaz; elucētē. Est em̄
supremū cælum omnia corpora superambiens; suoq; sinu comple-
ctēs uniuersa. Sūt & cæli inferiores: singuli suo loco ordinatissime di-
spositi. quoz; hi alios continent, & superiorē fortius sedē illi uero
continētur, inferioreq; situ subsistunt. Sphæris autē & globis cæle-
stibus subsidēt elemētaria corpora: nec ordinis nec certæ adinuicē
habitudinis expertia. quorū terra, tanq; scabellum pedū sui autho-
ris; infima collocatur regione. Si itaq; suo opificio uoluit optimus
rerum fabricator tantā adhæcere uenustatē, ex admirāda eaz; ad se
inuicem ordinatione consurgētē: an eādē ecclesiæ denegauit, di-
lectissimæ Christi sponsæ, reliquitq; illā sine ordine prælationis &
subiectionis deformē, cōfusam & horridā? Nequaquā certe. sed & i-
psam decorauit miro ornatu: ex certa graduū ecclesiasticorū distin-
ctiōe insigniter enitēte. ¶ Sexta. Arca Noe, secundū sanctorū pa-
trū sententiā omnibus receptissimā, typus fuit & figura ecclesię san-
ctę: in hoc mari magno & spaciofo (mundū dico) adhuc fluctuātis.
Exodi 25. & deinceps. Similiter & tabernaculū illud Mosaicū, quod iubēte domino con-
struxit ipse Moyses in deserto secundū exēplar quod illi in mōte
monstratū fuerat: eiusdē ecclesiæ expressit imaginē & effigiē. At
Gen. 6. qui ipsius arcę altitudo. triginta cubitorū fuisse describitur. ut in ea
fuerit pars æditissima: ac supremū fastigiū. fuerint & uarię partes
Exodi. 40. medię: secundū ordinē ascensus & descensus distinctæ. & pars ima:
cæterisq; subiacens. Tabernaculum etiam à Moysē iussu domini
erectum, præter cæteras partes suas altissima ecclesiæ mysteria si-
gnificantes: habuit & certā altitudinē, à summo culmine in imā ba-
sim, porrectā. Quid autem hæc omnia figurarū inuolucra signat:
vii. nisi & ipsam ecclesiam certis esse gradibus officiorum distinctam,
quibus appositissima adornatur. ¶ Septima. Templum illud ma-
gnificū à Salomone ingenti splēdore atq; ornatu extructū: repræ-
sentauit etiam (ut probatissimi sentiunt authores) ipsius ecclesię san-
ctę spirituale fabricā, ab architecto Christo mirifice concinnatā.
Similiter & templum illud sublimæ ac arduum: quod diuinus pro-
pheta:

pheta Ezechiel in spiritu uidit construendū, & admirabili exornā-
 dum decore. At templū illud Salomonū: triginta cubitis porrectā
 habuit altitudinem. in qua summū erat assignare culmen, interme-
 diasq; à supremis ad ima descendendo, partes: et substratū omnib⁹
 fundamentū. Ezechielis quoq; tēplum, consimilē sortitū est suarū
 partiū situm: secundū altitudinem extētas: cum de eo dicat pro-
 pheta. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferio-
 ribus ascendebatur ad superiora, et in medium. **V**bi autem superi-
 ora sunt, medium et inferiora: certa est partium secundum altitu-
 dinem dispositio. Ergo et in ecclesia sancta dei, figurata per utrūq;
 templum: determinatus est ordo graduum, quibus à summo uerti-
 ce ad imum per intermedios perueniatur, ut ipsi figuræ suum apte
 respondeat exemplar: neq; à suæ imaginis deficiat assimilatione.
Siquid enim perfectionis aut decoris elucet in effigie: idem longe
 debet esse spectabilis in ipsa ueritate. ¶ **O**ctaua. In synagoga He-
 bræorū diuina iussione: unus erat summus sacerdos, sub quo con-
 stituti erant quatuor et uiginti maiores sacerdotes, ex ipsius Da-
 uid ordinatione: qui officia tēpli et munia sacerdotalia, hebdoma-
 daria administratione (singuli p uices suas) exercerent. Et hi subli-
 miorē obtinuerunt gradū, honoratiusq; nomen: q̄ reliqui de tribu
 Aaron minores sacerdotes, in ministeriū tabernaculi et altaris dñi
 etiā asciti. Sub his uero, sortiti sunt q̄sq; functionē ministri leuitæ:
 ad sacerdotale dignitatē minime prouecti, ad cultū tñ dei obsequi-
 umq; tabernaculi peculiariter designati. Deniq; postremū obti-
 nuit locū popul⁹ laic⁹: in ijs officijs q̄ ad dei cultū spectabant, Leui-
 tici gñis ministris subiecti. Quod sane, ex quatuor postremis pēta-
 teuchi Mosaici libris euadit aptissimū. At quicq; ad pfectionē et
 excellentiā attinēs fuit ordinante deo, in synagoga Iudæorū: idem
 quoq; altiore dignioreq; ratioe est in Chri ecclesia, p synagogam ut
 umbrā et rudē imaginē figurata. Et tñ in ea sublata sunt ac sub-
 mota: quæ in pfectionē aliquā et indignitatē habebant annexā, ut
 inuolucra figurarū: q̄ umbra erāt futurorū bonorū. Inter ea uero
 quæ ad pfectionē & pstantiā singularē spectāt: est cōcinn⁹ ordo,
 multitudinē decēter distinguēs. Quā ubi sustuleris: qd in multitu-
 dine icōposita reliquū ē, nisi inordinata cōfusio? Vñ & beat⁹ Iob
 de regiōe tenebrarū ꝑba faciēs: ubi oismali, impfectiōis & miserię

3. Regū 6.

Ezechiel. 41.

VIII.

Exodi 28.

Leuiti. 8.

1. para. 24.

Numeri 4.

Ordinis cō-
mendatio.

LIBER SECVNDVS

Iob. 10. est colluies, ait. Anteq̄ uadā ad terrā tenebrosam & optā mortis caligine, terrā miserā & tenebrā: ubi umbra mortis & null⁹ ordo, sed sempitern⁹ horror inhabitās. Ecce ordinē sustollit uir sc̄tū ab eo loco: ubi nullus decor elucet, null⁹ est ornat⁹. qm̄ propriū ordinis est: uenustatē afferre ijs qb⁹ adest, & mira pulchritudine op⁹ omne cōponere. Qui plane in caelesti habitaculo suā sortit⁹ originē, & illic primariā habēs sedē: in oīa dei opa & totā mūdi fabricā se pulcherrime diffundit, admirādoq; decore singula uenustat. Est igit̄ & in ipsa dei ecclia certus graduū ordo: inter se sc̄dm plationē & subiectionē distinctoz. Alioq; maioris fuerit p̄fectiōis, quantū ad ordinis concinnitatē, synagoga iudeoz; q̄ Chri ecclia: umbra q̄ uentus, figura q̄ exēplat. Et q̄ in singulis reb⁹ à diuina sapiētia cōditis dilucide cōspicit̄ ordo: in sola dei ecclia & Chri sponsa desiderabilē. eritq; illa sola, destituta ordinis ornatu & splēdore: qd̄ certe ē ab

IX. **Psal. 44.** **¶** Nona ratio. Diuin⁹ psaltes superno a fflatus spiritu, & ecclia sanctā reserās mysteria: inquit. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato: circumdata uarietate. Et paulo post eodem loco. Omnis gloria eius filia regis ab intus: in fimbrijs aureis, circumamicta uarietatib⁹. Vbi reginā uocat ecclia: q̄ regis æterni est sponsa. Vestitu deaurato & fimbrijs aureis adornatā, etiā eandē affirmat: qm̄ charitate & alijs gratiaz uirtutib⁹ charismatibus, à deo ē decorata. Circūdātā uarietate & circumamictā uarietatib⁹ eandē p̄dicat: qm̄ diuersitate graduū ac officioz, cuiq; p̄ suo statu obeundoz, ē splēdide insignita. Qd̄ si omnē q̄s tollat distinctionē statuū: sc̄dm Luthe. Iniam, ut laici & clerici, sacerdotis et plebei, nullū sit discrimē aut discerniculū: q̄ ibidē erit uarietas et diuersitas eccliam adornās. Faceat igit̄ illa æq̄litas: et ualeat illa Luthe, simplicitas, qm̄ ad nihil utilis ē: nisi ut Babylonicā ingerat ecclia cōfusione.

¶ Alijs insup̄ ratiōib⁹ ex scriptura de p̄optis oñdi diuersitatem graduum: in ecclia integritate constituedorum. Cap. III.

Vpra dictis adiiciendæ sunt aliæ rationes, commōstrantes in ecclia **CHRISTI** debere distinctionem graduum et potestatum ordine certo collocari: neq; permittendam esse æqualitatem illam Lutherana.

¶ Sit igitur hæc suo ordine decima. In spirituali epitha la.

thalamio celestis spōsi et suæ sponsæ, quod canticum canticorum uocant: exprimentur ipsius sponsæ diuersa membra, caput, oculi, collū, manus, pedes, & reliqua, designantia secundū sanctorū patrū Gregorij, Bernardi & aliorū interpretationē, diuersitatē administrationū ac functionū ipsius ecclīæ: quas exercent qui in ea gerūt gubernacula, aut qui summā reꝝ gerentibus subsunt. **V**t exempli gratia, per caput accipit is: qui cæteros autoritate supereminet. per oculos: ij qui directricē aliorū habent curā. per collū: qui suscepta à supremo præside munita in alios deriuāt. per ubera: subministrātes lac spiritualis alimonix paruulis in Christo. Per manū uero: qui acceptā ab alijs doctrinā uite, accōmodant operi. deniq; per pedes ij signant: qui secundū bonā aliorū directionē ambulant in uia dñi. Qui autē id fiat, ut spirituali huiusmodi mēbroꝝ cōpage coalescat dilecta Christi sponsa: nisi distincti sint hominū status in ecclīa: & hi quidē præfint ut caput, illi proxime subsint ut collū: hi uero postremo reponant loco tanq; pedes. Alioqui ibidē omnino idē erit caput quod collū: & pedes id ipsum quod caput. **E**t quæ tota pulchra esse dicit & omnis maculæ immunis, amica Chri ecclīa: in forme erit monstrū horrendūq; uisu, nullā habens partiū sui corporis uarietate, nullāq; mēbroꝝ concinnitate. ¶ **V**ndecima rō. Christus in euangelio beatum Petrū constituit rectorē præcipuū super totam ecclīā: cū dixit illi. Tibi dabo clauēs regni cæloꝝ. & quodcunq; solueris super terram: erit solutum & in cælis. & quodcunq; ligaueris super terram: erit ligatū & in cælis. Quæ quidē uerba: sicut & præcedentia. beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus. peculiariter & singulatim ad eū solū direxit. Hinc in beati Petri præconiū: uere & pie concinit illi ecclīa catholica. Tu es pastor ouiu, princeps apostolorū: tibi traditæ sunt clauēs regni cæloꝝ. Reliquis autē apostolis credita est ecclīæ gubernatio: in certis & determinatis terræ finib; exercēda. Quēadmodū beato Jacobo fratri dñi: cōmēdata ē ecclīa Hierosolymitana. Ioāni aplo & euāgelistæ: Ephesina, Andrea: ecclīa Achaia. Matthæo Aethiopiæ. Thomæ: Indica. & ita de cæteris locis: ubi dirigēte spū scō sortiti sunt prouincias ad euāgelij p̄dicationē. Præter hos autē apostolos: oculmine insignes mundi principes: designauit dominus noster Iesus.

Quid sponsæ
mysticæ mē-
bra designāt.

Can. 4.

XI.

Matth. 16.

Iesus Christus & alios septuaginta duos discipulos, inferiore habitos gradu q̄ fuerint apostoli. misitq; illos binos ante faciē suā: in omnem ciuitatē & locum quo erat ipse uēturus. **A**t beato **P**etro, in apostolicā sedis moderatione successerūt ad hęc usq; tempora: diuina ordinatione, summi pontifices. **C**æteris autē apostolis: episcopi, & septuaginta duob; discipulis, sacerdotes minores (q̄ uulgo curati appellātur) suffecti sunt: etiam diuina institutiōe atq; sanctiōe, quēadmodū phibet liber decretorū: uicesima prima distinctiōe, cap. in nouo testamēto. ex **A**nacleti summi pōtificis sentētia. Igit̄ non humana adinuētiōe, ut cōminiscitur **L**uther; sed diuina cōstitutiōe ecclesia in suas dirimitur partes: hęc supremā, has medias, illas uero infimas & postremas. ¶ **D**uodecima. **I**pse sapiētissim; ecclesiasticæ fabricæ architectus (q̄ secūdū Salomonis sentētiā ædificauit sibi domū, ecclesiam: & excidit colūnas septē charismatū spiritus sancti, ad eā stabieliēdā) de bono & fideli ceconomō dicit in euāgelio. **Q**uis putas est fidelis dispēsator & prudēs: quē constituit dñs sup familiā suā, ut det illis in tpe tritici mensuram? **E**cce audimus dispensatorē à domino cōstitutū: super familiæ suæ populiq; Christiani regimen. **Q**ua igitur freti audacia: inficiabimur in ecclesia dei moderatricē aliorū autoritatē? **B**eatus itidem **P**aulus **C**orinthijs scribēs: ait. **S**ic nos existimet homo ut ministros **C**hristi: & dispēsatores ministeriorū dei. **I**n actibus apostolor; ad episcopos **A**sia; idem uerba faciens, attēdit (inquit) uobis & uniuerso gregi: in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiā dei, quā acquisiuit sanguine suo. **D**emum beatus **P**etrus admonet ecclesiæ rectores: q; sint unusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutrū illam administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. **H**ortatur etiā eosdē deinceps: quod pascāt qui in eis est gregē dei, non ut dominātes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. **E**t longo ante tpe fuerat eidē dictū à summo pastore **C**hristo. **P**asce oues meas: & pasce agnos meos. **S**ed ubi omnia hęc salutaria monita & postremū illud domini præceptū, locū habebūt aut pfiētur: si nullus in ecclesia est præsidentiū & subsidētium ordo: **Q**uomodo identidem legitime pascant gregē rectores: si nullum prorsus discrimē habent potestatis ab ouibus, sed omnino sunt illis dignitate autoritatis æquales? ¶ **D**ecimatertia, **B**eatus **P**aulus ad Romanos

XII.
Prouer. 9.

Lucæ. 12

1. Corin. 4

Actu. 20

1. Petri. 4

1. Petri. 5

XIII.

Romanos scribens, cōfert corpus Christi mysticū quod est ecclesia sancta: ad corp^o naturale, his uerbis. Sicut in uno corpore multa mēbra habemus, omnia autē mēbra nō eundem actū habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra, habentes autem donationes: secundū gratiā quæ data est nobis, differentes. Et in prima ad Corinthios epistola: diffusius eandem prosequitur similitudinē dicens. Sicut corpus unū est, & mēbra habet multa: omnia autē mēbra corporis cū sint multa, unū tamen corpus sunt. ita & Christus. Et corpus non est unū mēbrum: sed multa. Si dixerit pes: quoniā non sum manus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Et si dixerit auris: quoniā nō sum oculus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Si totū corp^o oculus: ubi auditus? Si totū auditus: ubi odoratus? Nunc autē posuit deus mēbra: unumquodq; eorū in corpore, sicut uoluit. Quod si eēt omnia unū membrū: ubi corpus? Nunc autē multa quidē mēbra: unū autē corpus. Hęc Paulus ibidē. Sed in corpore naturali mēbra certū habent sitū: secundū eminentiā & subsidentiā abinuicē distinctū. Cætera siquidē omnia supereminet caput, brachia autē & pectus: mediū obunēt naturalis ordinis locū, pedes uero imum. Igitur & in Christi corpore mystico ponēda est partiū diuersitas: actuumq; ipsis cōpetentium uarietas. Ut capitis symbolū teneāt: qui cæteris gubernandis p̄sunt. Brachiorū autē & pectoris: qui cū subiiciātur p̄positis, alijs tamē regendis etiā p̄ficiuntur. Pedum uero: q; cæteris subsident solū, à quibus directionē accipiant. Alio qui mōstrosū esset ipsum corpus mysticū, & in genuina destitutū pulchritudine: ex unico tātum mēbro cōpactum, & quo: omnia mēbra in unū mēbrū coinciderēt ac cōflarent. quod in natuo suo ope, corpēq; material: natura summopere abhorreret. Quis autē inficiet: corpi Christi mystico miram inesse pulchritudinē? ¶ **Deci** ma quarta ratio. Idē aliofione euāgelij p̄co: in eodē primæ suæ epistolæ ad Corinthios loco subiungit. Et quosdā quidē posuit deus in ecclesia primo apostolos: secundo prophetas, tertio doctores. & deinde inter cætera enūerat & gubernatiōes: ac postea subdit. Nūquid omnes: apostoli? nūquid omnes: prophetæ? nūquid oēs: doctores? Rursum in sua ad Ephesios epistola idē confirmat: dicens de Christo. Et ipse dedit quosdā qdē apostolos, quosdā autē p̄phetas,

Roma. 12.

1. Corin. 12.

Quæ sunt
corpis my-
stici mēbra.

XIII.

1. Corin. 12

Eph. 4

s
alios

LIBER SECVNDVS

alios uero euāgelistas, alios autē pastores & doctores: ad cōsumma-
tiōem sanctorū, in opus ministrerū, in ædificatiōe corporis Christi.
In quibus quidē uerbis ex utroq; adductis loco: testat Paulus deū
certos cōstituisse in ecclesia grad^o officiorum, quos suo digerit or-
dine. Quid em̄ uoces illæ apostolicæ: primo, secūdo, tertio: aliud q̄
ordinem designāt, & ordinatā rerū seriem? Quid ergo Lutherus
hæc scripturæ uerba adeo manifesta ad cōprobādā partiū eccle-
siæ diuersitatē in ordinatissima inæq̄litate cōsistētē, nō attēdit: q̄

XV. soli scripturę sacrę inniti se uelle iactitat? ¶ Decimaquinta. Beat^o
Ioānes apostol^o in sacra apocalypsi, ecclesię sc̄tę, adhuc desudātis
in agone mysteriū adaperiēs ait. Ego Ioānes uidi sanctā ciuitatē

Apoca. 21 Hierusalē, nouā descēdētē de celo: à deo paratā, sicut sp̄sā or-
natā uiro suo. Quā appellat ibidē sanctā ciuitatem: quoniā in ea si-
deliū omniū est collectiō tanq̄ in una republica sub capite Chri-
sto, cuius legibus & institutis uiuūt. Quo etiam nomine eam nūc

Pat. ppheta in psalmo: cū ait. Gloriosa dicta sunt de te: ciuitas dei.

Et iterum. Fluminis impetus latificat ciuitatē dei: sanctificauit ta-
bernaculū suū altissimus. Et rursus. Magnus dñs & laudabilis ni-

mis: in ciuitate dei nostri, in mōte sancto ei⁹. Quos omnes psalmo

rum locos, de ecclesia sancta ad literam intelligēdos esse: sacri ip̄o-
rum interpretes affirmāt. Eādē quoq; ecclesiam decertantē hic

in acie: uocat in supra dicta apocalypsis sententia beatus Ioannes,

Hierusalem, quod in ipsa, trāquillæ pacis est uisio per fidē: & in spe

futuræ pacis potiūdæ. Nouam itidem eam dicit: ad discrimē uete-

ris synagogæ. Descēdētē uero de celo: eādē prædicat. quoniā

ad similitudinē triumphātis ecclesiæ & iam in cælis gloriosæ: est

efformata, ut dictum est in prima huius propositi approbatrice ra-

tiōe. Deinde à deo paratam phibet hāc sanctam ciuitatem: quoni-

am ab eodem in suis gradibus & officijs est decētissime ordinata.

Deniq; tāquā sponsam ornatam uiro suo eādē denominat: quoni-

am Christi sp̄si sui dilectissima est sp̄sā, illiusq; sancto cōsortio ad

ornata. Quæ aut dabitur ciuitas, nullos habens magistratus, plebis

moderatores; nullosq; principes q̄ populū regāt: in qua itidē null⁹

alterū potestate antecellat aut autoritate: sed omnes inter se po-

tētatu sint æq̄les. Miserrima certe foret ea ciuitas: si qua talis eēt.

Et quoniā à deo paratam, p̄dictam ciuitatem sanctam, beatus Ioā-

nes

nestatur: ordinatam eam esse oportet, & certis distinctam gradibus. Quæ enim à deo sunt: ordinata sunt, ut testis est Paulus. Sunt igitur in ea superiores q̄ p̄sunt: & inferiores qui subsunt, sunt itē p̄sides qui dirigūt: sunt & subditi qui p̄ceptis illoꝝ obtemperāt, neq̄ in ipsa est omnimoda æqualitas uniuersorū, quantū ad dignitatē: ut asserit Lutherus. ¶ Decimasexta & ultima ratio. In republica ciuili: principatū & subiectionū est ordinata diuersitas, & cōgruentissima distinctio. Vt in regno, toti⁹ gubernatiōis summa penes regem est: sub quo diuersi principes sortiūtur distincta dñia, & gubernationē finitū regni particularē. Sub illis autē: duces militā ac p̄ceres, & p̄fecti populorum. Deinde magistratus, iudices, p̄tores et senatores: suo loco curam gerūt administrādæ iustitiæ. Postremū deniq̄ tenet gradū reipublicæ populus: priuatā agēs uitā. Quid ergo in ecclesiastica re publica sentiendū: quæ priores obtinet & potiores dignitatis partes q̄ ciuilis, haud alio interuallo: q̄ quo anima plus est quā corpus, illudq̄ nobilitate & p̄stantia longe antecedit. Nūquid dicendū est, ecclesiasticam sortē destitutā esse hac partiū uarietate: secundum p̄minentia & subexcellentiā distinctarum: et omnimoda suorum mēbrorum æqualitate cōfusam? Nequaquā p̄fecto, ne cogamur admittēre: maiorem esse ciuilis facultatis q̄ ecclesiasticæ excellētiā, dignitatē & p̄fectionē. Ex his autē q̄ in hoc & p̄cedentia capite sunt dicta: prorsus eliditur primum Lutheri dictū, supra positum.

¶ Non omnes Christianos, sine ætatis & sex⁹ discrimine: habēdos esse dicendosq̄ sacerdotes.

Cap. III.

Postq̄ apertis scripturæ sanctæ antiquorūq̄ patrū testimonijs, liquido à nobis ostensum est in duob⁹ proximis capitib⁹: ecclesiæ catholicæ diuersas eē p̄tes, pro officiorū & actū uarietate ab inuicē discretas, ad assertionem illam Lutheranam interimendam: quæ in fronte huius libri primo loco est annotata. reliquum est ipsdem uis & medijs astruere, sacerdotium nouæ legis non esse promiscuum & commune omnibus: qui sacro regenerationis lauacro sunt abluti, contra id quod secundo loco prius ex Lutero adductum est: exponente sacerdotalem dignitatē uulgo pueris & mulieribus, eamq̄ contamināte tam sordida prostitutione.

8 2 ¶ Et primo

LIBER SECVNDVS

1. **¶** Et primo quidem id exploratum fiet ex ueteris legis instituto:
Numeri 4. in qua diuino delectu tribus **Leuitica**, in ministerium tabernaculi
 & altaris dñici est accita. neq; huiusmodi functio: cuiq; aliaq; tribuū,
 & tanto minus pueris ac mulieribus, unq; pmissa fuit. **Scribit enim**
Hebræo. 7. diuinus apostolus in epistola ad **Hebræos**: de **Chro.** In quo hæc di
 cuntur, de alia tribu est, de qua nullus, altario p̄sto fuit: **Manifestū**
 est em̄, q; ex **Iuda** ortus sit dñs noster: in qua tribu nihil de sacerdo
 1. **Regū 13.** tibus **Moyles** locutus est. **Vnde & Saul** de tribu **Beniamin** oriun
 dus regioq; insignis honore, grauit̄ deū offendit teste **Samuele**
 propheta dñi: q; sacerdotale sibi uendicans munus, hostias immo
 1. **Para. 26.** lauerit dño. **Et Ozias** rex **Iuda** in cæteris operibus suis admodum
 cōmendatus, qm̄ præter officii suū aggressus est insolenter offer
 re incensum dño in tēplo: subito lepra percussus est. **Neq; singuli**
Numeri 4. adhuc de tribu **Leui**: sacerdotali titulo erāt insigniti. sed q̄ plurimi
 eoz; in sortē ministerij tabernaculi sue runt asciti: quibus alia obeū
 da erant munia. ut **Leuitæ** minores: in obsequiū sacerdotū, hostia
 rū apparationē, tabernaculiq; custodiā & cætera officia deputati,
 quæ admodū **Exodus**, **Leuiticus** & liber **Numeri**: plane testantur.
Atqui sacerdotiū Leuiticū, figura tm̄ erat & typus sacerdotij euā
 gelici nouæq; legis, quod **Christus** instituit: ipsum præcurrens, sicut
 nox diē et umbra lucē, imagoq; ueritatē. **Igitur et nouæ legis sa**
cerdotium: non est **Christianis** omnibus cōmune. **Alioqui** plus ex
 cellentiæ et perfectionis adesset **Leuitico** sacerdotio: q̄ euāgelico.
 q; quæ à turba secreta sunt, pauciorib; q; cōmunicata: digniora ha
 bent. **Vt** quæ nobiliora sunt, natura non passim uniuersis: sed p̄
 stantioribus rez; generibus indulsit, ut uim altricē, sentiendi uirtu
 tē, intelligēdiq; facultatem. **Nostri** itaq; sacerdotiū si omnib; **Chri**
stianis sine discrimine cōpeteret: eo ipso uilesceret miq; in modum,
 modiciq; esset ponderis et momenti, neq; immerito diceret inferi
Leuitico: paucis et ad id mun^o peculiari accitu delectis, solum desi
 gnato. **¶** Neq; hic q; obiectet, institutionē sacerdotij **Leuitici** u
 na cū ueteri lege: iā olim eē abolitā p̄ euāgelicę lucis coruscationē.
 et proinde ex ea sumi nō posse ualidū argumentū: pro discretionē
 nri sacerdotij à turba populari. **Nēpe** quis usus et ritus sacerdotij
 illi^o fuerit tū abrogat^o, cū euāgelica ueritas incepit illucescere mū
 do: attū quod in eo ex diuina sanctiōe fuit cautū, attinēs ad hone
 statē

statem ac decentiã diuini cultus in quouis & cuiuslibet legis tẽpo-
 re utpote ministros tẽpli & sacerdotes à uulgo debere esse discre-
 tos: cõgrue admodũ assumit, & in hac lege noua seruari debere. q̃
 ea quæ perfectionẽ sonant & ad ampliorem diuini nominis hono-
 rem faciunt, in ueteri lege à deo ordinata: etiam ad nouã legẽ trãf-
 isse apta quadã proportione, & in hac itidẽ robur habere, putan-
 da sunt. ¶ **S**ecũda ad idẽ oppositũ cõprobãdũ ratio. Apud ethn- 11.
 cos & gentiles, agnitionis unius & ueri dei expertes, sacerdotiũ e-
 rat à populari turba semotũ: & nonnullis peculiariter ad id mune-
 ris delectis assignatũ. Enim uero erant illis sui pontifices, archiflami
 nes, minores flamines, salij, & uarijs alijs nominibus nuncupati sa-
 cerdotes: prorsus à uulgo dirẽpti. Quod uel ex ipso libro Genesos: Gene. 47.
 dilucide cõstat. ubi cũ inualecente fame narraf Joseph sc̃tus patri
 archa subiecisse totã terrã Aegypti ditioni Pharaonis, cunctis uẽ
 dentibus possessiones suas præ magnitudine famis: subiungit con-
 tinuo scriptura. Præter terrã sacerdotũ: quæ à rege tradita fuerat
 eis. Et cũ paulo post eodẽ loco refert historia: id factũ esse deinceps
 quasi in legẽ, q̃ in uniuersa terra Aegypti regibus quinta pars fru-
 ctuũ soluat: subnectit ibidẽ. Absq̃ terra sacerdotali: quæ libera ab
 hac conditione fuit. Ecce gẽtiles ad falsos deos (quinimmo dæmo-
 nes) colendos, sacerdotes habuere discretos à populo: neq̃ pueros
 aut mulieres unq̃ ad sacra faciendã admiserunt, aut immolandas
 illis hostias. Et Christiani ad ueg & unicũ deũ syncare colendũ,
 nõ habebunt sacerdotes peculiariter illi ministerio destinatos: sed
 passim & pueri & mulieres sacra faciẽt, sacramẽtaq̃ ministrabunt
 fidelib⁹. Nulla certe fuit unq̃ gẽs aut natio tã barbara, tã effera, tã
 immanis: neq̃ Trogloditæ, neq̃ Sauromatæ, nec extremi Gara-
 mætēs: q̃ ductu qdã naturæ & recte ratiois magisterio nõ cognoue-
 rit, sacerdotes diuino cultui deputatos, debere eẽ selectos: atq̃ à uul-
 gari turba discretos: propter ministerij pagendĩ sublimitatẽ & cel-
 situdinẽ. Quõ igit Christiani, barbaris istis nationibus lõge sapien-
 tiores, ueraq̃ fide & sacratissima lege magis illustrati: usque adeo de-
 sipiẽt, ut suæ legis sacerdotiũ faciant omnib⁹ promiscuũ & uulga-
 re? Quis (oro) nõ uidet Lutheꝝ hac sua assertiõẽ detrudere sacer-
 dotiũ euãgelicũ non mõ infra Leuiticũ: sed et infra gentilitium sa-
 cerdotiũ, minorisq̃ illd̃ facere dignitatis et eminẽtiæ: q̃ fuerit sacer-

LIBER SECVNDVS

dotium ethnicorum: ¶ **C**eterum non hæc quispiam dicta putet in approbationem sacerdotum gentium: neque ex his quæ præsens attulit ratio, existimet nos hic comedare uelle sacerdotale illud ritum quem habuit Paganismus. quandoquidem ipsum, sacrilegum fuisse, prophanum & superstitiosum: nemo Christianis sacris Initiatus ignorat. quales enim erant eorum deum tale & sacerdotium. Sed adducta sunt in presentia hæc omnia, ad solidiorē ueritatis comprobationē: sumpta etiā ex his quæ expertes ueritatis, in suorum deorum cultura, faciunda censuerunt. Vt quemadmodum ipsi recta naturalis rationis directioe persuasum habuerunt, non quouis sine delectu fungi debere sacerdotio ad colenda sua numina: sed secretos à turba plebeia uiros, spectate uirtutis. ita & Christiani, immo potiori ratione, ad colendum unum & uerum numen: non quoslibet sine discrimine debent habere sacerdotes, & tenellæ ætatis pueros & mulieres: sed uiros tantum, consecratione pontificali ad sacerdotalem functionem profectos. Sic sane dominus per Hieremiā prophetā reprehendens impietatem Iudæorum, quid relicto uero deo abierunt post idola: uti ex exemplo gentium, eorumque factum adducit in grauiorem Iudaici populi condensationem: cū ait. **Hiere. 2.** Transite ad insulas Cethim & uidete: & in Cedar mittite et considerate uehementer. & uidete si factum est huiusmodi: si mutauit gens deos suos, & certe ipsi non sunt deum. Populus uero meus mutauit gloriam suam in idolum. Quibus quidem uerbis non approbavit deus idola gentium neque uenerationem eorum: quæ contestatus est non esse deos, sed ex perseverantia gentium in his perpetuo colendis quos semel ut deos receperunt: redarguit Iudæorum irreligiositatem & instabilitatem, qui neglecto uero deo cui prius adhæserant transierunt ad deos alienos: ¶ **T**ertia ratio. Per totum librorum ueteris instrumenti contexturam in libris historicis quæ propheticas & hymnicis: deprehendit aperte sacerdotum à populo discretio, diuina primū ordinatione facta. Vt apud Esaiam. Sicut populus: sic sacerdos. Quod & ab **Esaiæ 24.** Osee propheta repetit. Et apud Hieremiā. **A** propheta usque ad sacerdotem: cuncti faciunt dolorem. Demum apud Malachiā. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Et ut paucis agam, huiusmodi testimonijs sacerdotum à populo discernentibus: reuerentissimi sunt diuini codices. Quos igitur discreuit deus: cur audeat Lutherus confundere cum turba laicorum,

Esaiæ 24.
Osee 4.
Hiere. 6.
Malach. 2.

laicorum, & miscere sacra prophanis: Separauit quidē de^o & in lege Mosaica & euāgelica oraculisq; prophetis: sacerdotes à sodalitate populari. Quanta ergo est temeritas eorum, q̄ uolūt ipsos cōmiscere laicorum cōtubernio: ut nullā ab eis habeant gradus distinctionem?

¶ Quarta. Christ^o in nouissima cœna, secundū probatissimā illustriū auctorū sententiam, discipulos suos cōstituit sacerdotes: cū sacratissimi sui corporis & sanguinis mysteriū ipsis frequentandū cōmiserit, his uerbis. **Hoc facite in meā cōmemorationē. Et hæc quotiēscūq; feceritis in mei memoriā facietis.** At neq; tunc pueris neq; mulieribus legi cōmendasse sacramētū eucharistiæ cōsecrandū aut celebrandum: sed tm̄ apostolis & discipulis cū quibus tū discubuit, quibus & potestatem contulit ac legē statuit, alios ei muneri idoneos ordinandi ad sacerdotale officiū, q̄ à turba promiscua segregati, certo cōsecrationis ritu traditiōib⁹ apostolicis cōstituēdo: asciscerent ad eū ordinē, haud sec^o atq; unctione, sacrag; uestiū amictu, & certis alijs cœrimonijs, in ueteri lege consecrabant dei iussu, illius tēporis sacerdotes. Quod igit^r Christ^o exemplo suo docuit, quod etiam in ecclesia faciendū constituit, ut scilicet spectata uirtutis & doctrinæ deligerent sacerdotes ad ministeriū altaris, & legitimo, ritu cōsecrarent: q̄s audebit rescindere, & sola baptismi susceptiōe sacerdotes oēs passim fieri, astruere: cū in antiqua lege, suscepta: circūcisio (cui in noua: respōdet baptism⁹) nō reddiderit omnes sacerdotes: sed præter eam certa cōsecratio, tpe definito determinatisq; p̄sonis secundum diuinū institutum accōmodata: sacerdotali dignitate insigniuerit illos quibus ipsa adhibebatur.

¶ Alijs adhuc rationib⁹ cōmonstrari nō oēs Christianos sine quouis discrimine esse sacerdotes. Cap. V.

Non fuerit p̄terea incongruū, & alias afferre rationes in præsentia, superiorib⁹q; adijcere: quæ patefiant amplius idem propositum, & conuincant non omnes passim Christianos, habendos esse uel dicendos sacerdotes. **¶ Sit itaq; hæc in suo ordine quinta.**

Beat⁹ Paulus ad Timotheum scribens, similiter & ad Titum: quibus effulgere moribus ac uirtutum ornamentis debeat episcop⁹ & diaconi, latius explicat, insinuās eo ipso: nō oēs promiscue aut sine delectu, ad eos gradus ecclesiasticos esse assumendos. Quod si

non

III.

Lucæ 22.
1. Corin. 11.

Exodi 28.
Leuitici 8.

V.
1. Timo. 3.
Titum 1.

LIBER SECVNDVS

- non omnes, episcopi sunt censendi uel diaconi: cur censebuntur omnes signati caractere fidei, sacerdotes? Scribit & ad **Timotheū** idem apostolus: q̄ nemini cito manus imponeret, ad sacerdotij scilicet cōsecrationē. innuens hisce uerbis, sine manuū episcopaliū impositione nō cōstitui quēpiā sacerdotē: neq; solum sufficere baptismū, ad huius officij rationem obtinendā. Quod & ex illis eiusdē
- 1. Timo. 5** apostoli uerbis ad ipsum **Timotheū**: euadit apertius. Noli negligere gratiā quæ in te est; quæ data est tibi p̄ prophetiā, cū impositione manuū presbyterij. Et iterū. Resuscites gratiā q̄ est in te per impositionē manuū mearū. Quod si p̄ susceptionē baptismi factus fuisset **Timotheus** sacerdos: quid opus fuisset circa eū ordinatione **Pauli**, aut quid operata fuisset manuū eius super ipsum impositio?
- Titum. 1** Titū p̄terea admonet **Paulus**: ut cōstituat per ciuitates presbyteros. q̄ cōstitutio omnino superuacua esset: si protinus omnes, atq; baptizati sunt, euaderēt sacerdotes. In actibus etiam apostolorum de **Paulo** & collegis eius dictū est. Cum cōstituisent illis per diuersas ecclesias presbyteros. Quomodo igitur illi, simul atq; baptismo abluti sunt, fuerūt sacerdotes: si postea ex cōstitutione **Pauli** & suorum, ad sacerdotiū sunt profecti? Rursum in eodem actuum apostolicorum libro refert **Lucas**, q̄ cū **Paulus** acciri curasset **Miletum** ex **Epheso** maiores natu ecclesiæ: inter cætera ipsis cōtestatus est, q̄ eos spiritus sanctus posuerit episcopos regere ecclesiam dei. Vbi per maiores natu ecclesiæ intelliguntur sacerdotes: auctoritatem gubernandi ecclesiam, administratoriāq; potestatem habentes, quos ad id particulatim delectos atq; à spiritu sancto assumptos: hic perhibet **Paulus**. Quomodo igitur illi: ex ablutione baptismali facti sunt sacerdotes? aut quonā modo erit sacerdotium: in noua lege omnibus promiscuū? ¶ **Sexta**. **Beatus pater Dionysius** in libro de ecclesiastica hierarchia, sacerdotalem ordinem manifeste à sancta plebe distinguit: & ab ipso ecclesiæ **Christi** exordio, distinctum fuisse innuit. Siquidem ritum consecrandi sacerdotes à pontifice, quo primitiua tunc utebatur ecclesia ex traditione apostolorum: accurrate describit. Deinde ordinē plebis sanctę, sacerdotali ministerio subijcit illuminandum: cum ait in sexto eiusdem libri capite. **Medius aut cōtemplatiuus ordo est, & factorū quorundā, p̄ captu suo in omni mūditiā particeps: qui ad illuminandum sacerdotibus est**

Dionysius.

est distributus. Hūc equidem sanctæ plebis ordinē dixerim: ut po-
 te per omnē purgationē profectum, sanctorumq; mysteriorū con-
 titu sacro (ut fas est) cōsortioq; dignatum. Hæc ille. Huiusmodi
 autem ordinatissima sacerdotum à plebe discretio: ipsorūq; ab epi-
 scopis per certos ritus & cōstitutas cærimonias cōsecratio: ab ipso e-
 uangelicæ legis exortu per totū ecclesiæ sanctę decursum ad hæc
 usq; tpa nostra, inconcusse & incontaminate seruata est. Quid igit
 tanta approbatam antiquitate temporis distinctionē sacerdotalis
 ordinis à reliquo populo Christiāo: nūc demoliri cōnititur Luth-
 rus, & inordinatissima confusione subuertere? ¶ **Septima ratio.** In
 republica ciuili: nō omnes sine discrimine reges sunt, aut duces po-
 puli, aut principes, sed n̄ tantum: qui hæreditaria successione, dele-
 ctu populi, aut constitutione superioris potestatis, ad dominatum
 sunt assumpti. Quod & beatus Petrus clare demonstrat: ita scribēs.
 Subditi estote omni humanæ creaturæ: propter deum. siue regi q̄
 si præcellenti: siue ducibus tanquā ab eo missis, ad uindictā male-
 factorū, laudem uero bonorū. Idem quoq; comprobatur & sanctus
 Paulus in epistola ad Romanos: his uerbis. Omnis anima: sublimio
 ribus potestatibus subdita sit. Non est enim potestas: nisi à deo, que
 aut sunt à deo: ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati: dei ordina-
 tioni resistit, qui autē resistit: ipsi sibi dānationē acquirit. Et reliq;
 eiusdem loci, in eandem consequentia sentētiam: liquidoq; prodē
 tia, principatū & potestātē in ciuili administratiōe, nō omnib⁹ esse
 communē. Quomodo igit in republica ecclesiastica erūt omnes q;
 signaculū fidei in baptismo suscepit: sacerdotes, regesq; sacrorū?
 Nōne si ita se res haberet: lōge pulchrior esset partiū ciuilis faculta-
 tis distinctio q̄ ecclesiasticæ: nōne etiā multo foret elegātior in illa
 q̄ in hac cōcinnitas, decor & uenustas: cum tamē ecclesiastica: ciui-
 lem longe dignitate antecedit. ¶ **Octaua.** Si omnibus sine ætatis
 aut sexus discrimine cōueniat sacerdotiū, qui Christianismū sunt
 professi: nimirum cōueniēt etiam omnibus & sacerdotalia officia.
 Nempe si quibus functiones ad sacerdotem pertinētes non com-
 petunt: quomodo erunt illi sacerdotes, nisi nomine tenus & nō re
 ip̄a? Perinde atq; titulo tenus rex ille esset: qui nec regnum obtine-
 ret, in quo moderationem gerere posset regiam, nec populum, cui
 regali potestate præsideret. Inania nanq; sunt hæc dignitatum &

VII.

1. Petri. 2

Roma. 13

VIII.

t officiorum

LIBER SECVNDVS

officiorū nomina: si nō habeāt simul annexam suorū ministeriorū ac munerū propriorū executionē. Sin uero quis admiserit, omnibus etiā Christianis cōgruere officia & ministeria sacerdotū: admittat etiā oportet, & pueros ut sacra faciāt posse citra reprehensionē astare altarib⁹, & delinquētū cōfessionē audire. mulieres itidē sacris indutas uestib⁹ posse sanctā cōsecrare hostiā: ac missę officiū celebrare, quin immo & laicos omnes pccnitentiū recōciliationem audita eorū cōfessione tētare posse: & sacramēta omnia ecclesiastica alijs ministrare. Sed quis unq̄ adeo desipiat: ut hanc extremam ferat insaniam. Hippocraticis pharmacis purgandam?

¶ Rationum Lutheranarū, cōprobare nitentiū, cōmune omnibus Christianis esse sacerdotiū euāgelicum & nouę legis: dissolutio.

Cap. VI.

I.

1. Petri. 2

1. Petri. 2

Apoca. 5

Apoca. 20

II.

Aeterū insisit aliquot rationibus Lutherus in suo de abroganda missa priuata libro: ad cōmonstrandū, nō esse propriū aliquibus & peculiare sacerdotiū nouę legis primū obiectās illud beati Petri uerbum in priore sua epistola. Vos autē genus electū, regale sacerdotiū: gēs sancta, populus acquisitionis. Quod nō particulatim ad destinatos ecclesiastico muneri scribit: sed generatim ad omnes fideles etiam laicos, quos tamē sacerdotij titulo honorat. Et eodem loco hisce uerbis cōpellat eosdem Petrus. Et ipsi tāq̄ lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctū. Rursum in Apocalypsi ceterorū scōrū, æternę glorię p̄iceps Christo gratiarum actiones concinens: ait. Fecisti nos deo nostro: regnū & sacerdotes. Et deinceps in eodem libro: de quibusq̄ incolis supernę ciuitatis, inquit beatus Ioannes. Sed erunt sacerdotes dei et Christi eius. Vbi eos etiā qui laici, cū hic agerēt, fuerunt: sacerdotum nomine insignit. ¶ Verum hic admirari lubet argutā ipsius Lutheri dialecticam: qui cum Aristotelis damnet studium, & gymnasia publica ad capeffendas cuiusq̄ generis disciplinas recte instituta: homonymia æquiuocatiōeq̄ uocabuli hic ludit, eaq̄ inscitia sua totam obturbat ecclesiam Christi. Nempe sacerdos secundū propriam & uulgatam acceptionem, is est qui ecclesiasticę addictus sorti altariscq̄ ministerio deputatus: sacratissimā in missę officio eucharistiā deo offerendi sortitus est potestātē. Sacerdotium

tium uero in sua peculiari ratione: est huiusmodi sacerdotis munus
 & officium, secundum ritum scilicet ecclesie, sacrosanctam consecra-
 di & immolandi hostiam. Et secundum hanc significationem (quam
 omnes, cum de sacerdotibus & sacerdotio sit sermo: protinus ani-
 mo concipiunt & complectuntur) astruimus cum ecclesia sancta, sacer-
 dotes à laicis esse discretos: & id ipsum, duobus proximis capitibus
 multifariam comprobauimus. Nonnunquam uero etiam in sacris literis gene-
 raliore ratione ac ambitu dicuntur sacerdotes: quod uis deo offe-
 ritur spirituale sacrificium, siue compunctionis cordis, siue castigationis
 corporis, siue rationis, aut alterius cuiuspiam boni operis. Et his respon-
 des sacerdotum, communi sua ratione etiam comprehendit quorumlibet o-
 perum iustitie oblationem: deo à quouis Christiano factam. Quod qui-
 dem sacerdotium spirituale & mysticum: ipsi quoque ingenue fatemur
 Christianis omnibus bona operantibus esse commune. & quouis
 deo offerentes opera iustitie, etiam laicos, mulieres & pueros: esse
 hoc modo sacerdotes. Quo sane modo communi: & sacerdotes & sa-
 cerdotum accipiuntur in locis illis sacre scripturae, per Lutherum in obie-
 ctione presente citatis. Sed non tam generale sacerdotum & sacerdotum
 acceptionem attendit ecclesia sancta, nec scriptores ecclesiastici: cum
 sacerdotes secernunt à laicis, & sacerdotium à populari turba diri-
 munt. Priorem enim illam tantum & contractiorem utriusque signi-
 ficationem modo positam tum animaduertunt: & ad eam solam, me-
 tis sue conuertunt aciem atque inflectunt. Quemadmodum tamen si
 Christiani omnes, subijciant carnem spiritui & improbos affe-
 ctus rationi: merito reges dici possint, & obtinere regnum spiritua-
 le intra seipsum, regnareque super terram, atque ita interdum appellentur
 in sacris codicibus: non tamen idcirco quis recte censuerit, omnes Chri-
 stianos esse dicendos reges, & regno potiri: ut ea nomina designent
 monarcham regioni gubernandae praesidentem, & monarchiam
 ipsam principatumque regium in ciuili administratione. Itaque non de-
 bet indiscriminatim dici omnes Christiani sacerdotes, sicut nec omnes
 denominari reges: secundum propriam & consuetam in usu pu-
 blico utrorumque rationem. Et quemadmodum operadores iustitie Chri-
 stiani omnes, dici possunt reges & regno potiri: ita & singuli eorum
 uere denominari queunt sacerdotes, secundum generalem ambo-
 rum, & longe plura quam in priore acceptione, suo ambitu & sinu com-
 prendent.

LIBER SECVNDVS

- III. prehendentē, significationē. ¶ Secūdo insurgit Luther⁹ ad cōpro-
 bādā sacerdotij in oēs Christianos cōmunionem: hac ratiocinatio
 ne. Ad omnes baptismi lauacro ablutos fideles attinet sacrificiorū
 oblatio, ut pote castigatio carnis, de quā ad Romanos cuiusuis sta-
 tus atq; fortis, scribit Paulus. Obsecro uos fratres per misericordiā
 dei: ut exhibeatis corpora uestra, hostiā uiuentem, sanctā, deo pla-
 cētē, rationabile obsequiū uestrū. Similiter cōpunctio cordis af-
 flicti & contriti: ob admissa in deum peccata, de qua: propheta in
 Roman. 12. psalmo. Sacrificiū deo spiritus contribulatus: cor contritū & humi-
 liatū deus nō despiciet. Præterea orationis deuote ad deū effusio:
 Psalmo 140. de qua, etiā propheta in psalmo. Dirigat oratio mea sicut incensum
 in cōspectu tuo: eleuatio manū mearū: sacrificiū uestinū. Deniq;
 erogatio elemosynæ in pauperes, ad laicos etiā spectans: sacrificiū
 Hebræ. 13. & hostia dicitur apud Paulū, ita scribentē ad Hebræos. Beneficē-
 tiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur
 deus. Quorū autem munus est & opus, sacrificiorum oblatio: hi &
 sunt & dicuntur sacerdotes. quandoquidē proprie sacerdotū par-
 tes habētur: offerre deo uictimas & hostias. Sunt igit omnes Chri-
 III. stiani: sacerdotes. ¶ Sed & hic ridenda est Lutheri dialectica: qui
 haud minus in hac sua argutia quā prius, æqui uoco fallit. Nepe
 sacrificium secūdum particularē et propriā rationē suā, euāgelicę
 legi accommodam: est sanctissimi sacramenti eucharistię in missa ob-
 latio, quoniā ea, unicū est & uerū nouę legis sacrificiū: ut sequens
 apertius indicabit sermo. Et huiusmodi sacrificij immolatio, ad so-
 los pertinet Christianę professionis sacerdotes: secūdū ecclesiasti-
 cam sanctionē institutos. At uero secūdum generalē & diffusam
 in plurima acceptionē: sacrificiū dicit cuiusq; boni operis executio,
 in dei honorē facta. ut emaceratio corporis, contritio cordis, feruens
 oratio, bonorū externorum in pauperes communicatio: & cætera
 id genus opera iustitiæ. Talis aut sacrificij tam communi ratione
 dicti oblatio, generatim ad quosuis spectat Christiani nominis ti-
 tulo insignitos: & tantū ad sacerdotes ecclesiasticos. quęadmodum
 beatus Petrus ad fideles cuiuslibet gradus atque professionis scri-
 bit, exhortās: q; sint offerentes spirituales hostias, acceptabiles deo
 per Iesum Christum. Quo quidē modo tam generali atq; in plura
 extenso: sumit sacrificij nomen in omnibus illis scripturę locis, in
 hac

hac oblectatione adductis. Itaq; ecclesia sancta cum de nouæ legis agit mysterijs atq; ministris: sacerdotes et respondens eis sacrificiū accipit secundū propriā et particularē utriusq; rationē. Lutherus uero cū suis affectis, utrūq; sumit nomē: secundū generalē et pene cōmunē Christianis omnib⁹ significatōnē. Et ergo à sentētia ecclesiastica, tota deerat uia, inca sumēq; illi contranitur.

¶ Non ad omnes Christianos pertinere ministerium publicæ prædicandi uerbum dei: sed ad eos tantū, qui ad munus illud exercendum, potestatē à superioribus suis acceperunt.

Cap. VII.

Tertio deinde loco hac ratione, prædictā suā assertiōnē, quod Christiani omnes sint sacerdotes: fulcire conat⁹ Luther⁹. Ad sacerdotes ecclesiasticos et nouæ legis, potissimum spectat ministeriū docēdi uerbum dei: teste Malachia propheta, cū ait. Labia sacerdotis custodiunt scientiā, et legē requirent ex ore eius: quia angelus dñi exercitūū est. Atqui officiū docēdi uerbum dei: ad oēs promiscue spectat, etiā laicos et mulieres. Siquidē ap̄tus de omnibus loquens Christianis: scribit ad Corinthios. Fiduciā autē talē habemus per Christū ad deū: nō q̄ sufficientes sumus cogitare aliqd à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: nō litera sed spū. Et beatus Petr⁹ ad oēs in Christū credentes, quib⁹ suā dirigit primā epistolā, uerba faciens: ait. Ut uirtutes annuncietis eius q̄ de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suū. Rursum & Paul⁹ ad fideles Corinthios uerba dirigens: inquit. Potestis em̄ oēs, p̄ singulos prophetare: ut oēs discant & oēs exhortent⁹. Ad hæc. In euāgelio dictū legim⁹. Est scriptū in prophetis. Erūt oēs docibiles dei: siue docti à deo. & id per spiritū: & uerbū dei. Possunt igit omnes: uerbū dei docere. Deniq; legunt mulieres multæ claruisse spiritu prophético: & ergo autoritatē docēdi habuisse, eāq; plærūq; exercuisse prouinciā. Et quāuis secundū sententiā beati Pauli (inquit) ubi uiri sunt, loquēdi officio fungentes: nō debent mulieres loqui, attamē nullis loquentib⁹ uiris: necesse est ut mulieres loquantur. Sunt igit & mulieres, sacerdotes euangelici: similiter & laici, & in uniuersum oēs Christiani. Hæc Luther⁹. ¶ *Ve*z. adhibēda huic

I.
Mala. 7.
1. Corin. 3.
1. Petri 2.
1. Cori. 14.
Ioan. 6.
1. Cor. 14.
II.

LIBER SECVNDVS

cauillationi est responsio: admissa propositiōe primo assumpta loco, reijciendam esse eam quæ secundo ponitur ordine, ad omnes scilicet Christianos, etiam mulieres & plebeios: spectare ministerium docendi in propatulo atq; publica concione uerbu dei. Fuit enim ea assertio erronea & improba: in concilio Constantiensi, inter deliramenta **Viclefi**, & **Ioannis Hus** (quorū praua dogmata **Lutherus** hac nostra tempestate pro uiribus exulciat: tanquam in ipsum transierit illoꝝ spiritus, ut quondā **Euphorbi** anima in **Pythagore** corpus cōmigrasse, à **Nasone canis**) merito reprobata & damnata, quemadmodū sufficiens perhibet testimoniū, **Martini** quinti decretū apostolicū: erroꝝ utriusq; modo nominati, articulatim condemnatoriū. Est em̄ supra dicta propositio, scripturæ sacræ penitus aduersa: quæ beati **Pauli** oraculo perhibet, neminē p̄dicandi uerbi dei officiu sibi uendicare debere: nisi mittat ab habēte authoritatem designandi alijs eam prouinciam. Quomodo em̄ prædicabunt (inquit **Paulus** de annunciatorib⁹ uerbi dei) nisi mittant: sicut scriptum est. Quam speciosi sunt pedes euangelizantiū pacē: euangelizantiū bona. Vnde & sanctus **Ioannes Baptista**, missus à deo esse affirmat: ad perhibendū annunciatione publica testimoniū de lumine. Et **Christus** dñs noster, oraculo prophetico se missum esse à spiritu dñi contestatus est: ad euangelizandum pauperibus & mansuetis corde. Ipse quoq; apostolis cōmittēs prouinciā annunciandi mundo euangeliu regni: ait illis, Ecce ego mitto uos: sicut oues in medio luporū. Et iteꝝ ad eosdē. Sicut misit me pater: & ego mitto uos. Sed neq; **Moyses**, ppli Israēlitici dux fuit & legifer, diuinorūq; explicator preceptorū: ad turbā: nisi prius à deo ad id muneris obeundū missus. Neq; prophetæ sancti, **Esaias**, **Hieremias**, **Ezechiel** & cæteri: suis uaticinijs & recte uiuendi institutis populū palām formarunt: nisi ad ipsum diuino delectu missi. Proinde de pseudopphetis, qui proprio sensu ac nutū arrogarūt sibi authoritatē uaticinandi, & annunciandi populo uerbu dei: cōqueritur domin⁹ per **Hieremiā** dicens. Non mittebā prophetas: & ipsi currebant. non loquebar ad eos: & ipsi prophetabāt. Itaq; id ex secunda ad **Corinthios** epistola adductum primo loco in obiectione: ad comprobationem refutatę iam propositionis: utpote, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamēti. non omnes ge-

Viclefus.

Euphorbus
Pythagoras.

Roma. 10.

Esaiæ 52.

Ioannis 1.

Lucæ 4.

Esaiæ 61.

Matth. 10.

Ioannis 20.

Exodi 3.

Esaiæ 6.

Hiere. 1.

Ezech. 2.

Hiere. 23.

III.

2. Corin. 3.

neratim Christianos demonstrat nec complectitur: sed ipsum tr̄n apostolū id scribentem, et coadiutores eius in ministerio uerbi dei ac prædicatione euangelij. Paulum aut̄ à deo missum esse ad huiusmodi officium dubitauerit nemo, cū de illo dixerit dominus Ananias. **V**as electionis est mihi iste: ut portet nomen meum corā gentibus & regib⁹ & filijs Israël. De ipso etiam & Barnaba scribit Lucas in actis apostolicis. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto abierūt Seleuciam: & inde nauigauerūt Cyprum. ¶ **B**eati uero Petri uerbum, secundo citatum loco: scilicet, ut uirtutes annuncietis ei⁹ qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. non de annunciatione quæ per publicam fiat prædicationem, solum intelligitur: sed & de ea quæ per priuatam fiat ad alterꝝ exhortationē, qua inducatur ad fidem. Atqui secreta illa ad fidē & uirtutē admonitio atq; inductio: nemini hominū est denegata, quin eā facere possit. ut neq; alicui uerita fraterna correctio: quin illam exercent tēpore & loco congruenti. Publica tamen delinquentiū correctio: de qua Paulus ad Timotheū scribit. Peccantes corā omnib⁹ argue: ut & cæteri timorē habeant, ad eos duntaxat pertinet: qui auctoritatem habent & iurisdictionē in eos quos uelint corrumpere. Quod si quis peruicaciter contēdat beatum Petrū inibi facere uerba de annunciatione uerbi dei in publico hominū cœtu & cōfessu: pro illis tunc ibidē loquit, & de illis, ad quos id mun⁹ ex officio designato spectat, & nō in uniuersum de omnibus. cū in nulla unq; lege fuerit omnib⁹ sine discrimine pmissa potestas: pro palā annunciādi uerbū dei. ¶ **P**orrò uenerabilis Beda prædictū beati Petri locū exponēs: annunciationē illā uirtutū dei interpretat magnificationē, laudationemq; diuinæ uirtutis, in gratiaꝝ actione pro susceptis beneficijs persoluenda. Ita enim ait. Populus acquisitionis facti sumus in sanguine nostri redēptoris: quod erat quondā popul⁹ Israël redēpt⁹ sanguine agni de Aegypto. Vnde & in sequenti q̄q; uersiculo lo mystice ueteris recordat⁹ historiæ: et hanc etiā nouo dei populo spiritualiter docet implēdā, dicēs. **V**t uirtutes annuncietis ei⁹: q de tenebris uos uocauit in admirabile lumē suū. Sicut em̄ ij q de Aegyp̄tia seruitute liberati sunt p̄ Moysē, carmen triūphale post trāsitū maris Rubri et demersum Pharaonis exercitū dño decantātū: ita et nos oportet post acceptā in baptismo remissionē peccatorū:

Actuū 9.

Actuū 13.

1. Petri. 2.

1. Timo. 5.

Beda.

Exodi 14.

1. Petri 2.

Exodi 15.

LIBER SECVNDVS

torum, dignas beneficijs caelestibus repēdere gratias. Nāq; Aegyptij populum dei affligebāt, quia tenebrae uel tribulationes interpretatur: apte persequētia nos peccata sed in baptifmate deleta, significāt. Liberatio quoq; filiorum Israël, & ad promissam olim patriam perductio: cōgruit mysterio nostrae redemptiōis, per quā ad lucem supernae māisionis, illustrāte nos ac ducēte Christi gratia, tē-

Exodi. 13

dimus. Cuius lucem gratiae, etiam illa nubis & ignis columna mōstrauit: quae eos & in toto itinere illo à tenebris defendit noctium, & ad promissas patriae sedes inerrabili calle perduxit. Hæc Beda. Ex quo quidem datae propositionis sensu, admodum accommo-

III.
1. Corin. 14

in publica ad populū declamatione uerbū dei, ut p̄tendit. ¶ Porro ex beati Pauli sentētia, in prima ad Corinthios epistola cōscripta, q̄ tertio offert loco in hac obiectiōe: aliud nihil recte p̄t colligi, q̄ omnes qui p̄phetiae donū acceperūt: posse p̄ singulū quēq; atq; singulatim p̄phetare, sacramq; scripturam interpretari. ut per huiusmodi explanatiōem diuinarum literarum, omnes qui assunt in ea corona & coetu: discant intelligentiam sanā sanctae scripture, et pia exhortatione incitētur ad studium pietatis ac uirtutum. Non ergo illic Paulus de p̄dicatorib⁹ loquitur: sed prophetis, id est sacrae scripturae interpretibus, & qui à deo gratiā & donū interpretatiōis sermonū acceperūt. Neq; ibidē p̄phetare, perinde ualeat atq; uerbū dei in publico auditorio proferre: siue p̄dicare populo euāgelium Christi, sed tātū designat interpretari & exponere scripturā diuinā; per quam interpretatiōē & uniuersim & singulatim possunt omnes qui assistūt aedificari in sana doctrina & sacra admonitiōe. Quocirca ex eo Pauli uerbo nō potest Lutherus apte suum cōficere p̄positū. Nō enim si id datū est & indultū ut discant omnes & exhortētur, id est accipiāt ab alijs exhortationem ad bonum: collegerit ipse probe, & id cōcessum esse, quod doceāt omnes uerbum dei publica euāgelij annūciatiōe, atq; alios exhortētur in frequēti & numeroso auditorū coetu. Discere enim, uel omniū est; docere uero, paucorū & ad id designatorū. ¶ Eundē in

V.
Ioan. 5.

modū ex illo uerbo euangelico, erūt oēs docibiles dei, quarto loco in me.

in medium producto ab aduersario, nihil colligi potest aliud nisi
 qd omnes demū à deo euadēt docti, & sanctis fidei mysterijs insti-
 tuti. quemadmodum per **Esaiā** prophetam promiserat dominus: **Esaiā. 54**
 dicens. **Ponam omnes filios tuos: doctos à domino. Dicuntur em̄**
docibiles dei: qui dociles sunt & suasibiles, atq; ita animo dispositi:
 ut facile doceatur à deo. & omnibus qui obstaculū nō obiecerint,
 eo prophetico oraculo promittitur doctrina fidei: à deo tanq; p̄ce-
 ptore & magistro percipienda. **Hunc quidem dictæ propositionis**
sensum assignat Chrysostrō, homelia quadragesima quinta su-
 per **Ioannem:** his uerbis. **Vides fidei dignitatem: quod non ab ho-**
minibus neq; per hominē, sed per ipsum deum ea imbuendi sunt.
Idcirco ut fidem uerbis suis compareret: eos ad prophetas relegat.
Nam si erunt omnes docibiles dei: quare aliqui non credūt? Quo-
niam hoc: de pluribus dictum est. & præterea illud propheticum:
omnes uolentes significat. Magister enim omnibus proponitur:
paratus ad docendū & cōmunicandum doctrinam suā. Et paulo
post eodem loco. Quid autē: qui antehac fuerūt: nunquid docibi-
les erant dei: quid hoc in loco eximiū est? Quod tunc p̄ homines,
res diuinas docebantur: nunc per unigenitum & spiritū sanctum.
Hæc Chrysostrōmus. Cui respondet, quantū ad cōformitatē in-
telligētiae, & beatus Augustinus: ita super Ioannē, prædictum lo-
cum exponens, & in Christi persona loquens. Quare hoc dixit? O Augustinus
Iudæi, pater uos non docuit: quomodo me potestis agnoscere?
Omnes regni illius homines: docibiles erant dei, nō ab hominib⁹
audiēt. Et si ab hominibus audiunt: tamē quod intelligūt intus da-
tur, intus coruscat, intus reuelatur. Quid faciūt homines: forinsec⁹
annūciantes? Quid facio ego modo: cū loquor? Strepitum uerbo-
rū ingero auribus uestris. Nisi ergo reuelet ille qui intus est: quid
dico uel quid loquor? Hæc Augustinus. Erunt itaque omnes do-
cibiles dei: id est docebuntur à deo arcana fidei. Quod maxime cō-
pletum est: quando per spiritum sanctum totus mundus fidem e-
doctus est. Sed quis ex hoc recte subintulerit: idcirco omnes posse
exercere ministerium annunciandi uerbum dei in propatulo, &
coram magna hominum frequentia: is nimirum solus: qui idem
esse putat docere alios & ab alijs doceri, neque p̄pendit haud ma-
gni esse negocij: precario doctrinam ab alio percipere, idq; ad oēs
 u p̄miscue

LIBER SECVNDVS

promiscue pertinere, arduum uero & factu difficile opus esse: doce
 re alios, & nō solis id congruere, qui insigni pollēt doctrina pariter
 & docendi autoritate. ¶ Deniq; quod de mulierib; asserti postre
 mo **Lutherus**, spiritu pphetico illustratis, & suo tēpore magna au
 thoritate insignitis: nō cōuincit id ipsum quod molit astruere. Nā
 illæ propter hāc claritudinē & prophetici doni pstantiā: nō habue
 runt protinus publicā docēdi uerbū dei, puinciā. Neq; enim **Del**
 bora nec **Olda**, pphetissa, nec sancta illa uidua **Anna** octagenari
 am supergressa ætatem, legūtur pdicasse populo uerbū dei: sed tā
 tū ea quæ suggestit illis spiritus domini, pdixisse. Et si quæ earum
 aut in ueteri aut nouo testamēto ex singulari prærogatiua id exer
 cuerunt opus pdicandi toti multitudini uerbū dei: illę à spiritu san
 cto loquēte in ipsis & per ipsas, missæ sunt ad illud munus exercē
 dum: speciali quodā dono. Verum priuilegia paucorū: nō sunt in
 communē legem trahenda. Insuper mulieres ipsas in publico con
 se ssu atq; cōuentu multorum docere posse uerbum dei, ut cōtēdit
 deinde **Lutherus**: plane aduerfatur sententiæ **Pauli**, dicentis in pri
 ma ad **Corinthios** epistola. **Mulieres in ecclesiis taceant**. non em̄
 permittitur eis loqui: sed subditas esse, sicut & lex dicit. **Siquid au**
 tē uolunt discere: domi uiros suos interrogēt. Turpe est enim mu
 lieri loqui in ecclesia. Et ne quis id tanq; humanū placitū paruifā
 ciat aut aspernetur: subiungit eodē loco apostolus, **Si quis uidetur**
 propheta esse aut spiritualis: cognoscat quæ scribo uerbis, quia dñi
 sunt mandata. Eandē quoq; comprobatur sententiā in prima ad **Ti**
 motheum epistola: dicens. **Mulier in silentio discat: cū omni subie**
 ctione. Docere autem, mulieri nō permitto: neq; dominari in uirū,
 sed esse in silentio. Suffragatur etiam eidem sententiæ decretū il
 lud concilij **Carthaginensis**: quod uicesimatertia distinctione, cap.
 mulier, sic adducitur. **Mulier quāuis docta & sancta: uiros in cōue**
 tu docere nō præsumat. **Laiicus** autē præsentibus clericis, nisi ipsis
 rogātibus: docere nō audeat. Et illud itidem **Leonis** papæ uerbū:
 quod decimasexta quæstione prima, cap. adijcimus. assertur. **Præ**
 ter dñi sacerdotes nullus audeat pdicare: siue monachus siue laicus
 ille sit, qui cuiuscūq; scientię nomine gloriēf. Demū & illud uerbū
Ambrosii, quod tricesimatertia quæstioe quinta, cap. mulierē. ci
 tatur: eandē corroborat apostolicā assertionē, **Mulierē** (inquit) cō
 stat

Iudicij. 4
 4. Regū. 22
 Luca. 2

1. Corin. 14
 Gen. 3

1. Timo. 2

Leo papa

An. brosius

stat subiectâ dñio uiri sui esse. nec docere potest nec testis esse, nec fidem dare nec iudicare. Ex quib⁹ omnibus cõstat: q̄ inualida est hæc tota Lutheri obiectio. Demũ ex ijs quæ à quarto p̄sentis libri cap. in hũc usq; locũ sunt adducta, dilucidũ euadit: q̄ iẽpta sit & impia Lutheri assertio, secũdo eius dicto supra annotato circa hui⁹ libri principiũ, cõprehensa: atq; plurimarũ in proximis quatuor capitibus confutata.

¶ Nõ esse abrogandã missam priuatã: nec solis diebus dñicis celebrãdũ esse mysteriũ missæ, ut contendit Lutherus contra ecclesiasticum institutum.

Cap. VIII.

¶ Sineps aperiendũ hoc loco occurrit: q̄ absurda & irrationabilis sit illa celebrãdæ missæ lex & ratio, quã Lutherus sua ip̄ius auctoritate (ne dicã temeritate) toti p̄scribere tẽtat ecclesiæ: in tertio eiusdẽ dicto, circa libri hui⁹ exordiũ explicato. Quo qdẽ cẽset abrogandã esse omnẽ missam priuatã: & solis dieb⁹ dñicis celebrandã missam publicã, ad quã cõueniãt fideles, sacrãq; dñici corporis cõmunionẽ p̄cipiant: iuxta imitationẽ (ut ait) primitiuæ ecclesiæ, ordinatiõisq; apostolicę. ¶ Enimvero si sustollatur prorsus missa priuata: nullo unq; tẽpore liceret sacerdotibus secularibus priuatis & pastoralẽ curã minime gerentibus, sed nec uiris religiosis in domibus monasticis offerre deo sacrificiũ in missæ celebratione, quod nõ habeãt alicuius ecclesiæ parochialis administrationẽ: cuius populo publicã celebrent missam, & eucharistiæ sanctæ tradãt participationẽ. Quocirca quãtauis serueat deuotiõẽ aut syncæro in deum affectu sacerdos priuatus in seculo subsistens: quãtacũq; etiã uitæ puritate, abstinẽtia, sobrietate emineat regularis disciplinę obseruãtissim⁹, religiosus in austeritate mõastica: nullo unq; anni die licere huic & illi sacrificare hostiã laudis, & sacrosanctã eucharistiã cõsecrare, nec in ipso quidẽ die festo paschæ nec pẽtecostes nec natiuitatis dñicæ: q; materiã nec ille nec hic habeat celebrãdæ missæ publicæ. ¶ Sed quis has æquo p̄feret animo meras insanias? Quid oro prodesset illis collat⁹ ordo sacerdotij: cuius nõquã possent munus p̄cipuũ exequi? Quid deniq; extruerẽtur altaria in cœnobijs, monachorũq; tẽplis: super quæ nunq; possẽt à quopiã monasticæ professionis cultore imponi hostia salutatis immolanda deo?

u 2 ¶ Sed

- II. **S**ed neq; sacerdotes parochialē ecclesiam regendā sortiti, in celeberrimis totius anni solennitatibus: ut natalis dominici, circūcisiōnis, epiphaniā, omniū sanctorū, celebratibusq; sacratissimæ uirgini mariæ dicatis, possent publicam celebrare missam: nisi prædictæ solennitates die dominico obuenirent. quandoquidē secundū Lutheri placitū: solis dieb⁹ dñicis esset illa missa publica celebranda. Quocirca neq; in sabbatis quatuor tēporū conferens ordines ep̄s, neq; feria quinta ante festū paschale consecrans sanctū chrisma: possit missarū solennia celebrare. quinimmo in dieb⁹ ipsis rogationū, die etiā festo ascensionis dominicæ & sanctissimi sacramenti eucharistiæ, nulla possent ab ep̄s & sacerdotibus etiā pastoralē gerētibus curā, missarū peragi mysteria: q; dieb⁹ dominicis illę celebratōnes nunq̄ obtingant. Illud autē astruere: extremæ est dementiæ.
- III. **R**ursum cōplures sunt ecclesiæ parochiales tantam suo ambitu cōplectentes populī multitudinē: ut nō possit simul tota, intra ipsi⁹ tēpli septa contineri sine grauissima & periculosa pressura. Et qñ in ipsa solennitate paschali secundū probatissimam ecclesiæ cōstitutionē laici sunt recepturi sacram eucharistiæ cōmunionem: non omnes eiusdē ecclesiæ parochiani uno eodēq; die illam recipiunt, aut in una eadēq; die missa, ad euitandum periculū: quod ob turbam copiosam se comprimētē accidere possit. Sed nonnulli laicorū, feria quinta ante pascha in quibusdā locis mensam accedunt dominicam: & inde panem uitæ æternæ sumunt. Alij autē in ipso sabbato paschæ: alij uero in sancto paschæ sacram percipiunt cōmunionē, quisq; pro sua oportunitate. Et horū qui in die paschali participationē sacri mysterij suscipiunt: aliqui matutino tpe post audita missarū solennia sumunt à manu sacerdotis id uiuificū sacramentum. Alij autē circa medium matutini tēporis decursum: alij demū circa postremam antemeridiani tēporis partem, mensam adeunt dñicā, etiā audita missæ celebratione, quisq; scilicet pro cōmodiore sibi tēpore. neq; hac in re aliqui eorū: ulli sunt reprehensioi obnoxij. Quō igit omnes tam numerosæ multitudinis parochiani, singulis dieb⁹ dominicis conuenire commode poterunt ad unicā missam publicam: sacram in ea cōmunionē percepturi, secundū ipsi⁹ Lutheri sententiā: **P**ræterea, q̄ antiqua sit celebratōnis missarū traditio: in libro decretorū, de consecratione distinctio-
- ne pri-

ne prima, cap. **Iacobus**, ex sexta quidē synodo, his uerbis adaperit: **Iacobus** frater domini secundū carnē: cui primū credita est **Hierosolymitana ecclesia**: & **Basilius Cæsariensis episcopus**, cuius claritas per totū orbē refulsit: in scripturis addiderunt nobis missæ celebrationē. **Hæc** ibi. Eandē quoq; missæ celebrandæ antiquitatē cōprobat uenerabilis pater **Thomas Vualden** (de quo: circa finē primi libri habitus est sermo) in suo libro de sacramentalibus: per totū quartum illius operis titulū, à uicesimo septimo capite usq; ad quadragesimū quartū: contra **Viclesum** agens, annitentē suis scriptis sustollere penit^o missæ solennia, ut et nunc astipulator eius facit **Lutherus**. Enimuero diffusa determinatione & præclara, idē grauiissimus auctor, ritus omnes & cærimoniae missæ à capite ad calcē usq; declarat: singulaq; assignans rationē mysticā, & dicta sua sanctorū patrū potissimū antiq; autoritate sententijsq; copiose communiens. non uno quidē aut altero loco: sed per uniuersum quarti illius tituli & capitū illo cōprehensorū contextū. In quorū postremo, propriā quoq; facit pertractationē de missæ institutiōe: & à qbus instituta fuerit. perhibens inter cætera, beatū Paulū **Timotheo** & **Dionysio** hanc celebrandæ missæ formā dedisse: quam ex apostolorū (inquit) traditione cunctis ecclesiis dispensandā traduxit. Quā ideo cū tanta uniformitate: remotissimæ gentes sine notā da singularitate sequunt & colunt. **Hæc** ibi. Et planū est beatum **Dionysiu** **Areopagitam** apostolis coætaneum, primiuq; ecclīæ alumnū, in tertio capite sui libri de ecclesiastica hierarchia: ritū celebrandæ missæ qui tum habebat ex traditione apostolorū, particulatim descripsisse: mysticūq; illarū cærimoniaarū & spiritualem sensum, egregie ibidē explicuisse. cuius auctoritati propter antiq; tate, inter cæteros præsertim ipse **Thomas** prædictus innitit in loco iā citato. Tāta igit tēporis antiquitate roboratā, & cōtinuo in toto orbe **Christiano** approbatā ulū oblationē augustissimi sacramēti eucharistiae in officio missæ, quibusuis pmissam sacerdotib^o: qua frōte, qua fiducia, q; deniq; autoritate, audet hic sacrorū prophanator **Luther^o** & cōtaminator sanctuarij dei, euertere, abrogandāq; asseuerare: Sane **Antioch^o** **Epiphānes** rex **Syriæ**, cū **Iudæorū** sanctā legē abolere uellet, & ritū illis gētilitiū indicere: inter cætera, prohibuit sacrificia fieri in tēplo scdm **Mosaicæ** legis institutum.

Thomas
Vualden.

Dionysius.

Antiochus
Epiphānes.
1. Macha. 1.

LIBER SECVNDVS

Lutherus uero ut alter Antiochus, immo Antiocho uera fidel
& agnitionis dei ex parte magis impius: prohibet nouæ legis fieri sa
crificiū, cū sacram missæ celebrationē abrogare toto studio annitit.

v. ¶ Sed & illud nō minus in hoc tertio dicto eius absurdū: q̄ propo
nit in illa sua publica missa duntaxat die dominico celebranda, uni
cā debere cōsecrari eucharistiā, sicut (inquit) nūc fit in die paschæ:
quæ expleto missæ mysterio dispartiat̄ singulis: illuc è populo con
uenientib⁹. Nēpe si unica (ut cōtendit) cōsecret̄ eucharistiā: quid
hæc inter tantos, ut unusquisq̄ modicū quid illius accipiat? Quo
mō poterit illa unica eucharistiā in tā numerosum (quant⁹ est un⁹
totius parochiæ) populū distribui? Certe si in minutulas una illa eu
charistiā dissecet̄ particulas: uix toti sufficiet̄ populo, ut q̄sq; ex ea
portiuunculam sumat. aut prodigiōsæ molis & insuetæ erit illa sua
unica eucharistiā: ut ex ea tot sumi possint partes, quæ singulatim
in totū populū un⁹ ecclesiæ queant distribui. Me præterea fugit
quā in loco apud Ch̄ianos uiderit Luther⁹, in die sancto paschæ
unicā consecrari eucharistiā. Nescio profecto, an apud suū album
montē (ita em̄ uocare licet Vuittebergensem urbē, Lutheri pa
triā; ob significationis uernaculæ conformitatē) hic mos obseruet̄
in ecclesia: fortasse ab eo tanq̄ primo authore, inductus. Id unum
scio, in ecclia Gallicana hunc morē nequaq̄ obseruari: sed totidē
inibi hostias in festo paschali consecrari, quot sunt sanctā eucharis
tiæ cōmunionē pcepturi, ut cuiq; sua dispartiat̄ hostia: quæ adno
dū par est. Cæterq; hoc in loco pene ridiculus uideor, stultiq; inten
tus labori: q̄ tantopere annitor hanc improbare Lutherana uesa
niā, q̄ sua ipsius absurditate seipsam satis superq; refellit: suāq; a pte
prodit impietatē. Non tamen pigebit ad manifestandā amplius hu
ius assertionis ineptiā: pauca adhuc adijcere.

vi. ¶ Ex antiquissima
quidē ecclesiæ ordinatione: super eos qui pie in domino obdormie
runt, fiunt preces solennes à choro sacerdotū & cæto ecclesiasti
co: delato intra tēplū funere. Ita siquidem beat⁹ Dionysius, eccle
siæ primæuæ ritū describēs: ait in capite septimo de ecclesiastica hie
rarchia. Accedēs deinde uenerādus antistes: precē suā super mor
tuū peragit. postq; precē & ipse præsul eū salutat: & suo deinceps
ordine q̄ astant oēs. Precatur oratio illa diuinā clemētia: ut cūcta
dimittat p̄ infirmitatē humanā admissa peccata defuncto. eūq; in
luce

Dionysius.

luce statuatur & regiõ e uiuor: in sinib⁹ Abraæ, Isaac & Iacob, in lo-
co unde effugit dolor, tristitia & gemitus. Hæc Dionysius. Ex quibus
euidet pspicuum, uetustum esse more ecclesiæ sanctæ: pro defun-
ctis in ecclesia pijs effundere preces ad dominum, contra eos qui ne-
gant suffragia uiuentium mortuis prodesse (de qua quidem materia: Cap. 27.
in sequentibus huius libri locis sermo fiet amplior) cum dinoscat ea
obseruatio: in ipsi⁹ euangelicæ legis exordio (in quo hæc modo citata scri-
psit Dionysius) in frequenti usu fuisse. Atqui inter ea adminicu-
la quæ defunctis possunt à uiuis exhiberi: primū obtinet locum, saluta-
re sacrificium corporis & sanguinis dñici, in missæ celebratiõne ad ex-
piationem peccator: atq; refrigerium defunctor: oblatum ei, qui uiuor:
dñatur & mortuor: scdm approbatissimas sanctor: patrū traditio-
nes. Nō poterit autē ea oblatio eucharistiæ in missa fieri pro quāpiam
defuncto: scdm Lutheri cōstitutionē, qua solo die dñico cenet u-
nicā fieri debere missam publicā: nisi ipso die dñico defera^t exani-
me corpus ad templū. Et tunc quæq; min⁹ cōueniēter missa celebrare^t
pro defunctis: cum potius ob diei solennitatē de officio tēporis oc-
currentis peragi tū deberet. Et ita uix unquā possent defuncti sacri-
ficio aliq; missar: releuari & adiuuari: si locū haberet in ecclia cele-
bratio missæ Lutherana, modis omnib⁹ merito repudianda.

¶ Nō expedire, in hoc ecclie tpe astringi laicos ad su-
mēdā singulis diebus dñicis sanctā eucharistiā: ut
uult Lutherus.

Cap. IX.

Vperest adhuc & una ratio, ad improbādam illam
missæ celebrandæ traditionē & modū, in superiore
capite confutatū atq; ex Lutherana officina prode-
untē, quæ sit huiusmodi. Secundū illum celebran-
di publicā missam ritū, quē definit Luther⁹ in ter-
tio suo dicto supra posito: astringerentur fideles laici singulis qui-
busq; diebus dominicis, ad percipiendam sacrosanctam eucharisti-
am in illa missa, quam unicam & publicam celebrari debere contē-
dit. Quod quidem obligationis iugū imponere Christiano populo:
hoc tēpore nequaquā expedit. quo elanguit ille deuotiõis feruor, &
ardor affectus in deū obtepuit: qui circa principiū nascentis eccle-
siæ & tpa proxime cōsequentiā, fidelium animos inflāmauerat. De-
bilis namq; stomach⁹, natiuor:q; propemodū defuitur⁹ calorem: solidum
cibum

LIBER SECVNDVS

cibum uix admittit, nec acceptum salubriter & recte concoquit.

11. ¶ Enimvero quadruplex in diuersi noui testamenti tēporibus inuenitur fuisse ordinatio & obseruatio ecclesiæ: circa sumptionē sacratissimæ eucharistiæ, à laicis faciendā. Nempe in primo eius exordio cū maximus esset fidei & deuotionis in credētibus feruor: ferebāt fideles ex cōstitutione ecclesiastica q̄tidie sanctā accipere cōmunionē. quēadmodū satis innuūt hæc uerba: in actibus apostolorum conscripta. Erant autem perseverātes in doctrina apostolorum: & cōmunicatione fractionis panis & oratiōibus. Et paulo post, eodē in loco. Quotidie quoq; perdurātes unanimitē in tēplo, & frāgentes circa domos panē: sumebant cibū cū exultatione, & simplicitate cordis. In huius autē cōsuetudinis representatiōe & signū, q̄tidie in sacro missæ officio dat̄ altāribus pax: p̄ exosulationē sanctæ tabellæ, sacram aliquā imaginē depictā continentis. Quæ pacis in omnes qui intersunt missæ mysterio, distributio: refert quotidianam illā fidelium cōmunionē, atq; in eius locū successit. Deinde cū aliquantū tepēfact⁹ esset ardor ille deuotiōis in populo Christiano: cōstitutū est sequēte tpe & secundo quidē loco: ut singulis diebus dñicis laici fideles participatiōe sanctæ cōmuniōis acciperent. De quo tpe & pro quo: loquit̄ uidetur beatus Augustin⁹ scribens ad Ianuariū, id quod habetur duodecima distinctione, cap. illa autē, hoc modo. Alta autē (inquit) quæ p̄ loca terrarū regiōesq; uariantur: sicut est q̄ alij teināt sabbatū, alij nō, alij uero quotidie cōmunicāt corpori & sanguini dñi: alij certis diebus accipiūt, & siquid aliud huiusmodi animaduerti potest: totū hoc genus rerum, liberas habet obseruationes. Idem quoq; in libro de diffinitionib⁹ orthodoxæ fidei, cap. uicesimo secundo, hāc habet sententiā: que etiā adducitur ab authore decretorū cap. quotidie. de consecratione, distinctione secunda. Quotidie eucharistiæ cōmunionē accipere, nec laudo nec uitupero: omnibus tamē diebus dominicis cōmunicandū hortor. Et Paulo post: eodē in loco. Si dixerit quispiam, nō quotidie accipiēdam eucharistiā, alius autē affirmat quotidie: faciat unusquisq; quod secundū fidem suam pie credit esse faciendū. Vbi ex ipsis uerbis deprehendit̄ Augustinus: haud dubie pro tēpore huius secundæ ordinationis esse locutus. In huius autē hebdomadarie cōmunionis cōmēorationem & locū: successit di-

tributio

Actuū. z

Augustinus.

Idem.

tributio alicuius particule panis benedicti à sacerdote, quæ sit singulis diebus dñicis in aliquib⁹ ecclesijs potissimū Gallicanis, ijs qui sacro interfuerint missæ celebræde mysterio. Est em̄ hæc dispartitio panis benedicti in populū: representatio q̄dam susceptiōis eucharistiæ, singulo quoq; die dñico quondā fieri solitæ. Et multis in regionibus tāta reuerentia fideles hūc obseruant sumēdi huiusce panis benedicti morē: q̄ ante omnē cibū corporalē, studiose illū māducandū à se curant. Quinimmo & in solennioribus anni festis & sacratissimæ uirginis Mariæ, alio die q̄ dominico occurētibus: apud nonnullos fit etiam huiusmodi panis benedicti distributio. **¶** Postea uero adhuc amplius refrigerescēte in hominib⁹ ardore deuotionis & spiritus, fuit tertio constitutū loco: quod fideles laici saltem ter singulo quoq; anno acciperēt sacram eucharistiæ cōmunionem, utpote in die festo paschæ, pentecostes, & natiuitatis dñicæ. quemadmodū de cōsecratione, distinctiōe secunda cap. & si. dicit Fabianus papa: his uerbis. Et si non frequētius: saltem in anno ter homines cōmunicēt, nisi forte maioribus quis criminibus impediatur: in pascha uidelicet, & pētecoste, & natali dñi. Eadem quoque sentētia deinde in eadem distinctiōe exprimit: capi. seculares. & cap. omnis homo. **¶** Postremū cū tepeditas animoz & torpor deuotionis incretceret in populo dei uehementius: quarto fuit ordinatū & postremo quidem tempore, q̄ saltem semel in anno scilicet in festo paschali, laici susciperēt corporis dñici participationē. Quæ quidē ordinatio, per Innocētium tertiu, summū pōtificē est promulgata in epistolis decretalibus: titulo de pœnitētis & remissionibus, cap. omnis utriusq;. hoc uerborū tenore. Omnis utriusq; sexus fidelis, postquā ad annos discretionis puenerit: omnia sua solus peccata saltem semel in anno, fideliter cōfiteatur proprio sacerdoti: & iniunctam sibi pœnitētiā proprijs uiribus studeat adimplere, recipiēs reuerēter ad min⁹ in pascha, eucharistiæ sacramētū, & cætera: in eandē subsequētia sentētiā. At uero nos ipsi hac tēpestate, uersamur in hui⁹ quartæ ac postremæ constitutiōis decursu: transactis iā pridē triū aliaz ordinationū t̄pibus. Quare non recte cōsulere uidentur animarum saluti: qui ex hac quartæ sanctionis cōditione profilere uolunt atq; alios p̄cepto obligatorio traducere in secundæ ordinationis modum & formā, his nostris temporibus

III.

Fabianus

Innocētius
tertius

LIBER SECVNDVS

importunā & intēpestiā. q̄ ex unica quotannis ex p̄cepto faciē
da susceptione eucharistiæ: transeūt & simul alios trāserūt uincu
lo p̄ceptorio, ad frequentē admodū & crebriore æquo (quantū ad
totā laicorū multitudinē) cōmunionē eiusdē sacramēti suscipiēdā;
quasi de uno extremo in alterū, sine medio aliquo progredientes.

III. ¶ Porro sufficere id laicis debet, pro hoc tpe in quo subsistimus: si
ultra receptionē eucharistiæ quotannis in festo paschæ faciendā
ex p̄cepto ecclesiastico, in solennioribus alijs anni festis: ut ascensio
nis dñice, pentecostes, omniū sanctorū, natalis dñi, & celebritatib⁹
sacro sanctæ uirginis Mariæ: ex deuotiōe libera & arbitraria susci
pian̄ idem sacramentum. Nempe quēadmodum quisq; se debet
accommodare consuetudini loci in quo uitam agit: ita & tempo
ri, conditioniq; temporis quo degit, se debet conformare. modo et

hæc & illa: sit honestati consona, diuinæq; legi nequaquā contra
ria. Scribit enim beatus Augustinus ad Ianuarium, id ipsum quod
habetur duodecima distinctione, cap. illa autem. hoc pacto. Quod
neq; contra fidem catholicam neq; contra bonos mores esse con
uincitur; indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos ui
uitur societate, seruandum est. Mater mea (inquit) Mediolanum
me secuta: inuenit ecclesiam sabbato non ieiuantē, cœperat flu
ctuare quid ageret. Tunc ergo consulide hac re, beatissimæ me
morix Ambrosii episcopum. At ille ait. Cum Romam uenio:
sabbatū ieiuno. cum Mediolani sum: nō ieiuno. Sic & tu ad quā
cunq; ecclesiam ueneris: eius morem serua, si cuiq; non uis esse scā
dalum: nec quenq; tibi. Hoc cum matri renuncialem: libenter am
plexa est. hæc Augustin⁹. Atq; cōsuetudo huius t̄pis diut⁹ obser
uata, id habet: q̄ laici ex p̄cepto ecclesiæ semel in anno scilicet in fe
sto paschæ, accipiāt sanctū eucharistiæ sacramētū. Ex deuotiōe ue
ro & libero syncerioris animi affectu, sine p̄cepti cōstrictionē: in so
lennioribus alijs anni festis. cū placitū ip̄is fuerit, sumant etiam sacrā
cōmunionē. Ergo huic præsentis temporis conditioni & cōsue
dini se debent laici conformare atq; coaptare: & nequaq; attētare
ex p̄cepti obligatione tanti mysterij susceptionē, singulis dieb⁹ do
minicis iterandam. ¶ Sane monasteria regulare disciplinā exacte
obseruantia: nequaquā suos adigunt religiosos sacerdotalem gra
dum necdum adeptos, ad illam arctitudinem p̄cepti: ut singulis
diebus

Augustinus.

Monica

Ambrosius

diebus dñicis sanctam accipiāt cōmunionē. sed plærūq; ut semel in
tra mensem, aut ad summū ut intra quindecim dies, illam frequen-
tēt. Et tamē illi degunt in quietiore trāquillitate uitæ, à mūdi stre-
pitu & tumultu amplius semoti: neq; tantā habentes malorū ppe-
trandorū occasione ac materiā, quantā habēt alij uiuentes in secu-
lo, & sæuis illic tēpestatibus iactati. Laici uero potissimū uxorio al-
ligati uinculo, in maxima rerum fluctuatione obuersantur: nunc
opum cupiditate tentati, nunc libidine carnis impetiti, nunc iracū-
diæ stimulis exagitati, nūc uero, honorū appetitione infestati. At
quomodo in tanta periculorum undiq; irruentiū turba & multitu-
dine, ita sibi constans & quietus erit laicorū animus: ut octauo quo-
q; die cōponat se ex p̄cepto ecclesiastico, digne & honeste, ad sub-
lime eucharistiæ mysteriū sumendū. Cōponat inquam, eo obliga-
tionis uinculo astrictus ad illā hebdomadariā susceptionē eucharis-
tiæ, ut si eam uel semel p̄termiserit: protinus reatū letalis criminis
incurrat, efficiaturq; sanctiōis ecclesiasticæ p̄uicator. Nō igitur
expedire uidetur, toti laicorū multitudini hāc indicare legē: q̄ sin-
gulis diebus dñicis sanctā suscipiāt eucharistiā obligatiōe p̄cepto-
ria, hac potissimū tēpestate: in qua quoniam abūdauit iniquitas, Mat. 24
refrigescit charitas multorū. Haud tamē improbare uelim p̄ticu-
larē aliquorū etiā laicorū deuotionē: qua libere & citra p̄ceptū, sin-
gulo quoq; die dñico sacram cōmunionē suscipere singulari uene-
ratione queāt, secūdū internam uñctionē quā à deo acceperint.
Ex illa uero speciali quorundam obseruatione: generalē omnib⁹
legem imponendam, non suaderē. ¶ Deniq; nec id usquequaq; p̄ V.
bandum quod subindicat in calce huius tertij dicti Lutherus: ec-
clesiam scilicet nostri tēporis se accommodare debere ad imitatio-
nē primitiue ecclesiæ, ordinatiōisq; apostolicæ. Nā tametsi primæ
ua illa ecclesia ob recēs peractā mysterioꝝ nostræ redemptionis
cōsummatōnē, exuberantiorēq; spiritus sancti in apostolos et
credētes effusionē: mirū habuerit decorē, eximiam itidē in uiris
apostolicis sanctitatē, ardentissimūq; in sanctis martyribus fidei
feruorem. nō tamē expedit p̄senti tēpori, omnino se cōferre ad i-
mitationē illius ecclesiæ primordialis: neq; iisdem omnino regulis
quibus utebat̄ inniti. q̄ nūc hic dies alios mores postulat: atq; alias
uiuēdileges adiectitias. Quippe in ipso nascētis ecclesiæ exordio:

LIBER SECVNDVS

uironz ecclesiasticoz & spiritualiũ paupertas, abdicatio propriorũ bonoz & cõmunitas uitæ erat in usu & precio. quoniã id tempº hoc efflagitabat uirtutis studiũ. Nunc uero mutato ob rationabiles causas & congruas, in alium uiuendi ritũ ecclesiastico statu, dotatisq; amplo rez prouentu ecclesiis, quis maxime operæ precium esset ambitionem eliminari à tota ecclesia, & radicẽ maloz auaritiã, pariter & luxum, tria teterrima monstra, post opulentiã perniciose suborta: q; hæc potissimũ ecclesiæ nitidũ splendorẽ offuscant. attamen forsitan ut se iam res habet, non expediret ad illam prisci & primi temporis paupertatẽ apostolicã reflectere habenas, & nõdẽ omnino legibº uti, quibus illa tunc ætas utebat. q; transacta sit iã olim ea tẽporis conditio: & diuersæ qualitatis alia successerit, nisi pristinus ille feruor animoz in fidelibus instauraret: qui sanguine Christi recens effuso in eis uigebat, & iam olim deseruit.

Inim uero in natura cõpertum habemus: alia ciborũ genera, studia & exercitia, diuersis cõpetere ætatibus. **V**t quæ pueritiæ accommodata sunt: uirili non conueniant grauitati. & quæ, adolecẽtiæ cõgruũ: haud quãq; decrepitæ condecere infirmitati. In ipsius itidẽ synagogæ decursu, deprehendunt ab uno statu, in aliũ factæ plæruncq; mutationes, modorũq; uiuendi uariationes. **P**rimo nãq; sub sanctis patriarchis: illa adhuc tenella fouebat. **D**einde sub Moyse legislatore atq; Iosue forti propugnatore: maius accepit robur et incrementũ. **P**ostea, sub illustribus educata est iudicibº: & aliquantã egit ætatẽ. **D**einceps sub generosis regibus, & postremũ à relaxatione captiuitatis **B**abylonicæ sub inclytis ducibº & summis sacerdotibº: suũ peregit cursum. diuersoq; tpe uarias habuit uiuendi rationes: quantũ ad ea q; ultra pcepta decalogi erant adiectitia. **Q**uid mirũ igitur aut absurdũ: si ecclesia sancta primum sub apostolis coalescens, deinde in uictorũ martyrũ uigore roborata: dehinc sanctorum splendore confessorum & sanctimonía illustrata, nũc uero in signiũ præsulũ, & autoritate haud inferiore q; prisci patres, pollentiũ, moderatione gubernata; alias & alias habeat pro tẽporum diuersitate uiuendi atq; agendi leges, ultra euangelica pcepta constitutas: **N**on igit reducenda est hodierni tẽporis ecclesia, ad omnimodã ecclesiæ primitiuæ imitationẽ: & faciendũ esse, importunis uocibus obstrepere solent hæretici, sed suis legibus, præsentisq; tẽporis.

potis cõditioni accõmodis: uiuere sinēda. Verũ id unũ hic Luthe-
ro obiectãdũ est: q̃ cũ cõtendat, nunc mores & statũ eccl̃iæ primi-
tiuæ seruari ab omnib⁹ debere: ipse tñ cũ suis asseclis, eundẽ mini-
me obseruat aut sequit̃. Tunc etenim quotidiana fiebat sacre eu-
charistię cõmunitate, apostolicę uitæ sectatores. Deniq; ad uincula,
carceres, flagella, & demũ mortẽ pro Christo perferendã: erãt pro-
pitissimi. quẽadmodũ liber actũ apostolicorũ plane testat̃. Hęc
tamen: nequaquã opere adimplet Luther⁹ cũ suis. Improbis igitur
est doctor: qui id faciundum docet, quod ipse non facit.

¶ Sacramentũ altaris, in missa secundũ ritũ eccl̃iæ
oblatũ: uere esse & dici debere sacrificiũ nouæ
legis cõtra Lutheri sententiã. Cap. X.

Voniã aut̃ non modo celebrationẽ missæ priua-
tæ sustollit Luther⁹: sed ad maioris impietatis stu-
diũ progrediẽs, inficiat̃ missam quãlibet (siue priua-
ta sit siue publica) eẽ sacrificiũ, in posteriore tertij
dicti sui ante citati particula; certe refellenda est in
præsentiã & hęc improba absurditas, scripturæq; sacre & sancto-
rũ patrũ testimonijs, necnon rationibus inde petitis demonstnan-
dum: sacrosanctã eucharistiã quæ in missæ mysterio quotidie con-
secrat̃, uerẽ eẽ sacrificiũ, eoq; nomine ipsam appellari debere. ¶ Et
primo quidẽ. Nã ab ipso mudi exordio in lege naturæ, dei ueri cul-
tores sua habuerunt sacrificia: quibus deũ honorarunt, eaq; tẽpe-
state uiuentes sancti patres Abel, Noe, Abrahã, Isaac, & Iacob: ob-
tulisse legunt̃ hostias deo, quẽadmodũ diuinit⁹ erant edocti. In no-
ua igit̃ lege, splendore rutilo lucis euangelicæ clarius emicante as-
signandũ est & suũ sacrificiũ. cũ non possit eẽ lex perfecta, omni-
noq; cõpleta: quæ nullã habeat ad diuini cultus obsequiũ determi-
natã oblationẽ. Alioqui perfectius quiddã in lege illa primæua &
adhuc rudi cõperies: q̃ in euãgelica, qd̃ eẽ absõnũ. Sed quã in noua
lege dederis hostiã, per totũ illius decursum offerendã: nisi sacro-
sanctam eucharistiã, in missæ celebratione consecrari solitã? Est i-
git̃ hęc ipsa: uere sacrificiũ. ¶ Secunda, ad idẽ ostendendũ propo-
sitũ: ratio. Lex Mosãica, multiformia habuit sacrificiorum genera:

x 3 illi

I.
Gene. 3.
Gene. 8.
Gene. 22.
Gene. 26.
Gene. 35.

II.

LIBER SECVNDVS

illi peculiaria, quæ tandiu firmū habuerunt suæ obseruationis ro-
bur: quæ diu lex illa in suo permanſit uigore. Illi igitur succedens lex
euangelica: haudquaquam credi debet esse exors sacrificij, ab illius ini-
tio frequētati: & semper frequētādi, dū legis ipsius uis & auctori-
tātē permiserit. *Alias dignior esset & augustior lex illa umbra-
tica & figuralis, quantū ad sacrificij proprij rationē: quæ euangelica, si
nullū hæc haberet sacrificiū: quod sibi æqua duratiōis mēſura co-
extenderet & coaptaret, secundū oblationis usum. At nulla assi-
gnari queat oblatio in lege euangelica, illi propria & peculiaris: quæ
eucharistia sancta, quæ in missæ officio consecrat. Ea nēpe ut uni-
ca noui testamenti, singularisq; hostia: totā illā uetere hostiarum mul-
tiformitatē sua ambit uirtute, circūplectit, & admiranda dignitate
transcendit. Est igit ipsa sacrosancta eucharistia, in excellentissimo*
III. *missæ mysterio cōsecrata, sacrificiū: & ita uere denominat. ¶ Ter-
tia rō. Sicut cuiq; legi suū est sacerdotiū: ita & cuiq; sacerdoti suū
sacrificiū. ut hæc tria: lex, sacerdotiū, sacrificiū: mutuā ad inuicē in
quaq; lege habitudinē sortiant atq; proportionē, æquaq; duratiōe
extendantur: nec unū eorū, sine cæteris inueniri queat. In noua au-
tem lege habet sacerdotiū speciale, utpote Christi: qui est consti-
tutus à deo patre sacerdos in æternū. Est igit & aliquod sacrificiū
illi sacerdotio respondens: cuius oblationis ritus & usus tandiu per-
duret, quæ diu lex ipsa noua & sacerdotiū eius protēditur. Huiusmo-
di autem sacrificium sacerdotio euangelico peculiare, non est sola
immolatio Christi in cruce pro nostra salute: quando semetipsum
tradidit pro nobis oblationem & hostiam deo in odorē suauitatis.
Nam illa, semel tantum est facta: neq; iterabitur unquam, quandoqui-
dem Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ul-
tra non dominabitur. Fuit & illa oblatio, facta omnino in nouæ le-
gis exordio: & necdum inchoata ad omnes legis euangelicæ annū-
ciatione. Sacrificium autem, legi alicui & sacerdotio respondens:
per totum temporis illius legis decursum debet frequētari, atq; in
usu haberi. Reliquum est igitur, ut sanctissimū eucharistiæ sacra-
mentū in missa oblatū: sit unicū illud & uetere sacrificiū, Christi sa-
cerdotio adaptatum, & nouæ legi accommodatum. Alioqui imper-
fectissima esset lex nostra, & maxime ignobile Christi sacerdotiū:
ut quod præter cæterarū legum morem nullum, haberet sibi pro-
prium*

Psalmo 109.

Ephes. 5.

Romanos 6.

priū ac singulare sacrificiū. cū tamen nec ethnicorū nec barbarorū unq̄ repertæ sint leges aliqua: quæ non habuerint sua sacrificia à suis sacerdotibus offerri solita. Quod si id in superstitione gentiliū tantopere est obseruatū: quā ad diuini cultus rationē admodū pertinere censebatur, non fuisse inquam legē ullā sine sacerdotio, nec sacerdotiū sine sacrificio, et usu fere quotidiano sacrificij: quid existimādum est obseruari debere in uera religione Christiana? Nōne & hic, nouæ legis sacerdotio assignandū est & suū sacrificium: cuius habeat frequēs usus atq; quidianus, quoad duret & ipsa lex & eius sacerdotium? ¶ **Quarta.** In psalmo Chrūs perhibetur esse sacerdos in æternū: secundū ordinē Melchisedech, qui cū esset sacerdos dei altissimi: obtulit deo in gratiarū actionem pro uictoria Abrahæ concessa, panē & uinū in sacrificiū. Fuitq; illa oblatio Melchisedech: figura oblationis à Christo summo sacerdote instituentæ, sicut & sacerdotiū Melchisedech: typus fuit & figura sacerdotij Christi. At uero Chrūs in cruce seipsum sub panis & uini nō obtulit specie: sed sacratissimū corpus suū sub corporali ac uisibili omniumq; oculis conspicua forma, clauis confixum, spinarum aculeis sauciū, & sanguinolentis plagis uulneratum, Sanguinem etiā suū tunc effudit in preciū nostræ redemptionis, sub uera ac nuda sanguinis forma: nō adoperta aliquo uelamine. Quare in ipsa cruce & acerbissimæ suæ passionis hora, oblationē deo patri non fecit secundum ordinē & ritum Melchisedech, sed paulo ante instituerat eam in nouissima cœna: ab apostolis & eorū posteris frequentandā usq; ad consummationē seculi. quando sanctissimū suum corpus uelamento panis obtectū & sanguinem preciosum specie uini obuelatū: discipulis suis tradidit. utq; deinceps id peragerēt in sui memoriā mysteriū: illis mandauit. Est itaq; in ipsa missæ celebratione, immolatio corporis & sanguinis dñici sub forma panis & uini: ueq; sacrificiū & propriū sacerdotij ipsius Christi secundū ordinē Melchisedech. quo ipse per ministros ecclīæ quōdie offert deo patri: in expiationē peccatorū nostrorū. Quod si quis pertinaci⁹ abnegauerit: ut etiā Christū esse sacerdotē secundū ordinē Melchisedech, inficiet, necesse est. cum illius sacerdotij secundū ritū Melchisedech, nullū posset assignare sacrificiū qd̄ frequente in ecclīa catholica. Illud autē negare: quid aliud est, q̄ deū facere mendacē

III.
Psalm. 109.
Gene. 14.

¶ Quinta

LIBER SECVNDVS

- V. ¶ Quinta ratio. In lege Mosaica p̄ter agnū paschalē qui quotā-
 nis in festo paschæ immolabatur: erat inter cætera oblationū ge-
 nera & iuge sacrificiū, quo quotidie immolabatur agnus unus ma-
 ne & alter uesperis: secundū diuinā cōstitutionē, ita in libro **Nume-
 Exo. 12.** ri explicatā. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis. Agnos an-
 niculos immaculatos duos, quotidie in holocaustum sempiternū:
 unum offeretis mane, & alterū ad uesperū. Holocaustū iuge est,
 quod obtulistis in mōte Sinai: in odorē suauissimū incensi domini.
Numeri. 28 Hæc ibi. In libro etiam Exodi, cap. uicesimo nono: eiusdē iugis sa-
 crificij fit mētio. Agnus autē ille, in phasē Iudæorū semel tantū
 singulis annis oblatus: Christi oblationē in cruce factā semel in so-
 lenitate paschali, repræsentabat. per quā libertati sumus à princi-
 pis tenebrarū imperio: ut populus Israëliticus p̄ agni typici immo-
 lationē ereptus fuerat à dura seruitute Pharaonis. Iuge uero illud
 antiquæ legis sacrificiū, quotidie offerri solitū: quid obsecro figu-
 rabat; an putandū est, inanem fuisse illam obseruationem: & nulli
 us omnino ueritatis significatiuam? Nullus plane id sentiret: cum
 necesse sit figurā omnē alicui respondere rei figuratæ. Neq; quo-
 tidiana illa duorū agnorū immolatio, oblationem Christi semel in
 cruce faciendā referebat: quoniā hæc, semel tantū erat exhibēda,
 & non quotidiano usu. Quinimmo si omnia legis euāgelicæ my-
 steria, in uolucris antiquarū figurarū designata, p̄currere uolueri-
 mus: nihil plane assignare poterimus aliud cōgruenti, quod per il-
 lum iugis sacrificij ritū significari dicatur: quā quotidianam im-
 molationē panis uiuifici & calicis benedictionis in missæ celebra-
 tione. Vt igitur aptum habeat responsum ueritas ad figuram, &
 exemplar ad imaginem: huiusmodi, sanctæ eucharistiæ in officio
 missæ consecratio & oblatio, reuera est sacrificium, & ueriore qui
 V I dē ratione: quā cuiusuis hostiæ antiquæ legis immolatio. ¶ Sexta.
 Dominus deus per Malachiam prophetā, nouæ legis tempus &
 gratiā adaperiēs: se reprobaturū perhibet ueteris legis hostias, gra-
 tiamq; habiturum oblationem unam mundā, quæ in omni natio-
 ne illi offeratur: cum ait. Nō est mihi uoluntas in uobis, dicit dñs
Mala. 1. exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra. Ab ortu e-
 nim solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus:
 & in omni loco sacrificatur & offertur mihi oblatio munda. Vbi
 secundū

secundū expositores dicti loci prophetici, per oblationē mūdā in
 omni loco offerendā: intelligit sanctissimū eucharistiæ sacramen-
 tū, omni mūditiā atq; puritate plenissimū. qd in omni terrarū pla-
 ga immolandū in ipso missæ officio: prophetæ oraculo præcūia-
 tur. Est igitur huiusmodi sacramentū, secundū ecclesiæ ritum cō-
 secratū: haud dubie sacrificium. ¶ Septima ratio. Qui inficiantur VII.
 sanctam eucharistiam rite in missa cōsecratā esse sacrificiū: dicāt
 uelim, quod ponunt esse sacrificiū nouæ legis propriū & peculia-
 re. Nō enim recte dixerint: nullum tale in lege euangelica esse sa-
 crificiū. quoniā eo dicto, & legem Christi sustollerent & eius sacer-
 dotiū: quorū neutrum (ut ante dictū est) sine sacrificio subsistere po-
 test. Neq; itidem uere dixerint, castigationē corporis aut oratio-
 nē uel eleemosynā, aut bonam quācunq; operationē: esse speciale
 nouæ legis sacrificiū. Quoniā ad ea bona opera facienda, non mi-
 nus obstringebant ante Christi in carnē aduentū obseruatores
 ueteris legis: q̄ nunc obligētur nouæ legis cultores. Quare quodq;
 eorū non potius dici debet euangelicæ legis sacrificiū: q̄ Mosaicæ.
 Insuper & laici & mulieres obligantur æqua cōstructione ad mor-
 tificationē carnis, orationē, paupeꝝ subleuationē, & reliq; iustitię
 opa: atq; sacerdotes & uiri ecclesiastici. Nihil igit̄ eorū, tale est sacri-
 ficiū: quod debeat p̄ solos sacerdotes euāgelicæ cōstitutionis pecu-
 liariter offerri, distinctū à Mosaicis ritus hostiis, quale tamē sacri-
 ficiū: in p̄sentia quærit̄. Et cū p̄ singula quis discusserit bonorum
 operum & hostiarū genera, nullum tandem inueniet nouæ legis
 singulare & unicū sacrificiū: quā oblationē panis sancti & calicis sa-
 lutaris, in missa fieri solitam. Est igitur sancta illa immolatio, uerū
 sacrificiū: & huiusmodi nomine honoranda. ut lex euangelica si-
 cut ab antiqui ritus lege est diuersa: ita quoq; diuersum ab eius ui-
 ctimis habeat sacrificium.

¶ Ecclesiæ sanctæ autoritate, & scriptorū ecclesiasticorū
 testimonio cōprobari: missam esse sacrificiū. Cap. XI.

T ne solis agatur rationibus res proposita. sed & so-
 lida atq; irrefragabili autoritate: nūc reliquum est
 eā fulcire & totius ecclesiæ & sanctorū patrū sentē-
 tiis, quas nec aduersarij queāt refellere. ¶ Seruata VIII.
 itaq; ordinis ad supra politas ratiōes denomiatiōe,

y p̄ maiore

LIBER SECVNDVS

pro maiore memoriae comoditate: sit haec octaua ratio. **V**niuersalis ecclesiae auctoritas, haec qua astruimus etiam approbat sententiam: panem scilicet uitalem et calicem salutiferum in missae celebratione, esse sacrificium, quae in orationibus secretis officii missae, praefatione sacrae, proxime antecedentibus: panem et uinum altari supposita, appellat nunc hostiam, nunc uictimam, nunc sacrificium, nunc uero oblationem, numero singularitatis: ob mysterii peragendi integritatem et unitatem. Interdum autem multitudinis numero, hostias, oblationes et sacrificia, materia illa faciundae consecrationis nuncupat: ob geminas sacrorum signorum partes, panem et uinum. In utraque autem appellatione, tum attendit ecclesia non nudam consecrationis postea peragendae materiae: sed et corporis et sanguinis dominici oblationem, sub illis signis facta consecratio futura. In orationibus quoque officii ecclesiastici missam concernentis, post communionem dicendis, sacrum corpus dominicum & sanguinem iam oblata deo & sumpta a sacerdote: appellat eadem ecclesia catholica iisdem nominibus, aut unitatis numero expressis: ut hostiam, uictimam, sacrificium, oblationem, propter identitatem & singularitatem eius qui oblatus est: domini scilicet nostri Iesu Christi dei & hominis, aut pluralitatis numero designatis nominibus praedictis, idem sacramentum uocat: ut hostias, uictimas, oblationes, et sacrificia, propter duas praecipuas integri sacrificii partes, ut puta sacratissimum domini nostri corpus et preciosum eius sanguinem: quorum utrunque, in augustissimo missae officio uere offertur. **Q**uemadmodum idem eucharistiae sanctae mysterium, nunc sacramentum dicitur in ecclesiasticis orationibus et canticis: ob ipsius sacrae synaxeos et communionis unitatem atque integritatem, nunc uero sacramenta dicuntur: ob sacrorum signorum, quibus id obuelatur arcanum & expletur, diuersitatem. **Q**uisigitur addubitet, ex ante dictis denominationibus ecclesiam sanctam aperte innuere: corpus & sanguinem dominicum in missa oblatum, esse sacrificium? **N**ona ratio. In ipso quoque canone sacro missae, ecclesia sancta antiquissimo usu iam diuissime obseruato: ueneranda illa signa excellentissimi mysterii, altari imposita, ante consecrationem uocat sancta sacrificia illibata, sacrificium laudis, oblationem quam se offerre contestatur: sub habitudine quadam & relatione ad ea augustissima signata, corpus domini & sanguinem, quae peracta consecratione, sub illis signis uerissime continentur. **P**ost consummatam uero consecratio-

cōsecrationē sanctissimi sacramēti: ipsa ecclesia in p̄dicti sacri cano-
nis contextu phibet se offerre diuinæ maiestati (ad sacratissimum
corpus & sanguinē dñicū, uenerabilibus illis signis ineffabiliter ob-
tecta, referēs suā mētē: eaq; signaculo crucis obsignans) hostiā pu-
ram, hostiā sanctā, hostiā immaculatā: panē sanctū uitæ æternæ,
& calicē salutis perpetuæ. In quibus sane uerbis, significatur aper-
tissime ip̄ius panis supercælestis & calicis sancti oblatio, summę di-
uinitati facta: & proinde gloriosum Christi corpus & sanguis, tum
sub uelamine sacrorū signorū mirabiliter in altari subsistēs: esse ue-
rum sacrificium, deo tunc per ministeriū sacerdotis oblatū. Quam
quidem sententiā, quicūq; sacri canonis missæ uerba diligentius at-
tendunt: indubitatam tenēt, neq; hæsitant eandē esse, semperq; fu-
isse ecclesiæ catholicæ solidā determinationē. Quā nunc trahere
in dubiū, adducereq; in disceptationem aut impugnare debet ne-
mo: qui cum tota ecclesia de altissimo hui⁹ sacramēti mysterio re-
cte ac syncrere uoluerit sentire, seq; legitimū & nequaq; de gene-
rem ecclesiæ filium proderet. ¶ Decima. Eandē præterea sententiā
comprobant suis scriptis plurifariā sancti patres: uirtute & doctri-
na præstantissimi. Ex quorū nūero nunc ante omnes prodeat bea-
tus pater Augustinus: in decimo libro de ciuitate dei, cap. uicesi-
mo dicens. Per hoc, & sacerdos est ip̄e offerens: ip̄e & oblatio.
Cuius rei sacramētū: quotidianū esse uoluit ecclesiæ sacrificiū, cū
ip̄ius corporis ip̄e caput: & ip̄ius capitis ipsa sit corpus. tā ipsa p̄ ip̄m:
quā ip̄e per ip̄am suctus offerri. Hæc ibi. Sed quod obsecro est q̄
tidianū ecclesiæ sacrificium: nisi sanctissimum corporis & sangui-
nis dominici sacramētum: quotidie ab ecclesia in missa offerri so-
litum? Quomodo etiam ip̄e Christus per ecclesiam cōsuetus est of-
ferri: nisi in sacratissimo missæ mysterio, ubi gloriosum eius corp⁹
& sanguis sub panis & uini speciebus offeruntur? Rursus idem in
uicesimo secundo eiusdē operis libro, cap. decimo ait. Nos autem
martyribus mostris, nō tēpla sicut dñs: sed memorias sicut homini-
bus mortuis, quorū apud deū uiuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi
erigim⁹ altaria, in qbus sacrificemus martyribus: sed uni deo & mar-
tyrū & nostro, sacrificium immolam⁹. Ad quod sacrificiū, sicut ho-
mines dei, qui mundum in eius confessione uicerunt: suo loco &
ordine nominantur, non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocā-

x.

Augustinus.

Idem.

LIBER SECVNDVS

tur. Deo quippe, nō ipsis sacrificat: q̄uis in memoria sacrificet eorū, quia dei sacerdos est: non illoꝝ. Ipsum uero sacrificiū, corpus est Christi: quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. Hæc Augustinus. Quid aut̄ hoc testimonio apertius haberi potest aut certius: quo dicit eximius ille splendor eccl̄iæ, corpus Christi esse ip̄m sacrificiū: quod scilicet sacerdos ecclesiasticus deo sacrificat & offert in celebratissimo missæ mysterio? Potius ne beato Augustino illud religiose & probe asserenti, habēda est fides: q̄ Luthero, idē impie atq; improbe diffitēti? ¶ Undecima ratio. Accedit & con-
XI
Augustinus. sonat supradictis, eiusdē probatissimi authoris sententia in Enchiridio: ubi ait. Neq; negandū est, defunctorū animas pietate suorum uiuentiū releuari: cum pro illis sacrificiū mediatoris offertur, uel elemosynæ quæ in ecclesia fiunt. Sed profunt eis, qui cū uiuerent: hæc sibi ut postea possint prodesse, meruerūt. Et paulo post. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarūcunq; elemosynarum pro baptizatis defunctis offerunt: pro ualde bonis, gratiatū actiones sunt. pro nō ualde malis: propitiatiōes sunt. pro ualde malis, etiam si nulla sunt adiūmēta mortuorū: qualescunq; uiuorū cōsolationes sunt. Hæc ille. Quod aut̄ est sacrificiū mediatoris, aut quæ altaris sunt sacrificia, secundū mentē Augustini. in loco citato: nisi oblatio panis uiuifici & sacri calicis dominici in ip̄o missæ mysterio? Illud igitur sacramentū: ex eiusdē sententia uere est & dici debet sacrificiū. ¶ Duodecima. Cum dominus per prophetā in psalmo, legis euāgelicæ grām amplissimā mūdo manifestandā referans: se repudiaturū ueteris legis hostias perhibuisset, his uerbis. Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos, & alijs tum præcedētibus tū sequētibus: subiungit id oblatiōis genus, quod sibi uult earū loco immolari, dicens. Immola deo sacrificiū laudis: & redde altissimouota tua. Et iterū eodē in loco. Sacrificiū laudis honorificabit me: & illiciter, quo ostendā illi salute dei. Per sacrificiū aut̄ laudis, ibidē intelligūt graues & eruditi illius loci expositores, & in primis Nicolaus Liranus, diligentissimus totius sacre scripturæ ad literā explanator, & nō asperandæ authoritatis: oblationē preciosi corporis & sanguinis dñici in ip̄o missæ mysterio: in laudē, gloriā & honorē diuini nominis, factā. In cuius rei fidem ac robur: in sacro canone missæ, sanctissima illa immolatio

molatio sacramenti eucharistiæ, sacrificiū laudis appellat: cum post factā uiuentiū cōmemorationē, subiungit sacerdos. Pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū laudis: pro se suisq; omnibus. Est igitur ex scripturæ diuinæ testimonio, accedēte sacrorum eius interpretū sententia, & totius ecclesiæ authoramēto: sancta illa hostia in missæ celebratione cōsecrata, uerū sacrificiū, & ita debet appellari. ¶ Decimatertia ratio. Sanctus itē Cyprianus, cū doctrina singulari tum martyrio insignis: eandē comprobat assertionē. potissimū in epistola ad Cæciliū: quæ secūdi suarū epistolarū libri est ordine tertia: ubi nō semel sed sæpenumero: ipsum dominici corporis & sanguinis sacramentū appellat sacrificiū. Ita em̄ circa ipsum prædictæ epistolæ exordiū scribit. Quoniā quidā uel ignoranter uel simpliciter in calice dominico sanctificando & plebi ministrando non hoc faciunt quod Iesus Christus dominus & deus noster, sacrificij huius author & doctor, fecit & docuit. religiosum pariter ac necessarium duxi ad te literas facere. Vt si quis in isto errore adhuc teneat: ueritatis luce perspecta, ad radicē atq; originē traditionis dominicæ reuertatur. Deinde paucis interiectis ostendens in Melchisedech, sacrificij dominici præfiguratū esse sacramentū: ait. Nam quis magis sacerdos dei summi: q̄ dominus noster Iesus Christus, qui sacrificiū deo patri obtulit. Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panē & uinū: suū scilicet corpus & sanguinē. Rursum paulo post idem Sed & per Salomonē spiritus sanctus typū dñici sacrificij præmōstrat immolatæ hostiæ & panis & uini: sed & altaris & apostolorū faciens mentionē. Sapientia (inquit) ædificauit sibi domū: et subdidit columnas septē. Mactauit hostias suas, miscuit in cratere uinū suum: et parauit mensam suā. Et misit seruos suos: conuocans cum excelsa prædicatione ad craterē, dicens. Qui est inspiens declinet ad me, et indigētibus sensu dixit. Venite et edite de meis panib⁹: et bibite uinū quod miscui uobis. Itē nōnullis interpositis: eodem in loco ait. Vnde apparet sanguinē Christi nō offerri: si desit uinū calici. nec sacrificiū dñicum legitima sanctificatione celebrari: nisi oblatio et sacrificiū nostræ responderit passioni. Quomodo autem de creatura uitis nouum uinum cum Christo in regno patris bibemus: si in sacrificio dei patris et Christi. uinum nō offerimus, nec

XIII.
Cyprianus.

Gene. 14.

Prover. 9.

Matth. 26.

calicē domini dñica traditione miscemus: Hęc Cyprian⁹. Ecce in singulis locis modo citatis, uocatur ab exitio illo authore sacramētum corporis & sanguinis domini, sacrificium. nec non in cōplu- sculis alijs sequentibus locis eiusdē epistolæ: que tota est succulen- ta, salutarisq; doctrinæ refertissima. ¶ Prolixum certe foret & ni- mis opus: sanctorū patrum Hieronymi, Gregorij, Chrysostomi, Bernardi & ceterorū testimonia idē cōprobantia: hic in medium afferre, quæ studio lectori, sacra eorū opa sedulo exercitio euo- luenti: protinus obuia erūt, atq; ad manū occurrēt. Ab illis igit ci- tandis superfedentes: alia adhuc uia rem propositā fulciamus.

¶ Sanctionū etiā pōtificiarū iurisq; canonici testimonio ostē- di: q; sacramētū eucharistiæ in missæ celebratiōe ob- latū, situeq; & singulare sacrificium. **Cap. XII.**

Pæterea ut solidius accipiat robur & firmi⁹, idipm de quo disserimus negocium: iuris etiā pontificij autoritate, in præsentia corroborandum est, dige- stis in ordinē illius testimonijs. ¶ Sit igitur hæc de- cimaquarta ratio. In epistolis decretalib⁹, titulo de

XIII.

Innocenti-
us tertius.

summa trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus, ita dicit Innocentius tertius in concilio generali, Vna uero est fidelium uni- uersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur; in qua idem ipse sacerdos est sacrificiū, Iesus Christus. Cuius corpus & san- guis in sacramēto altaris, sub speciebus panis & uini ueraciter con- tinent: transubstantiatis pane in corpus & uino in sanguinē pote- state diuina. Vt ad perficiendū unitatis sacramētū, accipiamus ipsi de suo: quod accepit ipse de nostro. Hęc ibi. Sed quo nam pa- cto Christus ipse, summ⁹ sacerdos secundū ordinē Melchisedech,

Pfal. 109.

nunc est sacrificium: nisi quoniam ipse deo offertur in sacro san- cto missæ officio, panis & uini adopertus integumento? Nempe non est ipse nunc sacrificiū, quoniā seipsum in cruce obtulerit pro nobis (quāuis in hora amarissimæ suæ passionis fuerit secundū eā rationē & sacerdos & sacrificiū; at semel tantū oblatū, & nunq; eo modo iteratū) sed quoniā sacratissimū eius corpus et sanguis offe- runt sub mysticis signis in sancto altari. Est igitur huiusmodi obla- tio: uere sacrificiū. ¶ Decimaquarta: In libro etiā decretorū, distin- ctione nonagesimatertia, cap. peruenit, hæc cōcilij Niceni assert

XV.

sententia

sententia atq; sanctio. Peruenit ad sanctū conciliū: q̄ in locis quibūdā & ciuitatibus, presbyteris sacramēta diaconi porrigāt. Hoc neq; regula neq; cōsuetudo tradidit, ut ij qui offerēdi sacrificij non habent potestātē: ijs qui offerūt, corpus Christi porrigāt. Sed & illud innotuit: q̄ quidā diacones etiā ante episcopos sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputent & excidant, & in sua diaconi mensura permaneāt: sciētes q̄ quia episcopoz ministri sunt, inferiores presbyteris habent. Per ordinē ergo, post presbyteros sacramēta cōmunionis accipiāt: aut episcopo aut presbytero porrigēte eis. Sed ne sedere in medio presbyteroz, diacono liceat: quia si fiat hoc p̄ter regulā probat̄ existere. Si quis aut̄ post has definitiōes obedire noluerit: à ministerio cessare debet. Hęc ibi. Et eadē ferme sententia, sed alijs v̄bis lōge cōtractiorib⁹: exprimit̄ i decimi libri ecclesiasticæ historiæ cap. VI. ubi inter uiginti canones magni cōcilij Niceni ibidē explicatos: hic reponit̄ ordine dectmusquart⁹. Atq; in p̄dicto Nicenē synodi decreto, hic iā citato: diaconi dicunt̄ offerēdi sacrificij nō habere potestātē, qm̄ factos sanctā eucharistiam in missæ officio cōsecrādi nō sunt facultatē sortiti: q̄ sacerdotali munere non fungant̄. Presbyteri uero, in eodē modo adducto canōe dicunt̄ offerre sacrificiū: qm̄ in sacro missæ mysterio cōsecrāt sanctā eucharistiā, deoq; offerūt. Authoritate igit̄ celeberrimi illi⁹ cōcilij manifeste liquet, dignissimū corporis & sanguinis dñici sacramētū in missa cōsecratū ac oblatū: esse uetū sacrificiū. ¶ Decima-
XVI.
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172
1172

Niceni concilij decretum.

Lucæ. 22

quod factū est. Hoc enim facite (ait) in meā cōmēorationē. Hæc
 ibi. Quibus uerbis facer antistes Ambrosius, non modo sacramē-
 tū altaris quod in missa offertur, hostiam esse testatur & sacrificiū:
 sed & eandē hostiā & idē sacrificiū, quod in ara crucis pro mundi
 salute semel oblatū est. Quod utiq; uerissimū est, quandoquidem
 idē secūdū substantiā Christi corpus hic offertur: & illic oblatum
 est. licet alter; sit secūdū q̄litates: & alio mō hic offerat, & illic fu-
 erit oblatū. Illic enī mortale fuit atq; passibile: hic uero gloriosum,
 immortale & impassibile. Illicitidē in forma corporis propria & uisi-
 bili oblatū est: hic uero tegmine panis ineffabiliter ad opertū. Idem
 quoq; secūdū substantiā sanguis p̄ciosus, illic in cruce oblatum est
 & effusus: & hic in altari offertur, licet diuerso modo. Deniq; idē
 dñs noster Iesus Christus deus & homo. tot⁹ in cruce oblatum est:
 & totus secūdū substantiā etiā hic offertur, aliter tamē hic im-
 molatur, quā fuerit ibi immolatus: & aliter est secūdū qualitates
 & accidentarias proprietates. Quippe hic, immortalis & incorru-
 ptibilis est: illic uero adhuc mortalis fuit, & corruptioni dissolutio-
 nīq; animæ à corpore obnoxius. Porro hæc sancti Ambrosii sentē-
 tiā, quod eandē nūc in altari offerim⁹ hostiam, quæ tūc oblata est
 in cruce: sancta quoq; approbat ecclesia catholica, hæc in oratione,
 secreta missæ de sancta cruce, deprecationē deo effundens. Hæc
 oblatio dñe ab omnibus nos mundet offensis: quæ in ara crucis eti-
 am totius mundi tulit delicta. Quid hac prece religiosius? Quid i-
 tem his uerbis significanti⁹ dici potest aut expressius; q̄ plane asse-
 uerāt, eam oblationē & hostiā q̄ immolat in altari: etiā in cruce to-
 tius mundi p̄ctā sustulisse. & proinde eandē re ipsa esse hostiā: hæc
 & illā. ¶ Decima septima ratio. In eodem libro decretorū: de cōse-
 cratione, distinctione secunda, cap. panis est, affertur & hæc san-
 cti Ambrosii sentētia: ex libro eius de sacramentis. Quomodo au-
 tē potest quod panis est: esse corpus Christi? cōsecratio aut quib⁹
 uerbis & quibus sermonib⁹ est: dñi Iesu. Nam per reliqua omnia
 quæ in superioribus à sacerdote dicunt: laus deo defertur, oratiōe
 petitur pro populo: pro regibus, pro cæteris. Vbi aut sacrificiū cō-
 ficitur: iā nō suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Chri-
 sti. Ergo sermone Christi: hoc sacramentum conficitur. Hæc ibi.
 Ecce & hic Ambrosius sacramentum eucharistiæ quod in altari
 consecrat

XVII.

Ambrosi⁹.

consecratur, uocat sacrificiū: & ita appellandū esse, manifeste testi-
ficatur. ¶ **Decimoctaua.** In eodem etiā decretoꝝ uolumine: de cō-
secratione, distinctione prima, cap. sicut nō aliq. citatur **Felix papa:**
ita scribēs omnibus orthodoxis. Sicut nō aliq. q̄ sacrati deo sacerdo-
tes debēt missas celebrare, nec sacrificia nisi super altare offerre: sic
nō in alijs q̄ in dño consecratis locis, id est in tabernaculis, diuinis
p̄cibus à pontificibus delibutis, missas cantare aut sacrificia offer-
re licet: nisi summa coēgerit necessitas. **Hęc ibi.** Quę aut sacrificia
super altare offeruntur à sacerdotibus: nisi sacrosanctum **Christi**
corpus & p̄ciosus eius sanguis in missarū celebratione, sub uenerā-
dis panis & uini signis: Ea igitur oblatio: rectissime dicit sacrificiū.
¶ **Decimanona.** Eodē quoq; in libro: de cōsecratione, distinctione
secunda, cap. in sacramentorū. **Alexander papa** hunc in modum
scribit omnibus orthodoxis. In sacramētorum oblationibus quę
inter missarū solēniā dño offerunt: panis & uinū aqua permixtū,
in sacrificium offerantur. Et paulo post eodem loco, cap. in sacra-
mento. ex concilio **Carthaginensi** quarto: depromitur hęc san-
ctio. In sacramento corporis & sanguinis dñi nihil amplius offera-
tur: q̄ quod ipse dominus tradidit, hoc est panis & uinū aqua mi-
xtum, nec amplius in sacrificijs offeratur: q̄ de uuis & frumentis.
Hęc ibi. Ex quibus planum est, sacramētū corporis & sanguinis
dñici quod in missæ celebratione cōsecratur & offertur: uerū esse
sacrificium, & tali nomēclatura denominari debere. ¶ **Vicesima**
& ultima ratio. Demū in eodē sanctionum canonicarū codice, de
cōsecratione, distinctione secūda, cap. nihil, **Alexāder papa,** prim^o
huius nominis: ita inquit. Nihil in sacrificijs maius esse potest: quā
corp^o & sanguis **Christi.** nec ulla oblatio, hac potior est: sed omnes
hęc præcellit. Quę pura consciētia dño offerenda est. & pura mē-
te sumenda, atq; ab omnibus uenerāda, & sicut potior est cæteris:
ita potius excoli & uenerari debet. **Hęc ibi.** Sed quid sanctus ille
pontifex corpus & sanguinem **Christi** reponit & numerat inter
sacrificia: si illius in missa oblatio non est dicenda nec habēda sacri-
ficiū? Nonne eo ipso q; hoc altaris sacramētū in numero sacri-
ficiorū per uerba modo citata collocat: clare insinuat, id uenerabi-
le missæ mysteriū esse sacrificiū? **De p̄cellentia autē & perfectio-
ne** huiusce sacrificij altaris supra ueteris legis hostias, quam recte
z astruit

XVIII.

Felix papa

XIX.

Alexander
papa

XX.

Idem.

LIBER SECVNDVS

astruit supra dicta sententia: nō nihil à nobis annotatū est superioribus annis, in opusculo de uita & moribus sacerdotū. Cæterū quid multis moror lectorē? Si locos omnes & capita in p̄dicto uolumine decretorū, de consecratione, distinctione prima & secūda, ordine certo digesta p̄currere, cuiq̄ cordi fuerit: inueniet nō semel aut bis, sed amplius q̄ quinquagies, sanctissimū eucharistiæ sacramentū in missæ celebratione sub panis & uini forma cōsecratū: dici sacrificiū, eoq̄ p̄dicari nomine à sacrosanctis cōcilijs & orthodoxis patribus, ut amplius ea de re hæsitādi: nullus cuipiā (modo nō proteruiat) relinquat locus. neq̄ cuiusq̄ mētem debeat post hac occupare impia Lutheri assertio, negātis id sublime mysterium dñici sacramēti esse sacrificiū. Qua quidē improba positioe totā labefactat euāgelicā legē: destituēs eā sacrificij sui dignitate & grā. Ip̄metiā Christi sacerdotiū destruit ac euertit Lutherus: nullū illi relinquēs p̄priū atq̄ singulare sacrificiū. Quinimmo & totā pro uirib⁹ demolitur ecclesiam catholicā: cuius firmamentū, robur & petra est hoc salutare sacrificiū, quod quotidie in missæ officio frequētur. Quo cōuulso: quid reliquū est nobis, cui uelut anchoræ & basissolidæ innitatur? ¶ Verū obiectabit hic quispiā fortasse, me hoc in loco nequicq̄ in Lutheri cōfutationē citasse iuris pontificij sanctiones & epistolarū decretaliū sententias: q̄ omnes eas ip̄e flocci faciat, aspernetur & exhibilet, appellans statuta p̄fcorū patrū frigida decreta: contendēsq̄ illis nihil authoritatis inesse, nec fidē habendā. Cui paucis satisfaciā: id nequaq̄ me latere, Lutherū (quæ sua est arrogātia & insolens impudētia) probatissimas illas pontificiorum canonum cōstitutiones contempui habere & paruipendere. Didicit enim illud à suo magistro Viclefo: qui inter pestiferos articulos suos in sacrosancta synodo Cōstantiensī optimo iure dānatos, & hūc euomuit ordine tricesimū octauū. Decretales epistole sunt apocryphæ, & seducūt à fide Christi: & clerici sunt stulti, qui student eas. Cæterū quid iustius est & æquitati magis cōsonū: q̄ eū, q̄ doctores omnes ecclesiasticos, omnia sacra cōcilia, sanctiones etiā omnes iuris canonici arrogātissime cōtemnit: ab omnibus etiā syncræ fidei cultorib⁹ cōtēni, explodi & expui? Cōtēnat quidē Luther⁹ iura omnia p̄tificialia: sublannet orthodoxorū patrum decreta, & nihili faciat. Sed eo fastidioso cōtemptu sibi iustū parat

Viclefus

parat iudiciū, quo feriat & damnetur: scilicet ut ab omnibus literarū studio adductis ipse etiā cōtemnatur, & inglorius abijciatur. Neq; enim lex iustior ulla est: q̄ quæ quis fecerit, hæc eadē patiat & ipse.

¶ **R**ationū Lutheranarū sacramentū altaris nō esse sacrificiū contententiū: dissolutio. **Cap. XIII.**

T uero presens locus nūc etiā exigit: ut ratiōes Lutheri & affectatorū eius, cōtendētes dñicū corpus & sanguinē in altari cōsecratū non esse sacrificiū, p̄ nostra facultate diluamus. quo apertius cōstet, reiectis aduersariorū cauillis, sincera rei, p̄positæ ueritas. ¶ Et primo quidē obijciūt illud beati Pauli uerbū quod apud Hebræos scribitur. Hic autē (Christus scilicet) unā pro peccatis offerens hostiā: in sempiternū sedet in dextra dei. Et rursum ibidem de eodem. Vna enim oblatione: cōsummauit in sempiternū sanctificatos. Iterū in eodē loco. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptā notitiā ueritatis: iam non relinquit p̄ peccatis hostia. Ecce Paulus (inquiūt) unā hic ponit hostiā, unāq; oblationē: et peccantibus post agnitam ueritatē, dicit nō relinq; hostiā. Nō est igit dñicū corpus in missa cōsecratū cum calice sancto: nūcupandū sacrificiū. Alioqui non unica esset hostia & semel oblata: sed plures & frequētior oblatae, peccantibusq; nobis relinqueret pro peccatis hostia: contra beati Pauli sententiā. ¶ Verū ip̄is reddēda est responsio, deiferū Paulū ibidē uerba facere de una hostia: in ara crucis p̄ pctis nostris oblata in die passionis dñicæ. q̄ quidē oblatio neque postea iterata est, neq; iterabitur unq; secundū illā ratiōē & modū: q; ad immortalitatis gloriā intra tridū Christus post crucis perpassionē uere surrexit. Nō autem eundem apostolū illic loqui de immolatione eiusdē hostiæ sub forma panis & uini: instituta in commemorationē primæ oblationis. quod ea & frequenter fiat ex Christi constitutione (qui dixit. Hoc facite in meā cōmemorationē. & Hæc quotienscūq; feceritis: in mei memoriā facietis) & pro pctis nostris expiandis quotidie deo exhibeatur. Quocirca Lutherus & eius astipulatores, hos tres scripturæ locos, applicātes ad ostendendū oblationem sacramēti altaris in sacro missæ ministerio, non esse sacrificiū, de quā tamē sacer Paulus inibi nō loquitur:

z z pseudo

I. Hebræ. 10

II.

Lucæ. 22
1. Corin. 11.

LIBER SECVNDVS

III. pseudographiam incurrūt, & ineptā sacrarū literarū ad alienū sen-
 sum accōmodationē. ¶ **S**ecundo insurgit Lutherus: in eandē pe-
 ne cū priore obiectione sententiā. **C**hristus postq̄ semel seipsum
 obtulit: nō uoluit denuo ab ullis offerri, sed memoriā sui sacrificij
 uoluit fieri. **E**t uobis (inquit) unde hęc audacia: ut sacrificiū ex ea
 memoria faceretis? **V**ere uestrū resacrificare: est impijssime recru-
 cifigere. **H**ęc ille. ¶ **C**ui respondendū est, q̄ post sui in cruce obla-
 tionē nō uoluit **C**hristus rursus ab ullis offerri, eodem quo prius
 schemate & modo: utpote in propria corporis forma uisibili & pas-
 sibili. **V**oluit tamē alio modo offerri postea, etiā usq̄ ad consum-
 mationē seculi: sub speciebus scilicet panis & uini, cōtinētibus ue-
 re suū corpus & sanguinē inuisibiliter & impassibiliter. **N**am illum
 offerendi modū in ultima cœna ipse instituit: & frequentari debe-
 re in ecclia catholica sanxit. **P**orro quis hic secundus **C**hristū of-
 ferēdi rit⁹ sit memoria prioris sacrificij **C**hristi, in cruce facti: haud
 tamē ex eo recte colligas q̄ nō sit is sacrificiū. cū hęc duo nequāq̄
 adinuicē pugnet, esse sacrificiū & esse memoriā sacrificij: sed rati-
 one habita ad diuersa, magno inter se consensu cōueniant. **E**st enī
 augustissimū dominici corporis & sanguinis sacramentū, quod in
 missa conficit & consecrat: memoria siue cōmemoratio sacrificij
 per **C**hristū in cruce semel facti, cū tradidit semetipsum pro nobis
 oblationē & hostiā deo: in odore suauitatis. **E**t simul idē sacramē-
 tum est sacrificiū legis euangelicæ: ad sacerdotiū **C**hristi secundū
 ritū **M**elchisedech pertinēs. **Q**uare secundū aliam et aliam cōsi-
 derationē, ipsum sacramentū altaris est in memoriā sacrificij et sa-
 crificiū: longēq̄ diuersa ratione. **Q**uis una sit et secundum substā-
 tiā eadē hostia, quæ prius est oblata in cruce et nunc offerē in al-
 tari: altera tamē secundū qualitātē et offerēdi modū, ut in capite
 præcedente dictum est. **N**ulla igit̄ est temeraria audacia, sed pia re-
 ligio cultusq̄ dei syncærus: q̄ ex memoria sacrificij prioris, fiat sa-
 crificium secundum ordinē **M**elchisedech tēpore posterioris. **N**e-
 q̄ illud (ut uocat **L**utherus) resacrificare: est impijssime crucifi-
 gere. quoniā in sancto altaris mysterio nō iterū sacrificat **C**hristus
 ut in cruce sancta oblatus est: & ergo nō crucifigit̄. sed sub my-
 sticis panis & uini signis: ipse gloriosus & immortalis in altari offer-
 tur. ¶ **T**ertio insistit **L**utherus: amarulenta increpitatione nobis
 insultans

Ephes. 5.

insultans. **C**ur (inquit) cum memoriâ natiuitatis Christi celebra-
 tis non eû denuo nasci facitis; & cum resurrectionis eius aut ascen-
 tionis celebratis cõmemoratione: parate ei nouâ resurrectione &
 ascensione. & omnia opera eius renouate: cû eorû memoriâ facitis
Ex quibus molitur conficere simili ratiocinio, q̄ cû oblatiõis Chri-
 sti in cruce cõmemorationem agimus: nullo pacto ipsum offerri à
 nobis dicere debeam⁹, neq; asserere, sacrificij eius memoriâ esse sa-
 crificium. ¶ **C**æterum illi paucis satisfaciendû est, q̄ quẽadmodû
 natiuitatis dominicæ, resurrectionis aut ascensionis celebrantes me-
 moriâ: nõ facimus ut denuo nascatur, resurgat, aut ccelos conscen-
 dat. quia semel tantû pro nobis natus est: resurrexit & ascẽdit in
 cœlum: sed illoꝝ mysteriorû cõmemoratione tantû religiosa pie-
 tate recolimus, in gratiaꝝ actione de tanta dei in nos beniginitate:
 per hæc nostræ redemptionis sacramenta, mundo exhibita. Ita q̄q;
 passionis domini in cruce toleratæ memoriâ facientes; nequaquã
 rursus eundẽ crucifigimus, aut passione crucis afficimus, cû sit ipse
 nunc impassibilis. nec oblationis eiusdẽ domini nostri in ara crucis
 recolentes mysteriũ eundẽ in cruce extentũ aut sauciũ (uti prius
 erat) denuo offerimus. **S**ed illius oblationis memoriâ: sacrificio al-
 terius generis, utpote panis & uini consecrati secũdũ ritũ Melchi-
 sedech, representamus. **V**erum magnũ est inter illud & hoc sacri-
 ficiũ, discriminẽ: tametsi unus & idem sit Christus qui tũc fuerit ob-
 latus, & qui nũc offerat. **I**llic em̄ oblatus est, morti & passioni ad-
 huc obnoxius; hic uero, omnis iam infirmitatis & passibilitatis im-
 munis. **I**llic insuper oblatus est in propria corporis forma, omniũ
 obiecta oculis; hic uero in mysticis sacri panis & uini signis. **D**eni-
 q; illic semel tantũ: hic uero sæpenumero oblatus est, & deinceps
 ad finẽ usq; mũdi crebrius offeretur. **S**ed hæc paulo ante dicta re-
 petisse: pene superuacuuũ uideri possit. **N**on ergo rationabiliter no-
 bis obiectat **L**utherus, q̄ memoriâ dñicæ passiois agẽtes in nostro
 sacrificio: rursus eundẽ ad crucis passionẽ adigimus, aut oblationẽ
 eius in cruce factã iteram⁹, cũ id à v̄itate sit prorsus alienũ. ¶ **Q**uar-
 to, **L**utherus hæc textit ratiocinatione, atq; in nos cõtorquet. **C**hri-
 stus nõ sacrificauit panẽ & uinũ in cœna nouissima. **I**git missa ipsa
 panisq; & uini in illo ministerio cõsecratio: nõ est sacrificiũ. **D**ebe-
 mus em̄ (inquit) in illo mysterio factũ & exemplũ Christi imitari.

z 3 ¶ Cui

LIBER SECVNDVS

¶ Cui respōtionē adhibemus: refutandū esse idipsum atq; abnegā-
 dum, quod assumit: Christum scilicet in cœna nouissima non sacri-
 ficasse panē & uinū. Quippe omniū confessione, tunc consecra-
 uit ipse panem & uinū in suū corpus & sanguinē. Huiusmodi autē
 Math. 26. consecratio, eleuatis oculis in cœlū facta, & adhibita cœlesti bene-
 dictione: nonne sacrificatio fuit, & salutaris illius sacrificij oblatio?
 Concinit siquidē ecclīa catholica in officio solennitatis sanctissimi
 sacramēti eucharistiæ: de eodē domino nostro. Sacerdos in æter-
 num Christus dominus secundū ordinē Melchisedech: panem &
 uinū obtulit. Quod quidē præconiū, de oblatione per ipsum facta,
 & nō per sacerdotes eius ministros post eius ad immortalē uitam
 Gen. 14. reditum, est accipiendū. quēadmodū & Melchisedech typū Chri-
 gerēs: per seipsum & nō alterius ministerio obtulit panē & uinum
 deo, in occurſu Abraæ. At uero quo tempore obtulit Chrūs ue-
 rus sacerdos in æternū panem & uinū secundū ritū Melchisedech:
 nisi in ultima cœna, quādo instituit hoc sublime mysterium? Non
 em̄ in cruce panē & uinū obtulit: sed seipsum in propria atq; ma-
 teriali corporis & sanguinis sui forma. Neq; postea legit ipse ante
 suā ascensionē: panē & uinū obtulisse, ut omnino cōspiciū sit lau-
 datoriā illā antiphonā quæ in primis prædictæ solēnitatis decanta-
 tur uesperis: intelligi debere de oblatione panis & uini facta per i-
 psū in ultima cœna. Atqui oblatio panis & uini: nonne sacrifi-
 catio est? & offerre: idem ne designat quod sacrificare? ¶ Adde
 q; circa nascētis ecclīæ exordiū, à probatissimis authoribus traditū
 primū missæ officij cōflatū fuisse duntaxat ex uerbis: cōsecrati-
 onē corporis & sanguinis Chri cōtinētibus, adiecta orōne dñica. At
 tñ in huiusmodi sacro ministerio erat uera & integra oblatio, quæ
 nulla adijcerent uerba sacerdotū deprecatoria: oblationē tū fieri
 cōstantia, sicut nūc adijciuntur. Ipsius igit sacrificatiōis substantia
 & integritas, tū subsistebat in consecratiōe sacrosanctæ euchi-
 stia: per uerba consecratoria ad imitationē nostri saluatoris, facta.
 Igitur & Christus in cœna nouissima cū cōsecrauit panē & uinū,
 idem utens cōsimilibusq; uerbis: uere tunc sacrificauit. licet nul-
 la legatur uerba explicuisse: quæ ipsum deo patri oblationē illā sa-
 cramēti exhibere signarent. ¶ Præterea, in antiquæ legis sacrificijs
 1X. sacerdotes cum obtulerunt hostias deo: integrum confecerunt sa-
 cri ficiū

crificium, cum eos obseruarent ritus, quibus immolationes illę secū-
 dum diuinam sanctionē fieri debuerūt, quibus nulla proferrent uer-
 ba: sacrificiationis illius significationis. quod huiusmodi oblatio, in rerū
 potius exhibitione: quā uerborū sacrificij opus signatiū expressiōe,
 consistebat. Quis igit non uidet cōsimiliter & Christū summū sa-
 cerdotē obtulisse in prima tanti mysterij institutione sacratissimū
 suū corpus & sanguinē deo patri: quando panē & uinū corā disci-
 pulis suis consecrauit? tametsi nulla ab euangelistis narrentur esse di-
 cta per eū uerba: quibus ipse oblationē illā se facere significaret.
 Rerū namq; exhibitione potius quā elocutione uocis, immolationē
 illā deo fieri signantis facta est huiusmodi tūc sacrificatio. ¶ **V**e-
 runtamen quibus ipsi **L**uthero admitteret assumpta in præsentī obie-
 ctione propositio ad ipsius intelligentiā, Christum scilicet nō sacri-
 ficasse panē & uinū in cœna extrema, eo ritu & modo: quo nunc
 in ecclesia sancta frequentat ea oblatio, in templo scilicet, dei cul-
 tui consecrato, & super altare pontificali benedictione sanctificatū,
 nec non cum indumentis sacris illi sacrificio altaris peculiariter ad-
 dictis, quoniā hunc datæ propositiōis sensum ex uerbis suis præte-
 dere uidetur, attamen illatio ipsa totius ratiocinationis propositæ
 & consecutiō, clauda est ac manca, & quod subinfertur falsum.
Non enim semper facta Christi debemus in omnibus adamussim
 imitari: sed ea potissimū exequi quæ nobis facienda mandauit. quā-
 niā ipse regulā agendorū nobis per se & suos discipulos eorumq;
 successores præscripsit: quam ad unguē sequi debeamus. Inter ea
 uero quę fieri debere in lege noua instituit Christus: id unū est, obla-
 tio sacri corporis & sanguinis eius in altaris officio, secūdū illud e-
 iusdē uerbū ad apostolos suos. **H**oc facite in meā cōmēorationē. **L**uca 22.
Quare uiri ecclesiastici gradū sacerdotalē adepti: debent secūdū
 institutionē illā Christi hoc in missæ celebratiōe sacrificiū libere
 deo. Porro summo studio sibi quisq; cauere debet à duabus istis
 hæreticorū argutijs, captiosisq; nodis: quibus sæpiuscule **L**utherus
 utitur. **P**rimus est. Christus hoc fecit, & tali modo: ut exempli gratia
 discipulis suis post cœnā dedit sacram cōmunionē. **N**os igit, ut o-
 perū eius simus æmuli: idem facere debemus, & cœnatis sacramē-
 tum eucharistiæ tradere. **S**ecundus uero ita nequit. **C**hristus id
 non fecit, tali modo, tempore, & loco, ut (uerbi grā, ne ab exemplo
Luthero

LIBER SECVNDVS

Lutherano discedā) nō celebrauit missam sacris indutus uestibus & super altare consecratum. Igit̄ nec ip̄i debemus idē cōsimilimodo agere: nec celebrare missam in altari, & sacrarū uestiū ornatu. Vtrūq; siquidē argumētandi genus, infirmo nititur cōsequio: & prorsus est inualidū, cū utrobicq; cōspiciatur, quod assumit̄ esse uerum: & quod colligitur, falsum atq; absurdum.

¶ In sacramenti eucharistiæ prima institutiōe, nō solū uerba cōtineri promissionē significantia: sed & ea q̄ designāt offerēdi actum et ministerium.

Cap. XIII

I. **V**inta Lutheri ratio: qua molitur interimere accōuellere sacrificiū altaris. Verba ip̄ius missæ quibus usus est Christus in prima sacramēti institutiōe: sunt uerba promissionis, scilicet hæc ip̄a. Hoc est corpus meū: quod pro uobis tradetur, & hic est calix sanguinis mei: qui pro uobis fundetur in remissionē peccatorū. Nō igitur missa est sacrificiū, cum in uerbis Christi prolatis in ip̄a primaria huius mysterij constitutione, nulla fiat mentio de sacrificio. ¶ **R**esponso. Admittendū quidem est, in primæua illa augustissimi sacramēti eucharistiæ institutiōe à Christo facta: contineri uerba illa promissionis in obiectione proposita. Sed non solū illa ibidē cōtinentur: quinimmo & alia in super, q̄ ad frequentationem illius sancti mysterij & oblationē eiusdem sacramenti pertinet, ut puta hæc Christi uerba. Hoc facite in meam cōmemorationē. Et, hæc quotienscūq; feceritis: in mei memoriam facietis. Quæ sane uerba, nō tantū ad sumptionē sacrosanctæ eucharistiæ referenda sunt: sed & ad eius consecrationē, ab apostolis et eorum successoribus faciendam. Ip̄a uero consecratio, nunq̄ sine oblatione eiusdem muneris conficitur: ex institutiōe Christi tum facta, sicut et sancta constitetur ecclesia: ita in hymno sacrosanctæ eucharistiæ de Christo concinens. Sic sacrificium istud instituit: cuius officium cōmitti uoluit solis presbyteris, quibus sic congruit: ut sumant et dent cæteris. Modum uero et ritum peculiarem offerendi hui⁹ sacrificij: magisterio spiritus sancti in apostolos effundendo reliquit determinandum. Et is deinceps certis regulis et legibus, ut nunc agitur et exercetur, demū definitus est: per uaria tēporū curricula accessione partium missæ facta, et per diuersos patres orthodoxos.

¶ Proinde

Mat. 26

Mat. 14

Luca. 22

1. Corin. 11.

¶ Proinde nullius roboris est hæc ratiocinationis Lutherane situ III.
ctura. In uerbis Christi exprimentibus institutione sacramenti eu-
charistiæ: nulla fit mentio de sacrificio. Igitur ipse in sancto missæ
officio oblatio: non est sacrificiū. Primo quidem, quia licet uocabulū
sacrificij nominatim illic nō exprimat: alia tamē ponūtur uerba
tātū de significatiā, scilicet, hoc facite: & hæc quotiēscūq; feceritis.
Quippe uerbū facere, etiā apud secularis literaturę authores: sacri-
ficare significat, ut apud Maronē in illo Bucolico cammine (si piacu-
lum nō putetur: prophana in sacrorū cōfirmationē adducere) Cū Virgilius
faciā uitula pro frugibus: ipse uenit. Quid enim sacrificare: q̄ face-
re sacra signat: & qui sacrifici dicuntur: nisi qui sacra faciunt: ut co-
gnoscat Luther⁹ (quod hætenus aut ignorauit: aut ignorasse ui-
sus est) prædictam dictionē facere in quā, secundū propriā grāma-
cæ rationē, acceptionemq; nō infrequentē apud probatos autho-
res: tantūdem significare, atq; offerre & libare sacra. neq; incōgru-
um id esse aut absurdū: q; in ea significatione sumatur in supra di-
ctis Christi uerbis. Quod si (ut debet) admiserit Lutherus: nonne
protinus consequens est, & ipsum id nobis tribuere debere, q; in p̄-
dictis Christi uerbis de sacrificio fit mētio: quodq; per ea uerba or-
dinauerit Christus: excellentissimū eucharistiæ sacramētū, quod
tum primo instituit, ab apostolis & eorū posteris offerri debere in
sacrificiū: Certe ea ipsa Christi uerba: id omnino p̄tendere & desi-
gnare censentur. ¶ Secundo cōuincitur prædicta consecutio Lu- III.
therana: esse infirma ac inualida. quia quicquid illud admirabile myste-
riū non instituisset in ultima cœna Christus: ut unicū & perpetu-
um nouæ legis sacrificiū (qd tamē haudquā admiserim: neq; ab
aliquo est meo iudicio admittēdum) attamē inspiratiōe sancti spiri-
tus directionēq; speciali, apostoli sancti postea ordinassent illud sa-
cramētū debere offerri i sacrificiū. sicut in ecclesia sancta hæten⁹
semper est obseruatū: & nō sine primaria aliqua solenni q; institu-
tiōe, quinimmo ipse spiritus sanctus per apostolos id faciendū san-
xisset: cuius nō minor est aut inferior in constituendis ecclesię san-
ctæ legibus, q̄ filij dei autoritas, immo par & eadē utriusq; pote-
stas sicut & uoluntas. Enimuero cū sacrificia ueteris legis multifor-
mia, umbratilia & typica, deo authore ex sacrarum literarū monu-
mētis dinoscant fuisse sancita: quę tamē tēporaria tantū erāt, & suc-
cedente

A cedente

LIBER SECVNDVS

cedēte figuris ueritate desitura. q̄s nō libēter credat, s̄b̄iq; ut indu-
bitatū p̄suadeat: sacrificiū illud singulare & unicū nouę legis, omni-
um consummatōne oblationū, omniū ueritatem & exemplar, p̄-
fectissimū & æternū: etiam à deo primum esse institutū: ut po-
te à Christo, qui legem suam & sacerdotiū stabilire integre uoluit,
atq; fulcire suo ipsius sacrificio: à se primū ordinato, & illi^o sanctio-
ne, p̄ sacerdotes euāgelicę legis ad hęc usq; t̄pa cōtinuato: & do-
nec ad iudiciū uenerit, secundū ipsius promissionē continuando.

- Vnde liquet erroneū eē & merito cōdemnatū inter cæteros ordi-
ne quintū, hūc **Viclef** articulū: quē & subolet hoc in loco **Luthe-**
rus, Nō est fundatū in euāgelio: quod **Christus** missam ordinaue-
rit. Nēpe tres euangelistę, **Matthæus**, **Marcus** & **Lucas**: hui^o or-
dinatiōis fide digni sunt testes. ¶ **Sexta** aduersarij ratio. **Christ^o** in-
stitues sacramētū eucharistię: dixit. **Accipite**. eo uerbo significās,
Mar. 26 » eucharistiā non esse sacrificiū deo exhibēdum: sed donū nobis à
» deo traditum, quod iubet à nobis accipi. Neq; dixit ibidē **Christ^o**,
» offerte & sacrificate: sed comedite & bibite. **Hoc est** (inquit) uni-
» uersum opus: quod in eucharistia facere iubemur. Similiter & apo-
1. Corin. 11 » stolus uerba **Christi** repetēs in prima ad **Corinthios** epistola: nullū
» aliud opus q̄ māductionē & sumptionē in eucharistia nouitū:
» nil ibi offerre, nihil operari instituit: sed solū dñi mortē annunciate
» Nō est igitur eucharistia sancta: in missę celebratiōe sacrificium.
VI. ¶ **Responsio.** In hac captiosa cauillatione aduersarij cōsuetudina-
riū sibi atq; familiarē obseruat morē: quo solet p̄positiōes scripturę
sacrę sine exclusionē platas, adiecta excludēdi p̄ticula cōstrictio-
res reddere & cōtractiores. Nēpe ex eo q̄ **Christus** in ultima cœ-
na institues excellentissimū illud eucharistię mysteriū dixerit di-
scipulis, q̄ acciperēt, māducarent & biberēt: colligere fatagit, ip̄m
illa tantū uerba dixisse. cū planū omnino sit, **Christū** tūc & alia di-
xisse uerba: ad sacrificij rationē p̄tinentia (ut p̄cedētis ratiōis disso-
lutio palā cōmōstrat) q̄ & beatus **Paulus** cōmemorat in citato suę
epistolę ad **Corinthios** loco, ubi ip̄am sacramēti eucharistię insti-
tutionē à **Christo** factā enarrat: referēs ip̄m apostolis & hęc p̄u-
lisse uerba, hoc facite in meā cōmemorationē. Neq; id mirū cuiq;
uideri debet, sanctū apostolū ibidē post descriptā sacramēti sacrę
communione institutionem: nullam de sacrificio altaris facere di-
lucidā

lucidâ & apertâ mentionē. Quoniã ipse ad totã Corinthiorũ eccle-
 siã, uiros & mulieres cõplectentē, nec non & laicos & sacerdotes,
 tum uerba faciebat: & non ad solos sacerdotes, ad quos spectat sa-
 crificij illius oblatio. ¶ Quamuis itē diuin⁹ apostolus his uerbis ini-
 bi positus. quotiē scũq; māducabitis panē hũc & calicē bibetis: mor-
 tem dñi annunciatibitis donec ueniat, insinuauerit in hoc supercæ-
 lesti sacramento mortē dñi annũciari, memoriãq; mortis eius trã-
 factæ representari: haud tamē idcirco negat illud esse sacrificium.
 Nã ut in se eũdæ rationis aduersariõz dilutione iã est dictũ: & hic
 repetere id ipsum nõ piget, idē sacramētũ eucharistiæ est cõmẽ-
 ratio mortis dñicæ, & sacrificiũ: ob diuersas ratioēs, nullo pacto re-
 pugnãtes. quẽadmodũ in ueteri lege, eadē oblatio ut hirci, p pctõ
 in festo expiatiõis, & immolatio agni paschalis in phasē Iudæõz:
 erat sacrificiũ, et figura futurę tũc mortis Christi. Si igit in antiquo
 testamẽto pmultæ oblatiões, & sacrificia erant, & figuræ passiois
 dñicę necdũ tũc exhibitæ: cur in nouo & euãgelicæ legis testamẽ-
 to, nõ poterit idē sacramētũ esse memoria mortis Christi & esse
 sacrificiũ: cũ nulla inter has denominatiões assignari possit discre-
 pantia: ob quam nõ ualeant ambæ, uni & eidē secundũ diuersas ra-
 tiones cõuenire. ¶ Porro in hac Lutherana ratioē quã nũc excuti-
 mus: adhuc aliud quiddã est quod claudicat, ista scilicet consecutio
 quã nescit. Sacramētũ eucharistiæ est donũ nobis à deo datũ: qđ
 iussit nos accipere, ergo nõ est sacrificiũ: quod deo offerimus. tan-
 q̃ inter se pugnarēt & eidem cõuenire non possent, donũ & sacri-
 ficiũ: collatione facta ad diuersã. Quod q̃ sit alienũ à ueritate: mani-
 festãt omnia ueteris ritus sacrificia, quæ haud dubie dona erãt dei:
 indulta mortalibus ex summæ bonitatis affluentia. Quid em̃ rerũ
 etiã cor paliũ, agnoz, frugũ aut uolucrũ habēt homines: quod nõ
 à deo acceperũt? Meæ (inquit domin⁹ per prophetã) sunt omnes
 feræ syluarum: iumenta in montibus & boues, & Domini est ter-
 ra: & plenitudo ei⁹. Vnde et Dauid rex exhilarat⁹ spiritu ob, pm
 ptã oblationē populi, donaria cumulatissime cõferentis in futurã
 templi extructionē: & gratias deo exoluens de tãta beneficiõz lat-
 gitate, inter cætera pie & uere professus est. Tua sunt omnia dñe:
 & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Vbi eadem innuit
 & dona dei in nos esse: & sacrificia quæ deo offerimus. Quod
 A 2 et sancta

VII.

1. Corin. 11.

Cap. 15

Leui. 23

Exodi. 12

VIII.

Psal. 49

Psal. 23

1. Paral. 29.

LIBER SECUNDVS

& sancta protestatur ecclesia: post cōsecrationē panis sancti & calicis, hanc ad deū pia cōfessione profundens orationē, in sacro canone contentā. Offerimus præclare maiestati tuæ de tuis donis ac datis: hostiā purā, hostiā sanctam, hostiā immaculatam, panē sanctum uitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ. Quid oro his uerbis apertius dici possit: quod nobis insinuet, eadē & dona dei esse posse & sacrificia nostra? Dona inquā: quā à deo uobis sunt collata. sacrificia uero: quā à nobis deo rursum offerunt. dona itidē: quoniam à deo ad nos profecta, sacrificia uero: quā à nobis reciproce ad deū, pro uotorū affectu regrediunt. ut cōpleta circulatione mystica ad id redeāt punctū: à quo suū sumplerūt exordiū. Si ergo quæ dei in nos sunt dona, uetamur eidē offerre in sacrificiū: interdicitur erit nobis omnis usus sacrificij, cū nihil reze nisi ex dei dono habeamus.

1. Corin. 4. Quid em̄ habes (clamat Paulus) quod nō accepisti?

¶ Ipsius sacramēti manducationē & sumptionē: nequaquam repugnare rationi sacrificij prius deo oblato. Cap. XV.

I. »

» Eptima aduersarij ratio. Natura sacrificij est præsertim perfectissimi, quod holocaustum uocant: totū deo offerri, nihilque ex eo hominibus relinqui. Si autē uictima, aut pro peccato fuerit: saltē aliquā partem deo relinqui, nō totū absumi. Cur ergo nos (inquit) panem & uinū totū comedimus: nihil relinquētes deo? Cur non totū ei relinquimus: cum uelimus id esse perfectissimū sacrificiū? sicut corpora nostra & orationes: deo relinquimus. Neque quod comedimus (ait) & bibimus: offerre possumus deo. cū potius ei illud auferamus, & nobis demus: & intra nos recipiamus. Et non pudet (inquit) aduersus tā euidētia & certa uerba, sacrificiū facere & offerre deo: quod comedimus & bibimus. Hæc Lutherus. ¶ Cui paucis ita satisfaciendū est, nō oportere quibus antiquorum sacrificiorum ritus inueniri & locū habere in hoc nouæ legis sacrificio, quā cū illis hostijs & ceremoniæ oblationis earum sunt ablata: & cū nouo sacrificio, nouus offerendi ritus institutus. Vt quia in ueteri lege, holocaustū igni absumebatur totū: quis tā impius erit & mēte captus, ut dicat nostrū sacrificiū igne materiali cremandū esse: quod in ara crucis uere totū igne charitatis cōflagrauit, & factū est spirituale holocaustū: nō ibi in esum hominum sub ea forma accommodatū, sed totū deo oblatum

tū & illi oīno cedēs. Quod igit̃ ueteris legis holocaustū nō cesserit in
 humanū edulitiū: id in causa fuit, quia ex ritu oblatiōis eius reddeba-
 tur ineptū cibo humano, nō aut̃ ex eo: q̃ ratio sacrificij repugnet ci-
 bo, ut nō possit idē eē prius quidē sacrificiū, & postea cibus. Consi-
 militer quia in aliquib⁹ sacrificijs antiquæ legis una pars deo relin-
 quebat̃, & altera in usum cessit offerentiū: nō trahit̃ inde ualidum
 argumentū, & in nouæ legis sacrificio unā partē deo relinqui de-
 bere, & alterā à sacerdote sumi: aut sacramento altaris in missa ob-
 lato uerā deē sacrificij rōnē. qm̃ id ipsum, unā inquā sacrificij par-
 tem aut̃ ipsum totū deo relinquit̃: rationi generali sacrificij est acci-
 dentariū, nō essentialē. Neq; oportet proprietates oēs & qualita-
 tes quę in figura deprehendunt̃ atq; imagine: easdē omnino et cō-
 simili modo cōperiri in ueritate & exēplari. quādoquidē ut de ilo-
 quus inquit Paulus. **V**etera transierūt: ecce facta sunt omnia no-
 ua. Quin potius ex eo q̃ totum eucharistiæ sacramentū sub panis
 & uini signis deo in missæ celebratiōe offerimus: recte colligimus
 ipsum esse sacrificiū, secundū uerā & integram sacrificij rationem.
 Neq; quod de nostris orōnibus & corporibus (quæ tota deo relin-
 quimus) adducit aduersarius: hic quippiā affert momēti. tum q̃ il-
 la solū sacrificia sunt mystica & spūalia: ut supra est dictū, tū etiā
 q̃ illa ad usum cibi nequaquā accōmodari queant. ¶ **C**ætēz huius
 rationis **L**utheranæ tota uis in eo consistit nodo, q̃ arbitret̃ id q̃d
 in usum nostrum sumimus, manducamusq; et bibimus: non posse
 dici sacrificiū, quod utiq; procul distat à uero. Quid em̃ obstat ali-
 quid deo offerri: et secundum illā rōnē dici sacrificiū. et idē san-
 ctificatū deoq; oblatū postea in cibū sumi et manducari: atq; secun-
 dum eam considerationē ipsum esse et dici cibū? Nonne in ueteri
 lege immolabat̃ agnus paschalis et typicus: et postea totus mandu-
 cabat̃? Nonne et primitiæ et multa hostiarū genera et panes pro-
 positionis primū offerebant̃ deo: et postea conuertebant̃ in usum
 sacerdotū, ut illis uelci eis licuerit, et aliqua interdum pars: in usum
 cessit laicorū offerentiū? Quod quidē ex quatuor postremis pēta-
 te uchi libris, et potissimū ex **L**euitico: apertissime liquet. Dilucidū
 est igit̃: q̃ inualida sit et infirma hæc **L**utheri ratiocinatio. Sacra-
 mentū eucharistiæ: à sacerdotibus missam celebrantibus māduca-
 tur et sumit̃. igit̃ ipsum nō ē sacrificiū, cū rōnē sacrificij nullo modo

A 3 repugnet:

2. **C**orin. 5

III.

Exodi 12.

Leuiti. 5.

Numc. 24.

Leuiti. 24.

LIBER SECVNDVS

- III. » repugnet: q̄ postea accommodet̄ in cibū. ¶ Octaua Luth. obiectio
 » Corpus & sanguis Christi in eucharistia: sunt signa data in cōfir-
 » mationē diuinā promissionis, nobis facta de habenda remissione
 » p̄ctōꝝ. Igitur non sunt sacrificiū. Quomodo eīm sacrificiū & op̄
 » nostꝛe facere possum⁹ ex pignore, & signo nobis dato à deo: Hu-
 » ic accedit, q̄ deus omnino placatus est nobis: neq; iratus amplius,
 » nec sacrificio placandus. Eucharistia igit̄ solum est promissio nobis
 V. » à deo facta; nō sacrificiū. Hæc Lutherus. ¶ Responso. Nō est id
 admittendū: quod primo assumit̄ loco. Nam signū resp̄sentat solū
 Gen. 7. id cuius est signū: nō aut̄ efficit, quatenus signū. Quēadmodum
 arcus celestis signat nobis uniuersale diluuiū aquarū nō esse uen-
 turū super terram, ex promissione diuina: haud tamē efficit cata-
 clysmi atq; inundationis in totā terrā, immunitatē. Sacramentum
 aut̄ eucharistia, sua uirtute abolet ac detergit p̄ctā: potissimū ueni-
 alia, & partē aliquā p̄cnae, pro p̄ctis mortiferis antidoto sacramēti
 p̄cnitētia dimissis debita: etiā relaxat. Nomine aut̄ p̄cti: sæpenu-
 mero p̄cna pro cōmissis p̄ctis perferenda signat̄. ut uere & pie id
 profiteri possimus: q̄ admirabile illud sacramentū etiā in fidelibus
 operat̄ remissionē p̄ctōꝝ, nā in eo uere cōtinet̄ agnus dei: qui tol-
 lit peccata mundi. Nō est igit̄ ipsum, duntaxat signū cōfirmatiuū
 diuinā promissionis de obtinenda p̄ctōꝝ remissioe: sed etiā antido-
 tū salutare, diuinumq; medicamentū, illius remissionis operatoriū.
 Insuper inualida est ea aduersarij illatio & māca: q̄ sanctissimū eu-
 charistia mysteriū colligit nō eē sacrificiū, eo ipso q̄ sit pignus ali-
 cuius doni sp̄ualis, quasi ad inuicē omnino dissideret eē pignus do-
 ni diuini, & eē sacrificiū. q̄d nequaq; ita se habet: cū ea duo simul ei-
 dē rōne diuersoꝝ cōuenire queāt. Siquidē admirabile illud myste-
 riū, æternæ uitæ pignus est: ut sancta testat̄ ecclia in hoc sacro can-
 tico. O factū cōuiuū: in quo Chr̄s sumit̄. recolit̄ memoria passio-
 nis eius, mens impletur grā: & futuræ gloriæ nobis pignus datur.
 Attamē idem augustissimū sacramētū, quatenus in sancto missæ
 ministerio offert̄: recte dicit̄ sacrificiū. Neq; ista rationū diuersitas
 efficere sufficit rez diuersitatē: cū uni & eidē secundū substantiā
 VI. multimodæ rōnes conuenire possint. ¶ Porro quāuis placatus sit
 nobis deus, neq; amplius indignet̄ ob p̄ctā primī parētis, toti mun-
 do quondā exitiale: cuius reatū diluit satisfactoria Chr̄i passio &
 mors

mors. attamē ob peccata particularia quæ quotidie in eū cōmittimus: merito nobis est infensus, & indigemus sacrificio salutari, pro peccatis nostris expiādis quotidie offerēdo: quo mitiget ei⁹ in nos indignatio, & ira illius auertat à nobis. Ad hæc, nō solū ad placandum deū, offerit hoc cæleste sacrificiū: ut insinuare uideat hæc obiectio Lutherana, sed & ob multas alias pias causas. ut in gratiarū actionē pro acceptis beneficijs, ad ampliōrē etiā diuinorum donorum consecutionē: præterea ad animæ corporisq; salutē assequendam, demū ad obtinendam liberationē ab imminente malo: ut bello, fame aut peste, & ita de cæteris id genus causis, cōmendatione dignis & rationabilib⁹. Quo circa etsi ampli⁹ nobis iratus nō esset deus: haud tamē recte exinde colligere quis posset, nō esse illi post hac offerendam in sacrificiū, in ipso missæ officio eucharistiā, cū multæ aliæ supersint causæ legitimæ, præter studiū placandi iram diuinā: quæ sanctā ecclesiam debeant ad frequentandū illud nouæ legis unicum sacrificium, impellere.

¶ Diuersis rationibus, sanctū eucharistiæ sacramentū: & testamentū nōnunq̄ recte dici, & sacrificium. Cap. XVI.

Nona aduersarij ratio. Eucharistia uocatur à Christo testamentum: cum ait, Hoc est nouum testamētum in meo sanguine. Igitur ipsa non est sacrificiū. Omnino enim inter se pugnant: testamentum & sacrificium. Nam testamentum accipitur ab alio: scilicet à testatore, sacrificiū uero: alteri offertur. Est enim testamentum, nuncupatio morituri qua disponit suam hæreditatem certis hæredibus. id est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: confirmata per mortem testatoris, & uerbum legis latæ. Hæc Lutherus. ¶ Responso. Non est recipiendum quod in huius obiectiōnis fronte proponitur eucharistiā scilicet totam & integram quantum ad utruq; eius signum quo nobis est tradita: denominationi à Christo testamentum. Nam ea quæ citantur uerba in hac ratione: à Christo dicta sunt in ipsa tantum calicis benedictione, & non panis. quæ admodum testatur Lucas: hæc domini uerba in calicis consecratione referens. Hic est calix, nouum testamentum in meo sanguine: qui pro uobis fundetur. Et beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola: eadem Christi narrat uerba, hoc pacto Hic

Lucæ 22

- I. Corin. 11** Hic calix: nouum testamētū est in meo sanguine. hoc facite, quotienscūq; bibetis: in meā cōmemorationē. Accipiendāq; sunt eadē uerba secundū eā intelligētīā: quā alij euāgelistæ explicāt, dicētes,
- Matt. 26** Hic est sanguis meus noui testamēti, quod tātundū ualet atq; hic
Mar. 14. est calix noui testamēti in meo sanguine. id ē, calix benedictiōis ad nouū attinēs testamētū: meo sanguine cōfirmādū & stabiliedū. Sicut enim sanguis fœderis ueteris testamēti, quod pepigit dñs cum populo Hebraico: resperus est à Moysē in totū populū, factō prius sacrificio, in robur & cōfirmationē ipsius antiqui ritus: in uolumine fœderis lecto corā omni populo, cōtenti. Haud aliter effusione sanguinis Christi in cruce, & cōmunicatione ipsius facta ecclesiæ sub forma uini: stabilitū est nouū Christi testamētū, tāto quidem dignius, sublimius & pfectius altero: quāto p̄ciosus Christi sanguis, nostræ redēptionis p̄cium, nobilior est & p̄stantior sanguine hirorum, uitulorū & taurorū, quanto itidem unicum istud sacrificium Christus dñs noster: excellentius est sacrificijs multiformibus ueteris instituti, deniq; quanto ipse legifer noster Christus: Moysē decalogi legislatore est superior. ¶ Porro hanc uerborum domini à beatis Luca & Paulo commemoratorum intelligentiam modo assignatā: subindicat uenerabilis Beda in suis super Lucam cōmentarijs, ita eum locum prædicta uerba continentē exponēs. Quod autē dixit. Hic ē calix nouū testamētū in sanguine meo, ad distinctiōnē ueteris testamēti respicit: quod hirorū & uitulorū est sanguine dedicatum, dicēte inter aspergendū legislatore. Hic est sanguis testamēti: quod mandauit ad uos deus. Neesse est enim exemplaria quidem cœlestium: his mundari. ipsa autem cœlestia: melioribus hostijs quā illis, iuxta quod apostolus per totam ad Hebræos epistolam, inter legem distinguēs & euangelium: pulcherrima
- Beda.** III. expositione & plenaria ratione declarat. Hæc Beda. ¶ Caterum haud magno negotio monstrari poterit, ipsum eucharistiæ sacramētū non esse testamētum: secundū illā testamēti rationē atq; diffinitionē, quā assignat Lutherus in præsentī obiectione, ut exinde dinoscat hęc cauillatio nihil habere roboris. Nepe testamētū (ut ait) est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: cōfirmata per mortē testatoris. Sanctissimū autē eucharistiæ sacramētū, non est ipsa expressio ultimæ uolūtatis domini nostri: per mor-
- tem

rem eius subsequente stabilita. sed est id ipsum: quod pextremæ uoluntatis suæ explicatione morte ipsius sequente corroboratâ, ipse nobis reliquit & legauit. Nô est igitur huiusmodi sacramentû: secundum prædictâ Lutheri descriptione, testamentû. Secundo, iuxta alterâ in hac obiectione positam testamēti rationē: testamētū est uerbum legis latæ. Et ita ipsius dei duo sunt tantū testamēta: uetus & nouum. quorū utrūq; cōtinet dei uerba: legē ab eo latā, primo antiquam deinde euāgelicā, latius edifferentia. Atqui dignissimū eucharistiæ sacramentū, non est uerbū legis latæ: neq; documentū à deo datum, quod legē aliquā uiuēdiq; regulā expromat. Igitur iuxta hanc secundā testamēti descriptionem à Luthero hic positā: non est hoc admirabile sacramētū, testamenti nomine appellādū. Quinimmo, quoniā testamētū proprie dictū (ut testatur Gabriel lectioe quinquagesimatertia suæ expositionis de canone missæ: explicās hæc uerba cōsecrationis ipsius calicis, noui & æterni testamēti) ē ultima distributio bonorū: morte testatoris firmata. seu cōstitutio uel traditio de ordinādis bonis: attestatiōe legitima firmata. Ip̄m aut̄ dominici corporis & sanguinis sacramētū, nô est nouissima bonorum dispartitio cōfirmata per mortem testatoris: sed id ipsum est bonum, quod nobis à testatore Christo est distributum. Idem quoq; sacramētum non est cōstitutio uel ordinatio de bonis dispartendis, per attestatiōem legitimam confirmata: sed illud ē singulare bonum quod nobis est designatum, cōstat utiq; tale sacramentum, non proprie & secundū datam testamenti significatiōem, dici debere nec esse testamentū. ¶ Verūtamen quia testamēti nomē interdū transfertur ad id significandū: quod testamēto est legatū, & bonum aliquod à testatore cuiq; per testamenti ordinationem designatum: secundum hanc transumptionem cōperitur etiā interdum dici testamentū, quemadmodū pacem nonnunq; appellant aliqui translative testamentum domini nostri: quod à suis discipulis per mortem discessurus, eā ipsis dederit atq; reliquerit, his usus uerbis. Pacem relinquo uobis: pacem meam do uobis. posset quidē p huiusmodi loquendi formam, sublimæ eucharistiæ sacramentum dici non absurde testamentum: quoniam à Christo per mortem hinc transituro nobis legatum ē, suæq; dilectæ sponsæ ecclesiæ in singulare munus, designatum. Proinde tribuamus id nunc Luthe

Quid testamētum.

III.

Ioan. 14

B ro, &

LIBER SECVNDVS

ro, & admittamus sacrosanctā eucharistiā, secundū sensum modo datum, esse testamentum regis æterni: nobis in monumentū & pi- gnus amoris, cū transiturus esset ex hoc mundo ad patrem, p̄ sua summa benignitate relictū. quandoquidē idip̄m haudquaquā diffi- det à sacris literis: quinimmo admodū cōspirat illi loco psalmi cente simi decimi (qui ad literā à probatissimis authoribus exponit de sa- crosancto eucharistiæ mysterio) memor erit in seculū testamenti sui: uirtutē operū suorū annūciabit populo suo. Et rursus eodem loco. Redēptionē misit dominus populo suo: mandauit in æternū testamentum suū. Vbi nomine testamenti, secundum illorū inter-

Psal. 110

Nicolaus
Liranus.

ptū sentētiā (& potissimū Nicolai Lirani: totius sacre scripturę expositoris accuratissimi) accipitur sanctissimū eucharistiæ sacra- mentū: nobis diuina bonitate indultum. Nunquid tamen ex illo si- bi concessio probe concluderit Lutherus: idipsum idē sacramentū non esse sacrificiū? Esto namq; secundū diuersas pugnēt rationes & inter se ratione multum distent, testamentū & sacrificiū: nun- quid etiam propterea re ipsa discrepāt: ut nō possit unū & idē se- cundū substantiam denominari, una quidem ratiōe testamētum, & altera sacrificiū? Quisnā hoc unq; cēsuerit esse dicendū: nisi dia- lectica & philosophia Lutherana imbutus (quæ omnino à recta differendi lege & philosophiciselementis est aliena) existimet, q̄- cunq; ratione diuersa sunt, eadem quoq; re ipsa differre? Illa siqui- dem Lutheri uidetur esse sententia (ut ex multis rationibus eius ante adductis & dilutis: promptum est ppēdere) quicquid ratione ab aliquo est diuersum: ab eodem etiā secūdū substantiā dissidere, quæ nimirū à uero profus abhorret: cū deus, substantia maxime unus, plurimas etiam inter se diuersas subeat rationes: quando o- mnipotens, sapiēs, superbonus, æternus, perfectusq; dicitur. Ita et excellsum dominici corporis et sanguinis mysterium, sacrificiū qui- dem dicitur: quoniā ab ecclesia sancta deo per sacerdotū ministeri- um in ipsius missæ officio sacrificatur et offertur. Testamentū ue- ro denominatur: quia a Christo in memoriā suæ passionis & exi- mij in nos amoris argumentū, paulo ante mortē suam nobis est le- gatū. Sed de hoc fatis. ¶ Decima & postrema diuersarij ratio. Apo- stoli (ut actuum caput secundum refert) panem frangebant, nō in tēplo, sed circa domos: ad denotandum, quod illud non erat sacri- ficium

ficitur. Et Christus non in templo aut altari: sed in cœnaculo & su-
per mensam instituit hoc sacramentū. Et laici sumētes eucharisti-
am aut infirmi, non dicuntur sacrificare: sed solum sumere cōmu-
nionē. Ergo neq; sacerdos cōficiēs & sumēs eucharistiā dicit sacri-
ficare. ¶ Responsio. Illa sancti panis fractio quam circa domus fa-
ciebant in ecclesiæ exordio apostoli: erat quidem sacrę eucharistię
cōmunicatio atq; traditio, quā alijs credentibus in Christum facie-
bant, non ipsius sacrificatio. Negandū est tamē, illā distributionē
sacramenti hanc ob causam esse factam: ut insinuetur huiusmodi
sacramentum non esse sacrificiū: Imbecilla nēpe & inutilis est hęc
illatio. Ea fractio sacri panis circa domos: non erat sacrificiū. igitur
nulla apostolorū actio circa sanctum illum panem: erat sacrificium.
Quoniam præter illā circa domos fractionē panis: ipsi apostoli in
sacris locis ad id dedicatis, fecerunt secundū Christi institutionē et
spiritus sancti instructionē, ipsius sacri panis & calicis cōsecrationē
& oblationē in missæ celebratione: & illa erat sacrificiū. ¶ Cōsimi-
li quoq; ratione cespitat & secunda p̄sentis obiectionis cōsecutio:
hoc modo cōtexta, Christus non in tēplo aut altari, sed in cœnacu-
lo instituit hoc eucharistię sacramētū: ergo ipm nō est sacrificiū.
Nam etsi Christus mysteriū admirandi huius sacramēti instituēs,
nō sacrificauerit illud eo tempore neq; obtulerit in templo deo cō-
secrato, aut in altari, benedictione sacerdotali applicato ad missæ
celebrationem: haud tamen ex eo recte quis cōfecerit, quod illud
ipsum tunc non sacrificauerit aut obtulerit deo. quādoquidem eo
ipso tempore illud uiuificum sacramentū sub gemino suo signo cō-
secrauit coram discipulis suis: in illa prima institutione tanti myste-
rii. Huiusmodi autem cōsecratio: fuit uera eiusdem sacramēti ob-
latio, ut in cap. decimotertio huius libri: diffusius est dictū. Præte-
rea, & templo & altari opus fuit ad offerēdū hoc sanctissimū sacri-
ficiū: quando ex ordinatiōe ecclesiæ à spiritu sancto ad id directæ,
& modus & locus et ritus offerēdi illius sacrificij erat determina-
tus. Tēpore autem nouissimę cœnæ, necdum ritus ille celebrandi
hoc sacrificiū erat definit⁹: sed postea sancti spiritus magisterio de-
finiendus. Quod igitur in cœnaculo Christi nō in tēplo aut altari
hoc cōfecerit salutare sacramentū: nullatenus cōuincit aut arguit,
ipsum tunc illud non sacrificasse, aut idem non esse sacrificium.

B 2 ¶ Deniq;

¶ Deniq; ex eo q; laici sumentes sanctæ eucharistiæ cõmunionē & infirmi, non dicunt sacrificare, sed solū cõmunionē dominici corporis percipere: haud recte colligit Lutherus in hac obiectione postremo loco, q; similiter nec sacerdotes consecrantes sanctā eucharistiā in altari: dicendi sunt eā deo sacrificare. Nam non omnis sumēs sacrā eucharistiā: est eā sacrificās. sicut & in ueteri lege multiserat permissus usus pariter & esus eorū: quæ dño fuerat sanctificata atq; oblata in sacrificiū: qui nō erāt sacerdotes. E diuerso aut̄ omnis sacrificans & offerens hostiā salutarē in altari: est etiā secundum institutū ecclesiasticū eam sumēs. Itaq; laici duntaxat percipiunt sacrosanctā eucharistiā: non aut̄ eā offerūt tanq̄ ministri altaris, nec consecrāt, quoniā sacerdotali ordine nō sunt insigniti: q; ad exercendū sacrificandi munus exposcit. Sacerdotes uero & sacrificant singularē illam hostiā: & sumūt eādē, quoniā sacerdotij functionem habent: ad id sacrificij genus offerendum necessariam. Porro quæcunq; ab octauo huius libri capite ad hunc usq; locum dicta sunt: ad confutationē tertij dicti Lutherani in ipsa libri præsentis fronte positi magnopere faciunt, et ad omnimodam illius destructionem adducta putentur.

Leuiti. 22.

¶ Sacrum missæ canonē, pie et recte compositū esse: eundemq; in magna ueneratione habendum. Cap. XVII.

Aeterū quoniā hic aduersarij nostri Lutheri mos est, reiicere cū supercilio et aspernari omnia quantūuis sacra ac sancta: q; eius aduersant̄ assertiōi, eamq; potissimū ob causam fugillat impia reprehensione, in quarto suo dicto supra posito circa libri huius principium, et sacrum missæ canonē: plane astruentē sanctissimū eucharistiæ sacramentū in missæ officio consecratū, esse sacrificium, qd̄ ille peruicaciter negat. exposcit profecto hic locus et suo quidem ordine: ut ostēdamus eundē canonē recte et sancte cõtextū esse, atq; magno habendū in precio. Quod nobis factū nō erit difficile: si primū attēdamus à quibus authoribus sit cõpactus, deprehēdemusq; ipsos fuisse uiros sanctitate atq; doctrina cõspicuos: & auctoritate summa insignes. ut q; sedis apostolicæ circa prima ecclesiæ tēpora moderationē gesserit: & cõplures eorū sancto pro fidei cõfessione martyrio, uitæ præsentis cursum cõsummauerit. Quibus
in summi.

in summi pontificatus dignitate successerūt alijs: præclara etiã erudi-
 tiõẽ & uitæ sanctimonia eximij patres. qui partibus sacri canõis
 iã cõflatis à suis maioribus nonnihil adiecerūt ad pietatẽ, religionẽ
 & tanti mysterij (utpote missæ) dignã celebrationẽ maxime con-
 ducẽs. Neq; em̄ uno eodemq; temporis articulo & à solo uno au-
 thore, totus ipse canõ fuit ex oibus suis partibus integratus: sed per
 interualla tẽporũ & à diuersis accepit paulatim incrementũ, & de-
 mũ suũ cõplementũ, nõnullis per posteriores summos põtifices ad
 priorũ contextũ sensim superadditis. ¶ Neq; id autoritatẽ detra-
 hit aut põdus illi sancto operi: q; à diuersis fuerit opificibus pedetẽ
 tim cõpactũ. Tum q; in illis omnibus, unus & idem erat supremus
 architectus & author totius fabricæ, spũs sanctus: suggerẽs singu-
 loꝝ cordibus ea quæ ad celebrationẽ mysterij sacratissimæ eucha-
 ristix in illa præcipua missæ parte forent adñciũda. Tum etiã, q;
 posteriores summi põtifices sua autoritate approbarũt: quæ à p̄-
 cessoribus suis fuerant in huius operis structura collocata atq; ap-
 posita. Et ita qui extremã illi opificio imposuit manũ: approbavit,
 rataq; habuit omnia, quæ à præcedentibus ecclix catholix præ-
 sidibus fuerat ea in re elaborata. Vnde quasi ab uno authore, ut il-
 lo postremo toti⁹ operis cõsummatore: pulcherrimũ illud opificiũ
 uideri possit extructũ atq; cõpositũ. Tum deniq; quia tam cõcinna
 est singularũ partiũ unius ad aliã in toto illo ope cohærentia, tã apta
 cõpago atq; iunctura: ut nihil in eo hiulcũ, nihil interhians, subul-
 tan sue deprehendat: nihil deniq; ad proximas partes male concin-
 natũ. sed om̄ia congrue, apposite & affabre suis locis accõmodata:
 atq; proximis altrinsecus partibus decentissime cõnexa. Vt q; nõ
 accepisset ex auditu aut librorũ lectione, totũ ipsum canõnẽ à di-
 uersis authoribus esse per uarias tẽporũ successiones integratũ: ex
 ipsa totius cõtextus qualitate & facie in eam facile adducere fẽ-
 tentiã, q; unus & idẽ fuisset ipsius totius operis author. cõtinua cõ-
 positiõẽ sine tẽporis interpolatiõẽ id integre molitus. ¶ Traditũ
 quidem Gelasius, huius nominis primus summus põtifex, ipsum
 canõnẽ præsertim ordinasse atq; coadunasse ad quotidianũ missæ
 usum, Leo uero primus, adiecit ad eũ qui prius erat in usu: hanc
 deprecatoriã particulã. Hanc igit oblationẽ seruitutis nostræ, sed
 & cunctæ familiæ tuæ: quæsumus dñe ut placatus accipias. Gre-

II.

III.

Nonnulli ca-
nonis missæ
auctores.

gorius aut primus adiunxisse tres illas cōtinue subsequētes petitiō-
 nes, utpote diesq; nostros in tua pace disponas; atq; ab æterna da-
 mnatione nos eripi, & in electorū tuorum iubeas grege numerati.
 Leo itidē primus illi sententiæ, & quod tibi obtulit summus sacer-
 dos tuus Melchisedech, superaddidisse legitur hæc sacra uerba,
 sanctum sacrificium, in maculatā hostiā. Et alij summi pontifices
 diuerso tēpore alias sacri canōis particulas adieciisse prius cōpactis
 tradunt: instituisseq; cærimonias in ipso missæ canone à sacerdote
 sacra faciente obseruandas. Quinimmo ex diuersis locis luculente
 expositionis ipsius Gabrielis de canone missæ, nec non ex præcla-
 ro opere Platinae uiri doctissimi; quod conscripsit de singulorum
 summorū pontificū uita, promptū erit cuiq; deprehendere, nomi-
 natimq; dinoscere quosq; summos pontifices, à quibus singulæ par-
 tes missæ, à principio ad eius usq; finem, fuerint institutæ, itidē &
 singuli eius ritus, ordinati. ¶ Verū tanta auctōrū diuersitas nihil cō-
 cinnitatis aut gratiæ detrahit totū operi sacri canonis: nihilq; illi adi-
 mit ponderis aut decoris. Tantus namq; ipsi orationis sacre conte-
 xtui adest splendor & ornatus: atq; si ab uno eodēq; autore repudi-
 isset, continuo progressu cōpositus. Quod si quis pergat ea repudia-
 re opera in unū cōgesta corp⁹, quæ à uarijs confecta sunt artificib⁹
 reijcienda nobis erit tota ueteris testamenti scriptura: q; diuersi e-
 ius libri à uarijs editi sunt scriptorib⁹. Abijciēda q; erit simili rōne
 & sacra noui organi & instrumēti pagina: q; multiplices eius libri
 multos etiā habeāt authores, à quibus sunt cōscripti. Deniq; & re-
 pudandū nobis erit symbolū apostolorū; uniuersos orthodoxæ fi-
 dei complectēs articulos. q; nō ab uno authore sed diuersis ē cōpa-
 ctū: utpote a duodecim aplis quorū singuli suū cōfecerūt articulū:
 & ita collectos in unū cōtulerūt. Sed q; tantam ferat rei indignita-
 tem: & extremas hæc ineptias. ¶ Deinde si ipsam sacri canōis sen-
 tentiam lubet attendere: tota sancta est, pia & religiosa: nihil cōple-
 ctēs quod aspernādū sit, diuināq; maiestate indignū, aut quod me-
 rito quempiā offendere debeat. Siquidē partim deprecatōria ē o-
 ratio: pro omni uiuentiū gradu & defunctorum subleuatione. par-
 tim sanctorū in cælesti regiōe ppetuo uiuentiū cōmemoratiua: ad
 impetranda illorū suffragia. partim uero narratoriæ primæ institu-
 tionis sacratissimi misterij eucharistiæ: secundū euangelicā senten-
 tiam.

III.

tiam. Quid oro in omnibus his partibus occurrit: quod nõ ad pietatē, deiq; honorē & cultū probe attineat; quod itē legētis animū ad reuerentiā in deū, ad syncæriorē deuotiōis affectū, ad maiorem etiā excellentissimi illius mysterij uenerationē: non excitet, erigat, & prouocet? ¶ Sed nūc quid sacro missæ canoni Lutherus inter cætera obiecit: audiamus. Cur canonē (inquit) uehamus tā sublimiter; cū superius monstratū sit: sacrificos istos nõ uno mō circa eucharistiā delirare, ut nõ mirū sit: si & canō eorū alicubi deliret. Quis etiā nõ uideat: eū esse cōpositū ab aliquo uerboſo & parum spūali? Quid em̄ attinet: uerbis ita superfluere? Hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia. Item, Hostiā purā, hostiā immaculatā. Et multa alia: in eo iustē possunt redargui. Hęc Luther⁹. Cui acriter occurrendū est, non sacrificos secundū ecclesiæ ritū sacerdotes neq; canonē delirare: sed ipsum potius extremo agi delirio, quo in totam debacchaat ecclesiā. Verbosum itidē, eundē uideri, parūq; spiritalē uirū: qui talē de sacro canone profert, totūq; mūdo inuulgat sententiā, qua prodit se destitutū interno & spūali gustu: quo succū deuotiōis & p̄ij in deū affectus exugat ex sacri canōis lectione, percipiatq; introrsum latentē spūalis sensus dulcedinē. Neq; id mirū. Animalis em̄ hō: nõ percipit ea quæ sunt spūs dei. Qui autē zelū habet & cōtentionē, qui sacra diuinarū rerū contēnit mysteria: nõne animalis est & carnalis? Et quomō (scire uelim) potest is sacerdos cū debita animi deuotiōe & reuerentia in deū, officij missæ celebrare: qui talia sentit, profert ac prodit de sacro canone, qualia euomit Lutherus; quē legens is qui sacra facit: intētissimo debet animo in deū ferri & tendere. Qui autē fieri possit, ut mentē supplicē erigat in deū: qui hoc ipsum quod legit paruifacit, fastidit & intra se contēptui habet? Neq; in ipso canōe est eiusdē rei per uerba superflua inculcatio: ut oblatrat aduersarius. sed ardentior p̄ij affectus in deū excitatio, uberiorq; eiusdē declaratio p̄ diuersa uerba: unius pene rei designatiua. Quæadmodū nulla uerborū superfluitas in psalmis hymnicis esse putanda est: ubi sæpenumero eadē sentētia repetitis uerbis ipsidem, aut pene cōsimilibus orōnibus explicat, ad maiore synceri affectus expressionē. ut eo in loco. Diligā te dñe fortitudo mea: dominus firmamentū meum & refugiū meū, & liberator meus. Deus meus adiutor meus: & sperabo

» V. Luth.

» 1. Corin. 2.

» Psal. 7.

» & sperabo

LIBER SECVNDVS

& sperabo in eū. Protector meus & cornu salutis meae: & suscep-
tor meus. Et in alijs plerisq; alioꝝ psalmoꝝ locis. Quāuis & uer-
ba illa (quæ superflua causat aduersarius) diuersas cōtineāt & desig-
nent rationes: ob quarū uarietate, eidē rei exprimēdæ, nō super-
uacane sed legitime & decenter accommodant. Enimvero quæ of-
ferenda in sacro missæ mysterio proponūtur: una quidē ratioe, do-
na dicunt. alia ratione, munera: & alia, sancta sacrificia illibata. Ipsa
quoq; salutaris hostia iam à sacerdote consecrata: ob unam quidē
rationē pura dicit. ob aliā hostia sancta, & adhuc ob aliā hostia im-
maculata. quē admodū ipsius sacri canonis expositores & interpre-
tes: dilucide suis literarijs monumētis declararūt. ¶ Ceterū non est
silentio hic p̄tereunda grauis illa calūnia & falsa criminatio: quam
impingit circa hūc libri sui (quē improbamus) locū de canōe missæ,
Lutherus, uiris ecclesiasticis: quādo cōminiscitur eos eundē cano-
nē euangelio p̄ferre, quod tamē nullus antiquoꝝ patrū aut recen-
tioꝝ: factitasse legitur. Siquidē post multa ampullosa & sesquipe-
dalia uerba: ipse Lutherus quali classicū uictorię canēs, celebresq;
» ex hoste buccinās triūphos suos, ita profat. Quare hic uicim⁹: & di-
» cim⁹. Cede canon euāgelio, & da locū spiritui sc̄to: cū sis uerbū hu-
» manū. Deinde paucis interiectis, de eodē canone uerba faciēs sub
» necit. Dicamq; ei iuxta parabolā. Domine canon, uos estis inuita-
» tus ad nuptias: & sedistis primo loco. Sed ecce honoratioꝝ est inui-
» tatus: immo ipse dñs inuitator adest. Date ergo huic locū: & sedea-
» tis nouissimo loco cū rubore. Cur non in eo sedistis ab initio? Si ha-
» betis aliquē piū sensum, quē uolēter emūctis literis exprimere
» quis possit: habeatis. Sed uos apte cōtra euāgeliū sonatis: ideo uos
» dānamus & cōtēnimus autoritate euāgelij. Hæc sunt Lutheri
ad canōe missæ uerba: magis excipiēda risu, quinimmo potius
explodēda & exhibilāda: q̄ serio cōfutāda. Qua em̄ cōiectura duci-
tur Lutherus in hāc sententiā: q̄ canon se uoluerit euāgelio prepo-
nere, admonēdusq; ueniat q̄ euāgelio cedat. Est certe suo gradu
& loco cōtentus canon: quē inferiore q̄ euāgeliū statiōe ex sancto
rū patrū definitione est sortitus. Idcirco parabola illa euāgelica, idē
canon inepte, insulseq; cōpellat à Luthero: ut relicto primo accu-
bitu, ad postemū se trāsferrat. Neq; quippiā in toto sacri canonis
ambitu offendere quis possit: quod aperte aut etiā clāculū sonet
contra

contra euāgelium, ut superiora dicta diffusius monstrarūt. Quo fit, ut mendacissime hic Lutherus astruat ipsum canonem cum euangelio pugnare, perperam etiam uocet eundem, uerbum humanū: cū non tam ex hominibus quā ex deo sit, multasq; sacræ scripturæ sententias complectatur. Deinde in ipsos domini sacerdotes uirulentam exacuens linguam: in hæc uerba prorumpit. Et multa alia in eo (canone inquam) iuste possunt redargui: licet ab istis sacerdotibus suis eleuatus sit supra omnes articulos fidei. Nihil enim sanctius habet hoc canone: adeo ut & ipsum euāgelium ei collatum sordeat corā eis. In quo tamē nihil à moribus suis alienū faciūt: cū aliud nō studeāt quā ut iactent humana, contemnāt diuina: obseruet quæ nulli precij sunt, negligāt quæ summi precij sunt. Negamus itaq; et damnamus canonē in hac parte: tanq̄ aduersariū euangelij. Hæc Lutherus. Quæ quoniam contumeliosæ sunt apertisq; calumnijs: ne quæq; digna uidentur, quibus aduersa adhibeatur responsio. Id uerū dixisse sufficiat, neminē esse (ut reor) sacerdotū, qui canonē ipsum aut articulis fidei præferat aut pluris faciat quā euāgelium. Quod si talem quēpiam deprehēderit Lutherus: proferat eundē in mediū, ut ab eo errore in rectam ueritatis uiam reducatur. ¶ Porro quibus canonem inferiore cōstituendū loco fateamur quā sacrum euāgelium: nō tamē usque adeo deprimere eundem debemus, ut dicamus quæcūq; in eo ex sacris literis sunt deprompta, magnificēda quidem esse: reliqua uero omnia in ipso contenta, modici admodū esse momēti & parui ponderis: quemadmodū nonnulli, Luthero fortasse succo incauti⁹ hauſto, docuisse ferūtur. Nempe etsi ad eximiā euāgelij dignitatē nō accedat ipse sacer canon: haud tamē idcirco floccipendendus est, aut tanquā futile quippiam abiiciendus: sed pro suæ qualitatis & conditionis ratione, magna ueneratione obseruandus. Perinde atq; argentum nō est tanquā lutū habēdū, aut aspernādū penitus: quanquā ad rutilū auri fulgorem & precium non pertingit. Neq; menstrua luna neq; sublustris astrorum ignes, parui à nobis debēt fieri: quāuis coruscū phœbeæ lapidis nō præferant splendore. Est enim & argento suū p̄ciū licet auro inferior. Est etiam lunæ & nocturnis sideribus sua claritas: tæti iubare solari longe sit minor. ¶ At uero cū in profundū malorum prouens aduersarius noster, subiungit in quarto suo dicto, quod

VII.

VIII.

C præleri

LIBER SECVNDVS

præsenti capite excribramus: p̄tiscos ipsos patres etiam sanctos peccasse, qui ipso sacro canone ad pagendū missæ mysteriū sunt usi: in dirā illam & terribilē cōminationē, Esaiæ organo annūciatā uti datur incidere. Vē qui dicitis malū bonū, & bonū malū: ponētes tenebras lucē, & lucē tenebras: ponētes amarū in dulce, & dulce in amarū. Haud multū p̄fecto dissimilis esse uidetur in hoc negocio, scribis & Phariseis, pestiferis diuinorū operū calūniatoribus. q̄ Christū eñcientē spiritus immundos in uirtute dei: oblatrāt in principe dæmoniorū eñcere dæmonia. dimittētēq; hominib; peccata p̄ sua dulcissima benignitate: dixerūt in deū esse blasphemū. & curantē sabbato languidos incusarunt: ut uiolatorem sabbati & transgressorē legis. omniaq; cādida, atro animi liuore uerterūt in nigru, quos ea in re summopere detestanda: iisdem uestigijs cōsecratur Lutherus. Sed mirū id cuiq; uideri nō debet; q̄ cēseat orthodoxos patres & sanctos, in ipso sacri canonis usu cōtraxisse peccatū labē. ut qui ea teneatur opinione, immo pertinaci assertiōe, q̄ omnia opa nostra, quantūuis bona & recta, sint peccāta: & optimū q̄d opus humanū quantūlibet recte factū, sit peccātum. Verū absurda illa & irrationabilis positiō: satis à nobis reprobata est in libri p̄cedentis capite uicesimo septimo.

¶ Officiū ecclesiasticū de sancto eucharistiæ sacramēto: luculēter & p̄clare esse cōpositum. Cap. XVIII.

1. **R**æterea sugillat Lutherus in eo quē improbamus libro suo (quē admodū ex quinto ei; dicto, supra annotato: & in hoc capite, penitus euertēdo, plane cōstat) officii ecclesiasticū: quod in annua celebritate sanctissimi eucharistiæ sacramenti à tota ecclesia cū ingēti ueneratiōe quotānis decātari solet. ut nihil relinquat ipse nō reprehensum aut uituperatū: quod ad tāti mysterij dignā celebratiōē & cultū attineat. q̄ si debita opa bellū indixerit huic sacratissimo & omniū dignissimo sacramēto: animoq; constituerit, id omne quod ad ipsi; spectat honoratiōē, sustollere atq; demoliri. Sed operæ precii fuerit, hoc in loco uerba eiusdē referre: quæ fidē faciunt irreligiositatis ipsius, & subfannatiōis in dictū officii ecclesiasticū, & eius authorē. Extat (inquit Lutherus in eo, quē nunc cōuellimus, libro) historia corporis Christi, sic tortis deprauatisq; scripturis

pturis cōsuta: ut uideatur à summo dei hoste cōflata, nisi sint alicu-
 ius phrenetici aut arreptiti somnia. Ibi Melchisedech) pducitur:
 panē & uinū offerens. producitur hœdus filiorū Israël immolat⁹,
 panis subcineriti⁹ Helia: carnes Iob, manna patrum, Isaac immo-
 latus. Et qd nō? Hæc omnia sunt bello isti auctori: figuræ eucha-
 ristia. Mirum, quod & asinā Balaam, & mulā Dauid nō intexu-
 erit: cū non minus apte potuerint figurare, quod ille asinus & mu-
 lus p̄dictis historijs figuratū uoluit. Hæc ille. Quæ uero sequunt⁹
 continuo ad eandē pertinētia materiam: silētio potius suppressa
 sunt & perpetuis damnāda tenebris, quā in uulgum efferenda,
 ob acerba atq; irritoria in summum p̄tificē scommata, indignaq;
 diuinis rebus uerba: quæ phanatico correptus spiritu deinde effu-
 dit. Sed nec ipsa quæ modo citauimus iusdē dicta, protulissimus
 in publicum: nisi quædam nos ad id perpulisset necessitas, ad fidem
 scilicet faciendā eorū impiorum dogmatū quæ **L**uthero impingi-
 mus, ne falso eidem à nobis ascripta putētur. Sunt enim p̄dicta uer-
 ba: penitus cōtumeliosa, probrorūq; plena in auctore celebratissi-
 mi illius officij: quē summū dei hostē mendacissime uocat, cui⁹ itē
 sanctas ac religiosas sententias p̄dicto intextas officio: dicit esse
 alicuius phrenetici aut arreptiti somnia, quem deniq; acerbissimo
 conuitio asinum & mulum cognominat **L**utherus: in omnes uiros
 doctos & sanctos rabidus oblatrator, maledictisq; incessens uni-
 uersos. **V**t igitur tantæ illius occurramus improbitati, hoc loco a-
 periedum est & commōstrādum: p̄dictum officium nihil in se
 cōtinere, quod iure queat reprehēdi, quinimmo ipsum egregia cō-
 mēdatiōe dignū esse, summisq; efferēdum laudibus. **E**t quoniam
 artificis industria & excellētia, magnam solet afferre laudem suo
 operi: nō deest ea ex parte commēdandi illius officij (quod in cele-
 berrimæ solennitatis sacramēti eucharistia: horis canonicis & my-
 sterio missæ: ex instituto ecclesiastico, singulo quoq; anno concini-
 tur) ampla materia. **S**iquidem auctor illius fuit sanctus **Thomas**
Aquinas, facti ordinis p̄dicatorij iubar illustre & decus eximiū:
 nō minus insigni uitæ sanctitate, quā omnimodæ doctrinæ, p̄fer-
 tim theologicæ splēdore p̄fulgēs. **Q**ui incitatus hortatu **V**rbani
 quarti summi pontificis, singulari deuotione ad sacrosanctum eu-
 charistia: mysterium affecti: id totum (ut in catholica lectitatur

Thomas
 Aquinas.

LIBER SECVNDVS

II.
Urbanus
quartus.

& frequentat ecclesia) officiū contexuit. quēadmodū apertō de-
mōstrat argumēto, inter opuscula eiusdē authoris insertū atq; nu-
meratū unū opusculū: quod totū id officiū tanq̄ à beato Thoma
cōpositū cōp̄ lectū. ¶ Commēdandus quidē est maiorē in modum
prædictus apostolicę sedis moderator: q̄ solennitatē illam annuam
in uenerationē sacratissimæ eucharistię celebrandā publice sanxe-
rit. illiusq; sanctionis perpetuū monumentū posteris reliquerit: qđ
Clemētinis constitutiōibus insertū legit, titulo de reliquijs & uene-
rationē sanctorū, cap. si dominū. legitq; dignissimū merito censet: ob
admiranda excellentiaq; præconia altissimi illius mysterij, (quod
omni laude superius est & eminentius) in eo cumulatissime syn-
cerōq; deuotiōis affectu cōmemorata. Nec minus itidem cōmen-
dandus, idem summus totius ecclesię præses: q̄ tantū & talē dele-
gerit uirū (sanctū Thomā dico) cui prouinciā cōmiserit conficien-
di pro rei dignitate illius officiij, eumq; ad obeundū id munus pon-
tificia autoritate excitauerit & induxerit. In quo quidē delectū,
falsus nō est nec elusus Urbanus: q̄ aliū quē uisea tēpestate nan-
cisci uirū uix bene potuisset, cui illā credidisset curā, tā feliciter &
accurate expediendā, ut res ipsa, tacentibus etiam linguis: satis su-
perq; loquit. Nempe sicut operis cuiusq; excellentia & magnificē-
tia suū prodit artificē, artisq; ipsius eminentiā apertis testat̄ indicijs:
quinetiā ipsos opificij spectatores rapit in cōmendationē authoris,
quē tamē ignorat: sic totū illud officiū (ad quancūq; eius partē cō-
tuendā te cōuertas) sui authoris declarat singularē doctrinā, & mē-
tem in sacris literis exercitatissimā. ¶ Si em̄ antiphonas ipsas spe-
ctes: singulæ ex aliquo sibi respondente psalmo sunt depromptæ,
& tanti sacramēti mysterio aptissime accommodatæ. Sin uero ad
responsoria prædicti officiij uertas obtutū: ea omnia hac arte cōte-
xta offendes, ut quodq; eorū ex uno sacre scripturæ testamēto de-
sumptū sit: uersus uero illi respondēs & annexus, ex altero diuina-
rum literarū instrumēto. Enim uero si responsoriū ex ueteris orga-
ni pagina decerptū est: uersus illi subiunctus ex nouæ legis codice
depromit̄. Et cōtra si responsoriū ex noui instituti corpore desumi-
tur: uersus illius, ex antiquæ legis scriptura de præoptus cernit̄. Exē-
pli gratia, id respōsoriū: in primis tantæ solennitatis uesperis decā-
tari solitū. Homo quidā fecit cenā magnā: & misit seruū suū ho-
ra cōng

Lucæ 14.

ra coenę dicere inuitatis ut uenirēt, quia parata sunt omnia. ex noui testamenti pagina accipitur: utpote ex decimo quarto euangelij secundū Lucam capite. Eius autē uersus. Venite, comedite panem meū: & bibite uinū quod miscui uobis: ex ueteris legis accipitur codice: utputa ex nono prouerbiorum capite. E diuerso id responsoriū: quod in officio matutino predictæ solennitatis est ordine tertium. Respexit Helias ad caput suū, subcineritiū panē. qui surgēs comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius usq; ad montē dei. ex antiquæ legis prōptuario est acceptū: scilicet ex tertij libri regū capite decimonono. Versus uero illi continuo subiectus. Si quis manducauerit ex hoc pane: uiuet in æternū. ex nouæ legis pagina desumptus est: uidelicet ex sexto euangelij secundum Ioannē capite. Idem quoq; in cæteris omnibus illius solennitatis responsorijs exactissime obseruatū cōperitur: & eo quidem artificio atq; ingenio, ut in unoquoq; eorū aut figura aliqua exprimat antiquæ legis: tanti mysterij repræsentatiua, aut nouæ legis sentētia: exhibitā tanti doni cœlestis gratiā nobis indicans. ¶ Sed quid hymnos diei illius solennis cōmemorē: q̄ suauiter decurrant modulatiōe, quanto sentētiarū pondere abūdēt, quantaq; mysteriorū exuberent plenitudine? Quid succulentius (ut interim cætera taceā) hoc uersu hymnico: quadrifida Christi in nos bñficia paucis uerbis cōplectēte? Se nascens dedit sociū, cōuescens in eduliū: se moriens in preciū, se regnās dat in præmiū. Quid itē syncerius hoc uersu: inuocatoriā orōnem ad sanctā eucharistiā cōtinēte? O salutaris hostia, quæ cœli pandis ostiū: bella premūt hostilia, da robur, fer auxiliū. Qui hoc tempore calamitoso, grauiq; & diuturno bellorū turbine exagitato: à toto clero sæpius decantandus est, ut à deo pacis & dilectiōis, populo Christiano placidæ pacis munera tandē impartiant: & turbulēta præliorū rabies cōquiescat. ¶ Po-
 stemū si prosam ipsam, in solenni missæ officio concinī solitā attēdas: nihil illa concinnius aut suauius inuenias. Gratissima quippe in ea rithmorū sonoritas: & dulcissima percipit uocalitas. Mysteriorū uero sacrosanctā eucharistiā concernentiū tanta inibi exprimitur altitudo, pariter & multitudo: ut ipsam quæ, doctissimi uiri theologi opus esse, ex ipso rei aspectu liquido cōstet. Et ut cætera præteream: unicus ille uersus. In figuris præsignatur, cum Isaac immo-

C 3 latur:

Prouer. 9.

3. Regū 17.

Ioann. 6.

III.

V.

LIBER SECVNDVS

latut: agnus paschæ deputat, datur manna patribus, tres cōplecti-
 tur antiquę legis figuras umbratiles: hoc sacramentum admirabile
 præsignificātes. Siquidē Isaac ad immolandū ductus à patre. **Chri-**
Gene. 22. stum præfigurauit, traditū pro nobis omnibus à deo patre in mor-
Roma. 8. tem, immo & qui seipsum tradidit oblationē & hostiam deo in o-
Ephe. 5. dorē suauitatis. Neq; fuit hic op^o adducere, in figurā huius myste-
Numer. 2. rij eucharistiæ: & asinam Balaam (quæ, domino aperiēte os eius:
3. Regū 1. humana uerba personuit) & ipsius **Dauid** regis mulā: cui insidens
Salomō iussu patris, ut ungeret in regem est deuectus, quēadmo-
 dum de rebus sacris cachinnū mouens impius **Lutherus**: scurrili-
 ter & more nebulonis proponit, inquitens per ludibriū: cur & illi
 us asinæ & mulæ nō meminerit auctor prædicti officij ecclesiasti-
 ci, easq; inter cæteras mysterij sanctæ eucharistiæ figuras nō addu-
Prouer. 26 xerit aut recensuerit. In promptu nanq; est rō (etsi stulto iuxta stul-
 tiam suā respondendū nō esse scite admoneat **Sapiens**) quoniam
 asina illa & mula nihil habuere cognatiōis atq; habitudinis ad tam
 sublime mysteriū: neq; in aliquo referēbāt eius imaginē & figurā.
 idcirco nō est inter cæteras tanti sacramēti figuras: facta illarū men-
 tio. Non em̄ debet quicq; tanq; figura afferri: quod nullam reifi-
VI. guratæ gerit significationem. ¶ Reliquæ autē figuræ omnes quæ
 afferuntur in illius officij ecclesiastici contextu: aliquem habent
 aptum responsum atq; affinitatem quandam ad proprietates &
 conditiones eximias sacramēti eucharistiæ, sensibiliq; forma & ma-
 teriali: insinuant spiritualement ipsius dignitatē. **V**t agnus paschæ ty-
 picus (quæ secunda est figura: prædicto, profæ de uenerabili sacra-
 mento, uersu comprehensa) repræsentabat hanc salutarē hostiam
 pro nobis in cruce immolatā: cuius uirtute, à p̄cipis tenebrarū im-
Exodi. 12. perio sumus liberati, quemadmodū populus **Israëliticus** per suum
 agnū paschalē: à iugo durissimo **Pharaonis**. **Manna** uero **Israëli-**
Exodi. 16. ticū (cuius tertio loco meminit prædictus uersus: ex profa solenni-
 tatis sacramentalis adductus) in deserto subministratū cælitus **He-**
Ioann. 6. bræis: panem hūc uerū & uiuū qui de cælo descendit, cōgrua pro-
 portione significat. Demū subcineritius ille panis, quē respexit **He-**
3. Regū 19. lias ad caput suū: comeditq; & in fortitudine cibi illius ambulauit
 usq; ad montē dei **Oreb**, ut responforiū prius adductū refert: eun-
 dem insinuat panē uiuificū, sub cinere nostrę mortalitatis excoctū
 igne

igne acerbissimæ passionis & feruentissimæ charitatis qui factus etiam est uaticum nostræ peregrinationis: ut eius ductu et uirtute tandem pueniamus in montem illud dei excelsum: ubi uidebitur deus deorum in Sion. Et huc in modum cæteræ figuræ omnes: in illo officio celeberrimo adductæ: præclarum aliquid et sublime designant mysterium, quod in sancta eucharistia ut ueritate et exemplari eminenter elucere conspicitur. Non ergo contemnat quisquam alto supercilio irreligiosorum spiritu, celebratissimum illud & ingentis excellentiæ atque dignitatis officium: de sanctissimo eucharistiæ sacramento compositum. ne illo contemptum, & deum & supercæleste sacramentum (quod per illud decentissime laudatur) aspernari & subannare conuincatur. ne denique in suæ impietatis poenam, illos ascribat numero: de quibus ait propheta in psalmo. Qui habitat in cælis, iridebit eos: & dominus subannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. aut eorum: de quibus ait dominus. Qui contemnunt me erunt ignobiles.

Psal. 2.

1. Regum 2.

¶ Quod recte constitutum sit uerba consecrationis panis & calicis, debere esse secreta illorumque formam, à quopiam mutari non posse: citra propriæ salutis iacturam. Cap. XIX.

Num certe uidetur Lutheri fuisse studium ac momentum quicquid ad ecclesiæ honestatē & ornamentum attinet, quicquid item in ea rite decenter & probe ordinatum est: conuellere, rescindere, atque sabuerere. Quod cum ex præcedentibus, tum ex his quæ ex eo proponenda supersunt: conspicuum omnibus esse facile poterit. Enim uero in sexto suo dicto, in primo huius libri capite posito (quod omnino, & quantum ad tres eius partes: in hoc capite conabimur elidere) constitutionem illam etiam improbat impudens: qua rectissime cautum est in sancto missæ ministerio uerba consecrationis debere esse secreta, uocemque submissa à sacerdote proferenda, contendens, ut ecclesiasticis aduerfetur institutis (nam rectis maiorum legibus contradicendi studio: totus gestiens agitur, fertur & rapitur) illa omnibus esse debere uulgata. ¶ Sed parum considerauit Lutherus, hoc dicens: in quanta reuerentia ac ueneratione, uerba illa sacratissima sunt habenda, quantumque facienda. quæ si palam & alta uoce proferrentur coram populo astante: uilescerent tam frequentiauditione, atque sordescerent tali diuulgatione. Immo eadem

II.

dem

LIBER SECVNDVS

dem sacra uerba adita in publicum, possent à laicis ad usum incō-
cessum accōmodari: & temerario ausu super ipsius sacramenti ma-
teriā ab eis præter ipsorū officiū proferri. Quod nonnulli quon-
dā superba p̄sumptione tentasse legūtur: & p̄sentes ultrice dei de-
extra dedisse poenas. Ne igitur inuulgata ea uerba sanctissima, ha-
beantur cōtemptui & floccipēdātur à uulgo, ne' ue ad illicitū con-
uertātur usum à plebe: prudētissime sancitum est à priscis patrib⁹
ecclesie sancte primoribus, nō modo uerba sancta cōsecratiōis, sed
& totum sacrum canonē, demissa uoce à sacerdote sacra faciente
legi debere: ut silentio honoretur magis, & secreta lectione habea-
tur augustior. Quod etiā simbolo quodā & signo mystico signifi-

Num. 4

catū est in ueteri testamēto: ubi per Moysen p̄cepit dñs ipsi Aa-
ron & filijs eius, ut soli ingrediētes tabernaculū: omnia eius uasa in
uoluerēt. & cum mouēda essent castra: illa portanda singulis filijs
Caath distribuerēt. Ipsi uero filij Caath ac cæteri: nulla curiosita-
te uiderēt quæ sunt in sanctuario, priusquā inuoluerentur, alioqui
morerentur. Quod quidem p̄ceptū sub figuratū inuolucro nobis
subindicat, in noua lege (quæ ueritas est & exemplar ueteris) uer-
ba illa quæ ad offerendū singulare illud sacrificiū sunt sanctissi-

III.
Dionysius.

me ordinata & peculiariter adaptata: cum magna reuerētia cōtegi
debere, imperuiāq; & inaccessa uulgo fieri. ¶ Cōsonat huic sacro
instituto & beatus pater Dionysius: circa principiū libri de cælesti
hierarchia, his uerbis Timotheum (ad quem opus illud scribit) cō-
pellans. Tu autem ò fili, iuxta quod sancit nostra pijsima ac sa-
crosancta traditio: & ipse quæ sancte dicūtur, cōgrua suscipe pieta-
te, ac diuina discendo, diuinus efficere. & sancta mētis recessibus
cōdens: ea ut eximia & cōiungēdi nos deo uim habētia singularē,

Mat. 7

à prophana multitudine inuiolata custodi. Nefas enim est (ut sa-
cra testantur eloquia) spiritualium margaritarum purissimum il-
lum ac permixtionis ignarum, perlucidumq; decorem & ornatū,
totius uenustatis authorem: in porcos abijcere. Idem quoq; circa fi-
nem libri de ecclesiastica hierarchia: eandem confirmat sententiā
dicens. At uero efficientes consecrationis preces, fas non est scri-
pto interpretari: neq; ipsarum arcanum, siue illas quæ in his ex deo
fiunt uirtutes, è secreto in publicum efferre. Hæc ille. Quæ autē p̄-
ces: sunt efficiētēs cōsecratiōis: nōne sanctæ illæ oratiōes, quæ in
sacra

sacro missæ canōe & ante cōsecrationē salutaris hostiæ & post cōsecrationē ponūtur: cōiunctæ sanctissimis Christi uerbis, quib' cōsecratio cōficitur: Fas igitur nō fuerit, iuxta diuini patris Dionysii sententiā: uerba illa cōsecratoria cū antecedētibus & subsequenti bus orationibus, proferre in propatulū, sed suppressa manere debent & tacita. ¶ Præterea sugillat aduersari' noster in eodē sexto suo dicto, prius citato: & hāc sententiā ueritati maxime cōsentaneam, quod mutantes formam uerborū cōsecratiōis ab ecclesia præscriptā: peccati mortalis labem cōtrahant, cum tamē euāgelistę (inquit) & Paulus nullam certam & eādē formā descripserint. Sed dicat (oro) Lutherus, nōne graui culpæ obnoxio est minister: qui præscriptā à dño suo regulam & obseruari quidē facili, aut inerti negligentia trāsgredit. aut ex electiōe & certa malitia infringit: Quisque autē sacerdotū sacra faciens, in altissimo illo missæ mysterio est minister ecclesiæ sanctę: a qua accepit certam uerborū formā, ad cōsecrationē sacrosanctę eucharistiæ pficiendā. Ergo eā formā nō obseruās, uel ppter incuriā & minus exactā attētionē, uel propter animi nequitia uolentis nouitatē aliquā inducere, uel propter suā, alia q̄ definierit ecclesia, uti uerborū forma: haud dubie re' efficitur mortiferi delicti. Neq; ad culpæ illi' excusationē aut extenuationē, quippiā facit idipm: quod pro sua ratiōe de euāgelistis & beato Paulo adducit Lutherus. eos scilicet nullā certā uerborum formā attinētem ad cōsecrationē, conscripsisse. Quoniā singuli eorum narrationē institutionis altissimi sacramenti eucharistiæ texere studuerūt, reiq; gestæ ueritatē describere: nō autem formam certam uerborū, qua usus est Christus in illius institutionē mysterij, aut qua uti debeat ecclesia in cōsecratione, exprimere. Idcirco eādē sententiā diuersuario uerborum cōtextu explicueūt. neq; suis scriptis præscripserunt legem ecclesiæ, aut certā determinarūt formā: qua debeat ecclesia in cōsecratione sancti panis & calicis salutariferi, semper uti. ¶ Cæterū in decretaliū epistolaz; libro tertio, titulo de celebratione missarū, cap. cū Marthæ. Innocētius tertius scribēs Lugdunensi archiepiscopo, diffuse & luculēter ostēdit: q̄ si qua uerba sunt in canone missæ (ea præsertim parte: quæ ad cōsecrationem panis & uini attinet) quæ ab euāgelistis dicta nō fuerunt: nos credere debere, quod ea apostoli à Christo, & ab aposto-

D
lis

LIBER SECVNDVS

lis eorū successores acceperūt. Declaratq; ibidem particulatim: q̄ modo ea quæ ultra expressionē euangelij addunt in canone misse (ut hæc tres particulae. subleuatis oculis in cælum. æterni testamen-
 ti. mysterium fidei) possunt ex alijs locis euangelij comprobari. De-
 mum in fine huiusmodi discussionis: hæc subnectit sententiã. Credi-
 mus igitur, quod formam uerborū sicut in canone reperitur: & à
 Christo apostoli, & ab apostolis eorū acceperint successores. Cui
 quidē sententiã à tota ecclesia approbatã stādum est: neq; in dubi-
 um trahēdum aut fluctuādum animo, quænam certa sit forma uer-
 borum: qua uti debeat sacerdos in cōsecratiōe sacramēti eucharis-
 tiæ. Nemini enim addubitare nunc licet aut hæsitare: quin ea sit
 una & certa forma, qua hæcenus usa est & quotidie utitur ecclesia
 sancta. à qua ne trāsuersum quidē (ut aiūt) unguē discedere: cuiq;
 datū est. ¶ Insuper & eam reprobat laudabilē obseruationē Lu-
 therus in sexto suo dicto prius posito: quod nō liceat nisi unctis di-
 gitis hostiã tāgere, cū tñ illa iã cōsecrata (inqt) à palla & calice a-
 lijsq; rebus inanimis tāgatur. Verū hæc proponēs, minus attēde-
 re uidetur: q; cuiuspiã rei sacrę dignitas & sanctitas eo cōprobatur
 indicio apud homines, quod nō cuiusuis oculis pateat aut manib;
 cōtractari possit: sed eorū dūtata, qui sacris initiati sunt, & ecclesi-
 asticae sorti addicti. Eñ uero legitur Oza, quoniã ultra suæ fortis
 cōditiōem manū arcæ admouerit: subita morte à domino fuisse p-
 cussus ob suam temeritatē. In libro etiã Nūeri, legimus iussisse do-
 minū, quod quādo mouēda essent castra: filij Caath portatēt uasa
 sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & nō tāgerēt ea, ne mo-
 riātur. Et canonicis sanctionibus prohibētur laici, manibus attre-
 ctare rem sacrã: ut calicē aut hostiã cōsecratã. Siquidē in libro de-
 cretorū, distinctiōe uicesima tertia, capi. sacratas. refertur Soteris
 summi pōtificis cōstitutio: qua phibuit mulieres deo dedicatas cō-
 tingere uasa sacrata & uestimēta altaris, scribēs in hunc modū o-
 mnib; episcopis Italiae. Sacratas deo fœminas uel manachas, sacra
 uasa uel sacratas pallas penes uos cōtingere, & incensum circa alta-
 ria deferre: perlatū ē ad apostolicã sedē. q̄ omnia, reprehensione ple-
 ne esse & uituperatiōe: nulli recte sapiētū dubiū est. Quapropter
 huius sanctæ sedis autoritate: hæc omnia uobis refecare funditus
 quã citius poteritis, cēsemus. & ne pestis hæc latius diuulgetur: p
 omnes

omnes provincias abstergi citissime mādamus. Hæc ibi. Quod si deo cōsecratae sanctimoniales nō possunt cōrectare manu uasa sacra & uestes, ad altaris ministeriū accōmodatas: quāto min⁹ eadē cōtingere poterūt mulieres nō sacratę deo per uoti professiōem, aut laici nulla cōsecratione diuino cultui mācipati? Eadē quoq; distinctione, cap. nō oportet insacros. ex cōcilio Agathensi de promitur hoc decretū. Nō oportet insacros ministros licetiā habere in sacriū (quod Græci diaconiū appellāt) ingredi, & continere uasa dominica. Sic ibi. Ex quo dilucidū est: laicis ip̄is interdictū esse cōtactum uasorū & uestium sacrarum. Insuper beatus Cyprianus sermone quinto (qui est de lapsis, & coronatis iam martyribus: uel ad uitam seruatis) refert mulierem quādam cum manibus suis sanctam eucharistiā in sacro conditorio repositam attrectare tentaret: miraculo prohibitam esse, igne q; inde erumpēte deterritam, ne id faceret. Eius uerba sunt hæc. Et cum quædā (mulier scilicet) arcam suam in qua domini sanctū fuit, tētasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Hęc ibi. Haud dissimilitatiōe, nō quis parte manu, res sacratissima ut sancta eucharistig hostiā est cōrectāda: sed ea tātum, quæ ad attactū tā p̄clari sacramēti est cōsecrata p̄ouificali benedictiōe: quo maior declaretur reuerētia & honoratio tam sublimis mysterij. Rationabilis est igitur & legitima ea sanctio, quæ prohibet hostiam cōsecratā cōtingi quauis alia manus parte: quā duob⁹ primoribus utriusq; manus digitis, ad cōtactū illū oleo sancto delibutis. ¶ Neq; id in oppositā

Cyprianus

VII.

D 2 sacra

sacra contingit: episcopali benedictione est huic sacro ministerio deputata. Calix etiã cū patena (ut uulgo uocant) cōsecratione pontificali & inunctione est sacratus: ad diuinū in eo peragendū sacerdotalis ordinis officium. Quare cū hic preciosum Christi sanguinē cōtinet: forma uini obiectū, & illa hostiã cōsecratã sibi suppositã contingit: nullus illic est sanctissimi sacramenti eucharistiæ ad rem prophanã aut nõ sacrã contactus. Neq; ex eo, ualidū sumi pōt argumentum: qualibet manus parte, sanctã eucharistiã cōtingi posse.

¶ Rationabilē esse constitutionē ecclesiasticã, quod à ieiunis consecratur & sumatur eucharistia: contra Lutheri placitum. Cap. XX.

- I. **D**inceps & illud summopere cōmendabile ecclesiæ institutum reprehendit Lutherus in septimo suo dicto ante citato, & hic excutiendo: quod sancit sacratissimam eucharistiã à ieiunis sumi debere. Tale est (inquit) quod ieiunium naturæ effinxerunt: ut si guttã aquæ uel imprudēs glutuerit: eo die indignus sit cōmunionē. **O**furorē: furore furiosorem, **I**ndignū est (inquiunt) ut in os **C**hristiani aliud intret: priusq; corpus domini intrauerit. **O**festiua ratio. **F**orte nec nebulã nec aërem prius intrare licet os **C**hristiani: quã corpus domini intrauerit. ut sacerdotibus respiratione & uita interdicator: usq; post missam & communionem. cum **C**hristus & apostoli post cœnam communicauerint: ac fere fiat, ut moderato cibo sumpto: & os mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptior, totumq; corpus dignius sit: quã ieiunis, & à somno. **N**escio quid grauedinis & impuritatis referentibus, esse unq; possit. **H**ac Lutherus. **Q**uibus extremã animi sui uersaniam & impudentiã execrabilem clare patefacit uniuersis: cum laudabili & magnopere probando ecclesiæ præcepto de sumendis à ieiunis sacra eucharistia, per decretum etiã decimæ tertie sessionis sacrosanctæ synodi **C**onstantiensis, contra pullulantes ea tempestate hæreses, denuo approbato refragari studet. cum itidē beati patris **A**ugustini uerba habet ludibrio, subsannationeq; prosequitur: quæ ipse sacer antistes conscripsit super hac materia. citanturq; in uoluntate decretorum, de consecratione, distinctiõe secunda, cap. liquido apparet, in hūc modū, **P**lacuit spiritui sancto, ut in honore tanti sacramenti

Augustinus.

sacramenti prius in os Christiani dominicū corpus intraret: q̄ cæteri cibi. Nam ideo per uniuersum orbem mos iste seruat. Hæc ibi. Sed quod placuit spiritui sancto: non placet Luthero. qui non per spiritum ueritatis & pietatis reclamationi à spū dei profectæ: sed lōge alio afflatus & ductus spiritu. Et qui per uniuersum orbem mos seruat, Augustino teste: corpus scilicet dñicū ante alios cibos à Christianis sumi debere, à Luthero censet (quæ sua est temeritas) in oppositū permutādus. ¶ Verū ad ea quæ proponit hac de re, in principio capituli huius adducta: paucis est respondendum. Ieiuniū quidē naturæ (quod est omnimoda à cibo & potu, immo & medicamentis, ab initio diei illius, abstinētia) ad debitam eucharistiæ sanctæ sumptionē, ex institutione ecclesiastica necessariū est: ut præcedentia dicta mōstrarūt. Non tamē idcirco si q̄s præter opinionē & minus aduertens, aquæ guttā deglutiuerit dū os abluit: haberi debet aut censeri indignus sacra illius diei cōmunionē. q̄ huiusmodi sumptio stillæ aqueæ, & exiguū quid existat quod quasi nihil existimari solet: & casu fortuitoq; acciderit. De aère uero & nebula phibēda, ne à sacerdote añ sancti sacramenti sumptionē aspiret, qd̄ subnectit Lutherus, ut p̄dicta sancti Augustini uerba refellat: nullā habet ueritatis speciē, aut similitudinis ad id qd̄ proponit habitudinē. Dicit em̄ ipse beatus pater, prius in os Christiani dñicū corpus intrare debere: q̄ cæteros cibos. Aër autē & nebula, nequaq; ciborū habent loco, nec corpus alunt: ut quæ aspiratione attracta, reciproca respiratiōe rursū emittant, nullo exinde corpori subministrato alimēto. Ea autē sola, naturæ ieiuniū soluunt: quæ suggerunt alimoniā corpori, substantiamq; illi alteri præstant, de quorū numero: neq; aër habet humanū subiens corpus, neq; nebula. Nisi forte Lutherus ex sua phia naturali (nā Aristotelicā profus auersatur physicam: immo & omnē disciplinam) persuasum habuerit: & aērē subministrare nutrimentū corpori, itidē & nebulā, hominemq; aëris attractu uicitare posse, quē admodū Chameleonta ferūt: uentis & aura nutrirī. Fortasse etiā libenter Lutherus & hic Pythagoricorū astipulabitur sententiæ: dicentiū animalia quædā odore, spiraculoq; rerū fragrantīū enutriti: eaq; sola alimonia, ipsa uitā agere, ut & in hac re aduersetur Aristoteli, illā Pythagoricorū sententiā in libro de sensu & sensato re-

D 3 fellenti;

II.

Quid ieiuniū naturæ.

Chameleon.
Pythagorici

- III. fellenti: cuius philosophiā (quā nō intelligit) in quibus disciplinā genere grauissimis incessit cōuitijs. ¶ Quod uero deinceps subnectit Lutherus in suā improbā assertiōis confirmatiōe, Christū apostolis post cenā tradidisse sacramentū eucharistiæ, & proinde factum illud & nos imitari debere: scite atq; argute dissoluit à beato Augustino in eplā ceterima decimoctaua, respondente ad inquisitiones Ianuarij. eiusdemq; sententiā ad id pertinet referri ab autore uoluminis de cetero, in predicto cap. liquido apparet, de cōsecratiōe, distinctiōe secūda. his uerbis. **L**iquido apparet, qñ primo acceperūt discipuli corpus & sanguinē domini: nō eos accepisse ieiunios. **N**unquid tamē propterea calūniandū est uniuersæ ecclesiæ: qd à ieiunio semp accipit? Ex hoc em placuit spiritui sancto (quod & mō adductū est) ut in honore tanti sacramēti, prius in os Christiani, dominicū corpus intraret: q̄ ceteri cibi, nam ideo per uniuersum orbē mos iste seruat. **N**eq; em quia post cibos dñs dedit: propterea pransi aut cenati fratres, ad illud sacramentū accipiendum cōuenire debent. aut sicut faciebāt, quos apostolus redarguit & emēdat: mensis suis ista miscere. **N**amq; saluator quo uehementius cōmendaret mysterij illius altitudinē: ultimū hoc uoluit insigere cordibus & memoriæ discipulorū, à quibus erat per passionem digressurus. **E**t ideo nō præcepit quo deinceps ordine sumeret: ut apostolis (per quos ecclesias dispositurus erat) seruaret hunc locū. **N**am si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semp recipe: credo qd eū morē nemo mutasset. **H**æc Augustinus. **A**ccedit his, qd dñs noster in cenā illa nouissima uoluit ueteris ritus obseruantis finē imponere, & nouæ legis inchoare mysteriū: præcipuumq; illius sacramētū atq; sacrificiū instituere. **I**dcirco cōgruus exposcebat regerdo, ut prius agnū paschalē typicū cū discipulis māducaret: dein sui sacratissimi corporis & sanguis institueret mysteriū, & suis traderet discipulis. **A**lio uero quis sequēte tēpore, nunq; eadē occurreret rō: neq; cōsimilis mysterij agēdi necessitas. **I**dcirco neq; nos, neq; alij fideles (ut quibus nō eadē subest causa legitima sumēdi sanctā eucharistiā post cibū corporalē: quæ tūc erat in discipulis dñi) debemus id factū in imitationē trahere. ¶ **S**ane hanc ipsam rōnem assignat uenerabilis Beda in suis sup Lucā cōmentarijs: exponens illā uicesimifecūdi capitis eiusdē euāgelistæ locū. qui institutionem excellentis.

Math. 26.

1. Corin. 11.

III.

Beda.

excellētissimi sacramēti eucharistiæ describit. Finitis (inqt) paschæ
 ueteris solēnijs, quæ in cōmemorationē antiquæ de Aegypto libe-
 rationis agebant: trāsīt ad nouū, qd i suæ redēptiōis memoriā ecclia
 frequentare desiderat. **V**t uidelicet pro carne agni uel sanguine,
 suæ carnis sanguinisq; sacramentū in panis ac uini figura substitu-
 ens: ipsum se eē mōstraret, cui iurauit dñs & nō pœnitebit eū, tu es **Psalm. 107.**
 sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. **E**t paulo post,
 nōnullis interiectis: subnectit. **Q**uod si quē mouet. cū cœnatis sal-
 uator apl̄is suū corpus ac sanguinē tradiderit: quare nos uniuersa
 lis ecclie cōsuetudine, ieiuni doceamur eadē sacramēta percipere
 breuiter audiat, ideo tūc cœnatos cōmunicasse apostolos: quia ne-
 cesse erat pascha illud typicū antea consummari, & sic ad ueri pas-
 chæ sacramēta trāsiri. Nunc in honorē tanti tamq; terribilis sa-
 cramenti, placuisse magistris ecclie: primo nos dominicæ passio-
 nis participatiōe muniri, primo spūalibus epulis interius exteriusq;
 sacriari atq; satiari, ac deinde terrenis dapibus corp⁹, & uilibus elcis
 refici. **H**æc Beda. Porro nō omnia dñi nostri opera, simpliciter no-
 bis & sine discrimine aut delectu sunt imitanda: sed ea potissimū,
 quæ nobis ut imitemur proposuit, imitariq; præcepit & admo-
 nuit. **D**e q̄rū numero est admiranda eius mā suetudo & humilitas:
 qm̄ ipse dixit. **D**iscite à me: quia mitis sum & humilis corde. prom **Math. 11.**
 ptum etiā in fratres humilitatis obsequiū: qm̄ post lotionē pedum
 humiliter discipulis exhibitā, ipse dixit eis, **S**i ergo laui pedes ue- **Ioann. 13.**
 sitos ego magister & dominus: quāto magis debetis alter alterius
 lauare pedes. **E**xemplū em̄ dedi uobis, ut quēadmodū ego feci: ita
 & uos faciatis. **S**imiliter persecutionū propter iustitiā & ueritatem
 toleratio: ad quā exēplo **C**hristi nos beatus **P**etrus hortat, dicens. **1. Petri 2.**
Christus passus est pro nobis: uobis relinquens exemplū, ut sequa-
 mini uestigia eius. & cætera id genus præclara **C**hristi opa. ¶ **P**o- **v.**
 stemū qd affert aduersarius in suæ sententiæ comprobationē, de
 meliori dispositiōe corporis purgatioreq; habitudine post cibū sum-
 ptum ad accipiendā digne eucharistiā, q̄ ante cibū: pene indignū
 est quod refellatur, & ridiculū magis esse q̄ serio dictū uidef. **Q**uis
 em̄ nescit etiā factō in se periculo, post quietem nocturnā comple-
 tamq; in somno ciborum concoctionem & naturæ digestionem:
 ipsum corpus & purgatius esse à uaporibus alimētarijs, & defeca-
 tius

LIBER SECVNDVS

tius à superfluis humoribus: q̄ post cibū etiā moderate sumptū:
 qui subministrat protinus halitus uapidos & euaporatiōes occupā
 tes cerebrū: & minus dispositū ad spiritualia opera corpus reddē
 tes. Sed relinquamus has partes medicis discutiendas (quanq̄ non
 dubito ipsos facile in eam descēsurus sentētiā, cōmodiorē esse cor
 poris aptitudinē & qualitātē ad tam sublime sumendū mysteriū,
 nullo sumpto alimēto: q̄ post escā corporalis sumptionē) & de ani
 ma, q̄ plus est q̄ corpus, eiusq̄ qualitate deinceps loquamur. Non
 ne multo syncerior est deuotiōis affectus, liberiorq̄ mētis in deū
 erectio: cū ante corporis cibū accipitur hoc cæleste sacramētū, q̄
 sumpto prius cibo: cuius uaporibus obtunditur quoquo pacto &
 impeditur animi feruor: ut nō usqueadeo pure, libere & limpide
 ferat in deū. Nullus plane id diffitebitur, defeciorē esse animā,
 purgatorēq̄ ab impedimētis corporis: cum ante cibum materia
 lē sumit hanc escā spirituale. necnō feruentiorē esse cordis ad cæle
 stia desideria intentionē: ardētiorēq̄ ad panis huius uiuifici mādu
 cationē, affect⁹ inflāmationē: quoniā nullo obstaculo occurrente
 tum euehitur in superna. Sumpto uero corporis cibo: quoquo mō
 do retardatur & segnior redditur anima: neq̄ ita liberis deuotiōis
 alis attollitur ad tanti mysterij desideriū. At debuit Lutherus nō
 modo ad conditionē corporis suos conuertisse oculos (q̄ uis & hāc,
 minus recte attendat) sed multo potius ad animæ nostræ qualita
 tē: quoniam de proprio huius cibo, agitur quæstio. ¶ Adde q̄ cum
 pleriq̄ sint circa cibū ac potū intemperantes, neq̄ semper eam ser
 uent in illis sumendis moderationē: quam recta exposcit & definit
 ratio, si post sumptū corporis cibū passim sacerdotes missarū offi
 cium celebrare permitterentur, & laici sacrā cōmunionē accipe
 re: plerunq̄ cōtingeret ingluuie distētos nimiaq̄ ciborū copia one
 ratos, uino itidē obrutos ac pene ebrios, ad hęc uenerāda corporis
 dñici mysteria sumenda se ingerere, sine aliquo deuotiōis affectu,
 sepultoq̄ prius feruore spirit⁹. quod in magnam uergeret sanctissi
 mi sacramēti inhonoratiōē & irreuerentiā: necnō in grauē sa
 lutis animæ iacturā. Vnde in **Leuitico** Nadab & Abiu filij Aa
 ron, sacerdotes: arreptis thuribulis imposuisse legūtur ignem alie
 num atq̄ non sacrum, incensumq̄ desuper positum contra dei p̄
 ceptum offerētes, percussi fuisse repentina morte à domino.

Huius

Mat. 6

VI.

Leuiti. 10

Huius aut præcipitis & indebitæ oblationis (quã subitaria puniuit mors: cælitus illis inflicta) causam assignat illi⁹ loci interpretes: q̄ uino madetes atq; sepulti: ad offerendũ huiusmodi sacrificiũ se p̄ripuerũt. Quod nõ irrationabiliter cõiectat ex illo dñi uerbo: haud multo post in eodẽ capite, dicto ad Aarõ. Vinũ & omne quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui: quãdo intrabitis in tabernaculũ testimonij, ne moriamini. q̄a p̄ceptũ sempiternũ est in generationes uestras: & ut habeatis scientiam discernedi inter sanctũ & prophanũ, inter pollutũ & mundũ. Si igitur ad offerenda ritus anti qui sacrificia debuerũt sacerdotes ab usu uini abstinere, cũ eẽt ab eis facienda oblatio, neq; poti ad illã deo exhibendã accedere: nõne potiore iure ad offerendã deo nouæ legis hostiã, omnibus Mosaiici instituti uictimis digniorẽ: debet sacerdotes cibo & potu penit⁹ abstinere, itidem & laici ante illius sumptionẽ: ad illã digne sumendã? Nemo certe id (ut reor) inficiabitur: animã, quia longe est corpore p̄stantior, prius esse pascendã suo cibo supercælesti: q̄ corp⁹ suo alimento terreno. Ad quod: & dñs salubriter omnes his uerbis exhortatur. **O** peremini nõ cibũ qui perit: sed qui permanet in uitã æternã. Corporis enim cibus: cito disperit. Animæ uero cibus, eu charistia: interitum nescit, & uitam largitur æternam.

Leul. 10

Ioan. 6

¶ Sacerdotem in missæ officio debere sumere sacramentũ eucharistiæ: à se cõsecratũ, cõtra Lutheri id negantis impietatem & uæsaniam.

Cap. XXI.

Nsuper calũnia⁹ Lutherus in octauo suo dicto, anteposito: & præsentis capite quantũ ad primã eius particulã conuellendo (quasi totum suum studium ex industria conuerterit ad ea reprehendenda: quæ in sacro missæ ministerio sunt decetissime à catholica ecclesia ordinata, & hactenus illabefacto ritu obseruata) calũnia⁹ inq; & hũc ecclesiasticũ morẽ: q̄ sacerdos eucharistiã à se cõsecratã sumit in missæ officio, & nõ alijs cõmunicat. **C**hristus (inquit) sibi ipsi tradidisse nõ legit sacramentũ altaris: sed tm̄ suis discipulis. Ad cuius exemplũ deberet sacerdos in missa non sumere eucharistiã, sed alijs tradere: quemadmodũ fit in laicorũ cõmunionẽ. In missa autem, solus sumit sacerdos: & non distribuit alijs. **H**æc Lutherus. ¶ Verum hæc prauis dogmatis improbitas & Lutherana

E impietas

LIBER SECVNDVS

Decretū con-
ciliij Toletani

impietas, manifeste cōfutat p̄ sanctionē ecclesiasticā: de cōsecrati-
one, distinctiōe secūda. cap. relatū. ex cōcilio Toletano de p̄optā,
quæ dicit. **Q**uicūq; sacerdotū deinceps diuino altario sacrificiū
oblaturus accesserit, & se à cōmunionē suspēdit: ab ipsa qua se in
decenter priuabit gr̄a cōmunionis, anno uno repulsum se nouerit.
Nam quale erit sacrificiū: cui nec ipse sacrificās, particeps esse dino
scitur? Ergo modis omnibus tenēdum est, ut quotienscūq; sacrifi-
cans, corpus & sanguinē dñi nostri Iesu Christi in altario immo-
lat: totiens perceptionis corporis & sanguinis dñi nostri Iesu Chri-
sti participem se præbeat. **H**æc ibi. **Q**uoniam aliqui sa-
crificiū altaris immolātes deo, dūtaxat corp⁹ dominicum in ip̄o
missæ officio sumere tentarūt, abstinentes à perceptione sancti
calicis etiam consecrati: **G**elasius papa hūc celebrāditum tāquā
ecclesiasticis moribus aduersum damnauit, de cōsecratione, distin-

Gelafius:

ctiōe secūda, cap. comperimus, dicēs. **C**ōperimus autem, q̄ qui-
dam sumpta tantūmodo corporis sacri portio: à calice sacri cru-
oris abstineant: qui procul dubio (quoniam nescio, qua superstitio-
ne docētur astringi) aut integra sacramēta percipiant: aut ab inte-
gris arceantur. quia diuisio unius eiusdēq; mysterij: sine grandi sa-
cilegio nō potest prouenire. **H**æc ibi. **E**cce cōstitutionē ecclesia-
sticā, decernētem: utranq; dominici sacramēti portionē, panem sci-
licet sanctum & sanguinis dominici calicē: à sacrificante sacerdo-

Leuit. 6. & 7

te sumi in ipsius missæ officio debere. **E**t certe mirum id uidere ē,
sacerdotes ueteris legis: oblata sacrificia in usum suum & esum di-
uina sanctiōe uēdicasse. & offerētes etiā laicos, in nōnullis hostia-
rū generibus: unam sacrificij partē, quā manducarēt post oblatio-
nē, habuisse sibi. **N**ouæ uero legis sacerdotes: à p̄ceptione sui sacri-
fici (quod multo omnium est p̄stantissimū) esse penitus exclusos &

11.

prohibitos. **P**orrò nūc operæ precij est uidere: quā inualidæ ra-
tioni innitatur **L**utherus, ad astruendā suam sentētiā. **N**ō legit
(inquit) **C**hristus in euāgelio accepisse sacramētū eucharistiæ, sed
tātū tradidisse discipulis. **I**nfirma sane est hæc cōsecutio: & ex **L**u-
therana dialectica, immo teterrima hæreticorum officina desum-
pta. **H**oc nō est expresse scriptū in euāgelio: ergo hoc nō est sa-
ctū. cum multa fuerint à **C**hristo facta, teste beato **I**oanne circa fi-

Ioan. 21.

nē sui euāgelij: quæ nō sunt ab euāgelistis conscripta. **S**ed quæ
admodum

admodū aperte non exprimūt sacri scribæ uerborū & operū Christi, quod ipse sibi ipsi propriū corpus & sanguinē in mysterio sacra-
 mēti tradiderit: ita neq; scribūt manifeste oppositam partē, ut pote
 quod id sacramētū Christus in cœna nō sumpserit. Non ualētio-
 re igit ratione ex euangelico cōtextu colligere quis possit, Christū
 in cœna nō accepisse suū corpus & sanguinē sub forma panis & ui-
 ni: q̄ ipsum id accepisse, quod neutrum eorū: apertis uerbis in codi-
 ce euangelicū sit cōscriptum. ¶ Verūtā tē probatissimi authores, q̄
 III. rum receptissima est apud omnes authoritas: in eam potius sentē-
 tiam tendūt, quod Christus suum sacratissimum corpus & sangui-
 nem in cœna nouissima primo accepit: deinde discipulis suis utrū-
 que tradidit. Cui quidē assertioni potius est accedendū atq; assen-
 tiendū: q̄ uero magis cōsona uideat & cōformis, Enimuero Chri-
 stus circuncisionem accepit & baptismū (ut ex euangelico testimo-
 nio, omnibus indubitato constat) non quidem necessitate purga-
 tionis, sed benigna dispensatione nostræ instructionis: ut aliq̄ esset
 forma & exemplū uitæ, & quæ obseruanda ab alijs, institueret: pri-
 us ipse obseruaret, secundū illud dictum beati Lucae, actuum pri-
 mo capite. Cœpit Iesus facere: & docere. Quidni igitur & suū san-
 ctissimū corpus & sanguinē sub panis & uini forma accepit in cœ-
 na: ut eo facto discipulis suis traderet exemplū, idem sumendi my-
 steriū: Id plane sentit Chrysostomus sup̄ Matthæi uicesimū sex-
 tū caput: dicēs de Christo. Bibit ex eo (calice scilicet) ut audientes
 hoc non dicerēt. Quid sanguinem bibo: & carnem manduco: Vt e-
 nim non turbarentur, sicut turbati fuerūt quādo multi abierūt re-
 tro: prius sanguinē suū bibit. Idem quoq; cōprobat Esicius sup̄ Le-
 uiticū: in expositione octauī capitis eius dicēs, Primo sacerdos, po-
 stea filij eius sanguine ungebantur: quia Christus in cœna primo
 sanguinē accepit, deinde discipulis suis dedit, His accedit & Hiero-
 nym⁹ ad Heldibā: & adducit de cōsecratiōe, distinctiōe secūda, ca-
 nec Moyses, hoc uerborū cōtextu, Nec moyses dedit uobis panē
 uerū: sed dñs noster Iesus, Ipse enim a postolis conuiuia & conui-
 uium: ipse comedēs & qui comeditur, Porro hæc & alia complu-
 ra in eandē tendētia sentētiā, latius ptractat uir pclaræ eruditio-
 nis Gabriel Biel: circa finem tricesimæ septimæ lectionis, suæ ex-
 positionis super canonem missæ. Ex quibus profus subruitur id
 E 2 fundamē-

Actū. 1

Chrysostomus

Ioan. 6
Esicius.
Leuiti. 8

Hieronymus

Gabriel.

LIBER SECVNDVS

fundamentū, quod collocauerat Lutherus ad fulciendā erroris sui fabricā: Christum scilicet in cœna non accepisse suū corpus & sanguinem sub forma sacramentali, ut exinde conficeret, sacerdotes nouæ legis in officio missæ non debere ipsū eucharistiæ sacramentū sumere: sed tantū alijs tradere. Vtrūq; enim horū, iam ostēsum est esse falsū: & à ueritate longe alienū. ¶ Neq; idem, suū propositū cōstruere ualet aut stabilire ex sacra laicorum cōmunionē: in qua ipsi tantū percipiūt sanctā eucharistiā, nō etiā alijs tradūt, et ergo deberēt (ut contēdit) sacerdotes, ē diuerso alijs tantū tradere sanctū eucharistiæ sacramentū: nō autē sumere. Nempē laici circa id sacrosanctū mysteriū, unicū habent ex ordinatione ecclē opus: scilicet ipsum cū reuerētia sumēdi sub specie panis tantū, ab alio tradente. Sacerdotes uero, quoniā ad altaris ministeriū & sortem ecclesiasticā peculiariter sunt asciti atq; consecrati: triplex habent circa idē eucharistiæ sacramentū, munus exercendū, utpote ipsum per certā uerborū formā cōsecrandi. cōsecratū: proprijs manibus & nō alteri^o ministerio, in officio missæ sub utraq; specie, panis in quā & uini, sumendi, & deniq; sub una specie, uidelicet panis, tradendi alijs extra missæ officiū. quorū quidē triū oporēt nullum laicis conuenit. Cum his tamē in hoc uno coincidūt sacerdotes, ut si morbo detenti aut alia rōnabili causa impediti, uelint citra missæ ministeriū, & nō facta à se celebratiōe nec oblatiōe diuini sacrificij eucharistiæ sacramentū sumere: illud alio tradente ministro sacerdote, & sub una tantū specie utputa panis, sumant, more laicorū. Ex modo igitur laicis definito quo debeant percipere eucharistiā: nō pōt recte colligi qđ pponit Lutherus, sacerdotes uidelicet officiū missæ celebrātes nō debere sanctā sumere eucharistiā: sed tm̄ mō alijs tradere. qm̄ lōge alia sacerdotū sunt officia et multo digni ora, circa huius sacramēti administrationē & cōmunicationē atq; perceptionē: q̄ laicorum.

¶ Vnā hōitiæ cōsecratæ partē in officio missæ sanctis æternæ gloriæ cōsortib^o recte deputari. **Ca. XXII.**
I. **D** E inde ut nihil intactū incōtaminatumq; reliquat Lutherus qđ ad sacratissimū missæ p̄inet officium, quo testatiorem & perspectiorem mundo relinquat suā in deū atq; sanctā ecclesiam impietate: subannat.

sublannat (ut ex secunda particula octavi sui dicti supra adducti, hoc loco refellēda, aperte cōstat) & illā hostiæ sacræ distributionē, in sancto missæ mysterio ex institutiōe ecclesiastica fieri solitā: qua beatis regni cælestis incolis, una triū partiū ipsi⁹ hostiæ deputatur. quasi adhuc eis (inquit) esset necessaria fides & promissio Christi. Verū hoc ipso fallit hic Lutherus, & à recto ueritatis tramite aberrat: q̄ arbitret medietatē illā hostiæ sacræ que manet indiuidua, idcirco designari sanctis, ut eo symbolo insinuet ipsi aut fide Christi adhuc indigere: qui iam facie ad faciē deū uidēt, & nō amplius per speculū in enigmatē, aut p̄missionē Christi de habēda remissione peccatorū uitāq; æterna cōsequēda, prætolari: qui iā sine macula assistūt ante thronū dei, & in se omnino cōpletā illam esse promissionē Christi percipiūt atq; perpetuo gaudēt. Illam plane rationē ipse Lutherus suo arbitratu confinxit: à nullis sanctis patribus ante assignatā, quā cū suo authore debem⁹ tanq̄ inanē & friuolā, explodere atq; exhibilare: illamq; amplecti potius causam huius distributionis & deputationis unius partiū hostiæ ad sanctos perpetuæ gloriæ participes, quā nobis tradiderūt orthodoxi patres. Vt pote per illā quæ toti⁹ hostiæ est medietas & indiuisa manet, significari: sanctos ipsos supernæ patriæ ciues etiā ad corpus Christi mysticū pertinere, eorumq; caput esse Christū: cui inseparabiliter manēt uniti atq; agglutinati. Eiusdē quoq; partis mediæ integritas atq; soliditas sine dissectiōe in partes minores: significat firmitatē cōtinuā stabilemq; uniformitatē æternæ beatitudinis, quā sancti nūc possidēt, æuocq; intermino sunt obtenturi. Et qm̄ amplius fructum effusionis sanguinis Christi & dominicæ passiōis nō sunt sibi ipsis per bonorū operū studiū applicaturi: qd̄ ea applicatiōe ad consequēda uberiora gratiarū munera iā nō indigēt, plenitudinē bonorū omnium nūc adepti: pars illa indiuidua quæ sanctis designat, nequaquā sacro sanguini, calice benedictiōis, cōtento immergit: sed supra calicē impermixta à sacerdote tenet. ¶ Ex his itaq; constat, distributiōne partis illius mediæ sanctis assignatam: non significare in ipsis indigentiam aliquā aut perfectiōis deficientiā, sed unionē indiuiduā eorū ut membrorū corporis mystici cū Christo capite, indeficientemq; & perennem in æternitatis stabilitate ipsorum gloriam: ab omni defectu atq; penuria procul distantem. At uero pars illa mi

Quid designant partes hostiæ diuisæ.

II.

LIBER SECVNDVS

nuscula quæ huic medietati eodem digitorum contactu coniungitur à sacerdote: eos designat qui hac uita defuncti locis expiatorijs adhuc detinentur, eluunturq; igni purgatorio. quod & ipsi corporis Christi mystici pars una sunt: ad integritatē eius p̄tinentes, atq; à Christo capite influxum salutis percipientes. necdum tamen ad perpetuam illam & continuam celestis gloriæ soliditatem admissi: nec etiam per propria opera fructum dominicæ passionis sibi ualentes applicare, quod huius uitæ stadiū iam percurrerint. Eamq; ob causam nequaquā immergitur ea particula sancto calici: ut neq; medietas illa, cum qua supra calicem ipsum à sacerdote cōtinetur. **T**ertia uero pars etiam minutula & quæ sacro immittitur calici: fideles designat in agone præsentis uitæ adhuc desudantes, qui & ipsi ad corpus Christi mysticum (cuius sunt membra) p̄tinet: & necdum peruenso suæ peregrinationis cursu, fructum effusionis preciosi sanguinis Christi per bonorum operum exercitiū sibi ac commodate queunt atq; asciscere. **E**t quamuis his adhuc in stadio currentibus, fides & promissio Christi sit necessaria: id ipsum tamen non significatur per tertiam illam partem sanctæ hostiæ, ipsis designatam, sed habitudo ipsorum ad corpus Christi mysticū & caput eius: atq; participatio efficacis passionis Christi ad suā ipsorum salutem. **Q**uinimmo si attentius rē ipsam dispexerimus: nullam trium hostiæ sacræ partium inueniemus illā habere notionē, q̄ ijs quibus illę respondent, sit necessaria fides & Christi promissio. **E**cce q̄ procul abest Lutherus à uero, qui uult illam significationem debere conuenire portioni hostiæ maiusculæ, sanctis in cælo gloriosis deputatæ: quæ etiā neutri aliarū duarū particularū congruit, quibus tamē potiore iure uideret debere cōuenire. **¶** **Q**uod si quis succinctiorē breuioremq; exposcat rōnem significationis harū trium partiū, in quas hostia sacra in ipso missæ mysterio ex traditione præscorum patrū à sacerdote sacra faciente dissecat: hanc ḡnalem & communē omnibus illis particulis accipiat. illas tres hostiæ sacrosanctæ partes id unū designare: q̄ Christus dñs noster, caput ecclisæ sanctæ, tribus præcipuis sui corporis partibus in illo super admirabili mysterio sacramēti uiuifici & oblationis eius: influxū & participationē suorū donorū spūaliū impartit, beatis scilicet gloriā, uiuentibus in hoc seculo gratiā, & defunctis subleuamen. **E**st em̄ ipse in
sacro

III.

sacro oblatus altari: beatorū gloria, salus hīc uiuentiū, & defuncto-
rū refrigeriū, & hæc ipsa munera, uirtute hui⁹ supercælestis sacra-
menti: membris suis dispartit. Quod quidē augustissimū sacramē-
tum, inter cæteras suas præclaras & permultas denominationes,
etiā cōmunio appellat: quia eius bñficiū cōmunicat atq; percipiūt
oēs ecclīæ uniti. nō solū qui in terris adhuc uiuūt: sed etiā q; ex hoc
seculo transierunt, siue iā beatitudinē sint adepti: siue in uia purga-
tionis ad eam tendāt. Et ut paucis demū rem ipsam, immo uno uer-
bo cōstringāmus: in tres partes hostia sacra in altaris sacrificio diui-
ditur, ut significēt effectū eius & fructum participare & ij qui in
æterna sunt beatitudine: & qui purgatorio detinentur igni, & qui
in hoc seculo adhuc uitā agunt, quicq; eorū: suo ordine & gradu.

¶ Non esse improbandā sollicitā sui præparationē: ad
debitā sanctæ eucharistiæ perceptionem. Cap. XXIII.

Ræter hæc, superioribus annotata locis, Lutherus I.
ut oēm sustollat uenerationē & reuerētiā tam sub-
limi sacramēto eucharistiæ debitā: subsannat solici-
tam eā præparationē ad dignā ipsius susceptionē,
quā solent homines timorati & deo deuoti facere:
per examinationē ante actæ uitæ, confessionemq; peccatorū, atq;
pias orationes mentis in deū excitatorias, aliāq; recta bonorū opera
studia. Subsannat inquam hæc laudabilia opera his uerbis: in libro
quidē suo de abroganda missa priuata inscripto positus, sed inter di-
cta eius in primo libri huius capite per ordinē digesta, nō annotatis
nec expressis. Insuper unus est furor omniū (inquit) præparatorijs
orationibus, confessionibus præuis sic sese mundos & sanctos red-
dere: ut eucharistiā digni accipiant. ne sit aliquid ibi quod remitti
debeat: sed omīno spectabiles in mūditiā sua appareāt, & sangui-
nem Christi fusum in remissionē peccatorū rideant, quoniam nihil
relinquere uolunt deo: quod remittat. Hæc Lutherus. ¶ Sed nō
attenderat ipse sedulo beatū Paulum: cum magna cautione nos
in prima ad Corinthios epistola admonentē. Probet aut seipsum
homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Probet inquam,
discutiendo propriam uitam ante actam; an graui peccato sit ob-
stricta, aut mortiferis obnoxia culpis. quæ prius expiētur per ama-
ram contritionem & humilem sui apud sacerdotē accusationē: q̄
sacra

LIBER SECVNDVS

sacra suscipiatur cōmunio. Neq; illa probatio quā ibidē admonet, immo p̄cipit Paulus esse faciēdam: accipiēda est de sola p̄batiōe fr̄ dei circa hoc admirabile mysteriū, quā examinet & discutiat diligēter, sacram p̄cepturus eucharistiā: an eam habeat synceram, integram & illabefactam. quemadmodum scripturæ sacræ deprauator per obtortas interpretationes Lutherus: astruit prædicta d̄tūni apostoli uerba accipi debere. Tum quia idem apostolus ad fideles & solida fide mysteria sancta catholicæ ueritatis p̄fessos: ea scribit uerba quæ modo citata sunt de faciēda sui ipsius probatiōe, Neq; in præcedentibus illa uerba sentētis & sequētibus, ipse Paulus de firmitate fidei tenēda pertractat: sed de reuerētia debita ad sacræ cōmunionis perceptionem obseruāda, ad quā, & illa quæ agitamus eius uerba inducūt. Tum etiā, quoniā licet fides firma & incōcussa de mysterio sanctissimi sacramēti eucharistiæ, sit necessaria ad dignā eius p̄ceptionē: ea tamē nō sufficit sola, sed sociam atq; comitem exposcit animi puritatem & synceritatē à peccatis. Quæ si desit: inanis est illa fides & mortua, minusq; sufficiens ad rectā sanctæ cōmunionis susceptionē. Nō ergo illic apostolus de probatiōe fidei faciēda loquitur: ut quæ sola, ad mādicationē panis illius sup̄substantialis sit inefficax, sed de probatiōe animi discussiōe q; p̄prie uitæ an sit irretita peccatis, aut crimine sordidata. ¶ Nō animaduertent itidē Lutherus, improbās sollicitam cōsciētiae examinationē, & præparationem sedulam ad sumendum panem illum cælestem, illam terribilem interminatiōem: quam ibidem in tonat euangelicus præco. Quicumq; manducauerit panem & biberit calicem domini indigne: reuserit corporis & sanguinis d̄ni. Et rursus. Qui māducat & bibit indigne: iudiciū sibi māducat & bibit. Sed nōne is indigne māducat: qui letiferi criminis sibi cōsciū, quod expiare per confessionē negligit, aut in quo perseverare apud se cōstituit: solā habēs fidē tāti mysterij sacrosctē eucharistiæ & fiduciam de ueritate diuine p̄missionis, q; uirtute huius sacramenti obtineatur remissio peccatorum: illotis (ut aiunt) manibus cōtrectat sacra, impuraq; mente & nō expurgata peccatis, ingerit se ad diuina sacramēta sumenda? Quid hac temeraria præsumptione periculo situs: & hac irreuerenti audacia factorum cōtemptrice dabitur execrabilius? Quē (oro) non deterreat ab hac impia irreligiositate, uox illa

1. Cor. 11. 29

illa superni regis: ad eum facta qui intrauerat regaliū nuptiarū cō-
 uiuiū non indutus ueste nuptiali: Amice, quomodo huc intraisti: Mat. 22
 non habēs uestē nuptialē? Cumq; obmutuisset ille, sibi male cōsci-
 us iussit eū rex ligatis manibus & pedibus, per ministros suos proj-
 ci in tenebras exteriores, Quā etiā sententiā formidare debēt sibi de-
 mum illatū iri: qui peccatis sordidi cādidā sibi iustitiæ uestem, p de-
 bitam cordis à maculis criminū expiationē, cōparare negligūt, qua
 adornati sacrum domini accedāt cōuiuiū. Sane in ueteri lege sacer-
 dotes in labio æneo ad id operis designato abluere manus & pedes
 sunt iussi: antequā ad sacrificia offerēda se accingerēt. Neq; panes
 propositionis māducare tum cuiquā licebat: nisi mundus esset, &
 à carnali contagione purus. Id autē, symbolū erat & signū, noue le-
 gis sacerdotes non debere ad sacra mysteria contrectāda: nisi ante
 purgati sint & abluti expiatoria deterfione à labe peccati, neq; ter-
 renæ sordis inquinamento cōtaminati. ¶ Porro nō fiunt huiusmo-
 di pparatoriae purificationes à fidelibus, nec eō tēdunt: ut nihil re-
 linquatur iniquitatis post huiusmodi pparationes, quod diuina de-
 mētia nobis remittere, uirtute uiuifici sacramēti eucharistiæ pos-
 sit aut ut omnia peccata quātūuis leuia, per præuias illas expurga-
 tiōes sint aū absterfa animo: q̄ sancta sumātur mysteria, & ita p̄cio
 sus Christi sanguis frustra sit effusus in cruce pro nobis: ut qui re-
 missionē peccatorū operari non possit, omnibus iam peccatis etiā
 minimis, per pparationes præambulas dimissis. quēadmodū ob-
 iectat & suo solius ingenio cōfingit Lutherus. Enimvero quoniā
 saluificū eucharistiæ sacramētū cibus est spiritualis animæ, super
 cælesti pabulo eam enutritis. cibus autē dūtaxat ihs cōpetit quæ ui-
 uentia sunt: actūq; uita participāt. ut cibus corporalis non mortuo
 exhibetur corpori: sed uitalem ab anima functionē adhuc habēt,
 necessum est animam ut huiusmodi super substantialē cibū digne
 suscipiat, uiuere uita spirituali: quæ est per gratiā uiuificātē, & cō-
 iungētē eam deo, fonti uitæ primario. Quare non debet ipsa a-
 nima hunc susceptura cibum laborare aliquo crimine letifero: qd
 emortuā illā reddat, atq; à deo dissepārātā. sed ab omni labe mor-
 tifera debet p susceptū salutaris p̄nitentiæ antidotū: prius esse ex-
 purgata. Et ideo necessariæ sunt pparatiōes sollicitæ p discussionē
 cordis, cōfessionēq; oris: & alia pia sanctorū operū studia. ut illis,

Exo. 30. et 40

1. Regū. 21

III.

Eucharistiā.
cibū esse ui-
uentiū uita
gratiæ.

F contra=

LIBER SECUNDVS

contractæ labes criminū concretæq; & iniuste ipsi anime: detergā
 tur ante sc̄tām cōmunionē. harūq; p̄parationū adminiculo, anima
 prius per pct̄m̄ mortua reuiuiscat: atq; ad suam reparetur uitā. Et
 hāc certe ob causam (quamuis reliquæ deessent) debet quisq; sa-
 crū accessurus illud cōuiuū, p̄mittere sedula mēte p̄paratiōes il-
 las medicinales: q̄ eam reddāt illi sacrosct̄e cōmunioni suscipiēde,
 adiutore deo idoneam. ¶ **Verū** quæcūq; à nobis factæ fuerint p̄-
 paratiōes ad dignam tanti mysterij p̄ceptionē, expiatis etiā omni-
 bus peccatis letalibus, quantū ad culpæ maculā: super sunt ne mul-
 ta alia in nobis mala dimittēda, quorū remissionē nobis indulgeat
 deus per sacrā eucharistiæ sumptionē? **Nūquid** tantā facere solēt
 homines cordis p̄parationē, bonorū operū studio: ut nihil omnino
 relinquatur delicti, quod diuina misericordia nobis post illā relaxa-
 re queat? **Quis** usque ad eod̄ precor erit sui fiducia ductus, & p̄p̄a-
 ratorijs illis innixus operibus, ut id sibi ausit polliceri, nihil in se reli-
 quū esse quod à deo dimittatur? **Quis** etiā est hominū quātacūq;
 polleat sanctitate uitæ, & qualemcūq; fecerit p̄parationē ad cor-
 dis sui expiationē: qui nō dicere debeat cū p̄pheta in psalmo? **De**
 Psal. 18. **Delicta** quis intelligit; ab occultis meis munda me dñe: & ab alienis p̄-
 Psal. 24. **Delicta** iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne me-
 Eccl. 5. **Delicta** iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne me-
 1. Corin. 4. **Delicta** iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne me-
 mineris dñe. **Quis** itidē dabitur: cui iure dicere non possit **Ecclesia**
sticus? **De** propiciato peccato: noli eē sine metu. **Et** q̄ cū beato Pau-
 lo dicere nō debeat, **Nihil** mihi cōsciū sum: non tamē in hoc iusti-
 ficatus sum. **Quis** deniq; id sibi arrogare audeat aut ascribere: q; p̄-
 p̄parationes expiatorias, cōpunctionē cordis, cōfessionem, ora-
 tionū suffragia, & cætera id genus, quæ ante sacrā cōmunionē re-
 ligiose & pie exercentur opera bona: cuncta sibi sint dimissa etiā
 minutissima peccata? cū uere dicat in prouerbijjs **Sapiens**. **Quis** po-
 test dicere: mundū est cor meū, & purus sum à pct̄o? **Et** beatus Io-
 annes in sua prima epistola canonica, **Si** dixerimus quia pct̄m̄ non
 habemus nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. ¶ **Certe**
 absteris quantū ad culpæ cōtagiū peccatis mortiferis p̄ debitā p̄-
 parationē, sacrosanctæ eucharistiæ synaxin, p̄cedētē: reliqua sunt
 adhuc pct̄a leuia & minutiora (quæ uenialia dicūt) sine quibus ui-
 ta p̄sens nō traducitur: uirtute saluifici sacramēti delēda. **Superest**
 & aliquanta pars p̄cænæ pro criminibus letiferis iam abolitis, & ab-
 ralis

Eucharistiā
 delere pecca-
 ta digere eam
 sumentium.

ralis debita, relaxanda per super sancti sacramenti eucharistiæ susceptione. huiusmodi uero pœna, ppter habitudinẽ ad pctm̄ pro quo debetur: interdũ in sacris literis & apud earũ interpretes, nomine peccati exprimitur & cognominatur. Quocirca post factam diligẽti studio animi p̄parationẽ, per orationes p̄gruas & pia in deum obsequia: superat nobis adhuc pctã, quæ p deuotam dñici corporis & sanguinis cõmunionẽ eluantur & expurgentur. Neq̄ tanta nobis ante cõparatur munditia; ut nulla sit residua labes aut peccati scoria, quæ salutaris illius medicinẽ (sanctę scilicet eucharistię) antidoto detergatur & curetur. Hinc & in orationib⁹ ecclesiasticis frequẽter petimus, ita à sanctis patribus instituti: ut salubris illa cõmunicatio sanctoꝝ mysterioꝝ, ab omnib⁹ nos purget offensis, nostręq̄ prauitatis uincula dissoluat. quẽadmodũ in hac sacra oratione post cõmunionẽ in officio missę dici solita. Purificet nos q̄sumus omnipotẽs & misericors deus sacramẽta q̄ sumpsimus: & præsta ut hoc tuum sacramẽtum nõ sit nobis reat⁹ ad pœnã, sed intercessio salutaris ad ueniã, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragiliũ, sit cõtra mundi pericula firmamẽtum: sit fidelium uiuorũ atq̄ mortuorũ, remissio omnium delictorum. Similiter & in ista, Hæc nos cõmunio dñe purget à crimine: & cœlestis remedij faciat eẽ cõsortes. Et in plerisq̄ alijs oratiõib⁹ ecclesię supplicatorijs. Neq̄ per huiusmodi sedulas p̄paratiões id unq̄ posset effici (ut cauillatur Lutherus) q̄ preciosus Christi sanguis sit pro nobis frustra effusus: quoniam non inueniat pctã in nobis quæ abluat. Tum quod illi⁹ uirtute, & merito passionis dominicę, remittantur peccata nostra in sacramẽto pœnitentię: ante sanctę eucharistię p̄ceptionẽ suscepto. Tũ etiã quod in ipsa sacra cõmunione, omni efficax eiusdẽ sacri sanguinis uirtus nõ parum cõferat: ad reliquias peccatoꝝ nostroꝝ abluendas. Nõ itaq̄ ob eam causã quã hoc loco assignat Luther⁹: faciendę sunt studiosę p̄parationes cordis per contritiõẽ, peccatorũ detectionem, oratiões, & alia pia exercitia: quãdo recipiẽdum est corpus dñicum. sed ad emũdandũ ab inquinamentis peccatorũ animũ, pro uiribus & facultate humana, cum diuino adiutorio: eũdemq̄ excitãdum feruẽtius in deum. ut cum synceritate & debita puritate suscipiatur uenerandum illud sacre eucharistię mysterium: quod non nisi mundo corde atque in deum erecto su-

Leuitici. 19. nendum est. cum ipse dominus: omnium auribus in clamet. Sanctus estote: quoniam ego sanctus sum. & mundissimus hospes: non nisi in mundo habitaculo debeat excipi.

¶ Horarū canonicarū lectionē non esse damnandam: & quam ob causam illa est instituta. **Cap. XXIII.**

I.

Dhac ut uiris ecclesiasticis laxet habenas Lutherus ad ociositatē, & sanctū orationis studiū occupationemq; ipsis adimat: sustollit illis lectionē horarū canonicarum, eam ut tēdiosam et infructuosam damnans. quēadmodū ex nono eius dicto circa principiū huius libri annotato, & in hoc capite pariter & proxime sequente penitus elidendo, aperte liquet: ubi hæc eius adducta sunt uerba. Melius esset (inquit) eis, uiris scilicet ecclesiasticis, non legere horas: q̄ frigide eas legere. cū sit horarū lectio, laboriosus & tamē simulatus dei cultus. Nihil enī dici debet in ecclesia: nisi certum sit id esse uerbū dei, nihil etiā fieri aut geri: nisi quod certū sit à deo præcipi ut fiat aut geratur. **Hæc Lutherus.** Verū, si quis institutionis horarū canonicarū, ab ijs qui ecclesiasticæ sorti sunt addicti legendarum, causam accuratius inspexerit: longe aliter q̄ Lutherus hac de re sentiet. Siquidē instituta traditur huiusmodi horarum lectio: ad gratias deo benefactori de amplissimis beneficijs humano generi collatis, exoluēdas à tota ecclesia, per peculiare eius ministerios. Inter quæ quidē beneficia, diuina bonitate indulta mortalibus: primo loco eminet beneficiū creatiōis mundi, septem diebus expletū. q̄ sex diebus opera fabricationis mūdane distinxerit deus: & septimo, ab omni opere feriatu fuerit & requieuerit. In cuius beneficii cōmemorationē assiduā: persoluit deo quotidie septena in horis canonicis laus & gratiarū actio. Nec minus elucet secūdo loco nobis exhibitū inter cætera beneficiū redēptiōis nostræ, per amarissimam Christi passionē: quæ septē horarū, partiumq; diei intervallo pacta est. Vt aut iugis & assidua habeat eius acerbissimæ passionis à nobis memoria, nec unq̄ hominū elabatur animo: cōstituta est sanctione ecclesiastica, laus quotidiana lectiōis horarū canonicarū, horis illis septenis dominicæ passiōis propemodū deputata, quibus dicant. **Sunt & alia sublimia ac singularia mysteria: quibusq; earū horarū, quibus dicuntur horæ canonicæ, apta cōcinnitate respōdētia.**

¶

Gene. 1.

quod in illis ipsis horarum partibus consummata & expleta ferantur. quæ admodum superioribus annis annotauimus in elucidatorio nostro ecclesiastico: ubi de ratione denominationeque horarum canonicarum latius differuimus. ¶ Propter horarum igitur insignium mysteriorum sacramenta, præclaramque dignitatem constituta est ad continuam deo reddendam gratiarum actionem, & septenarum horarum quotidiana persolutio atque decantatio. Constituta inquam, non recentem aut nouam adinventionem: sed antiquissimam totius ecclesie ordinationem. Nempe in codice decretorum, nonagesima prima distinctio, cap. presbyter. recenset ex dictis beati Benedicti hæc sententia. **Propheta dicit. Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius sacratus numerus, sic à nobis impletur: si matutini, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, uesperis, cõpletorii, tempore: nostræ seruitutis officia persoluamus. quia de his dixit propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis uigiliis: ipse idem propheta ait. Media nocte surgebam: ad cõfitendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro: super iudicia iustitiæ suæ. Hæc tibi. In decretaliū identidem epistolarum libro tertio, titulo de celebratione missarum, cap. presbyter. ex concilio Agathensi hæc de promittitur sanctio. Presbyter mane matutinali officio expleto per sum seruitutis suæ, uidelicet primam, tertiam, sextam, nonam, uesperamque persoluat: ita tamen ut horis cõpetentibus iuxta possibilitatem, aut à se aut à scholaribus publice cõpleatur. Denique in Clemētinarum cõstitutionū libro tertio, eodem titulo de celebratione missarum, ca. graui nimirum, perhibet Clemēs quintus in concilio Viennensi id cautum esse: ut in cathedralibus, regularibus & collegiatis ecclesiis, horis debitis deuote psallatur. In alijs uero: cõuenienter & debite celebretur diuinum diurnum & nocturnum officium. ¶ At uero Lutherus, omnibus his pontificijs, generaliumque conciliorum decretis cõtranitens: omnem tollere conatur psalmodiam, cum priuatam, tum publicam, cum lectione horarum canonicarum pro uiribus explodit: causatus illam esse laboriosum & simulatum dei cultum. Laboriosus quidem est huiusmodi cultus istis: qui sine deuotionis affectu & inuiti eum faciunt, quoniam iuxta ueteris Comici sententiam, nulla restat facilis est: quin difficilis fiat, quam inuitus facias. Sed esto laboriosus sit iste lectiois horarum, deo exhibitus cultus, etiam recte eum exequentibus: nunquid ideo iure damnandus est? Sic enim ieiunium & omne se se opus bonum esset reprobandum: quoniam non**

Psalm. 118

Ibidem.

Clemens quintus.

III.

Comicus.

LIBER SECVNDVS

- Iob 7.** citra laborē sit, carne spiritui reluctantante. Atqui teste beato Iob, na scitur homo ad laborē: sicut auis ad uolādū. Verū Lutherus, mol-
lis ac delicatus miles ecclesiasticus, uult percipere salariū & prouē-
tum, militantibus ipsi ecclesiæ designatū: & detrectat subire mune-
ra illius militiæ perfoluereq; pensum seruitutis ecclesiasticæ, persi-
milis nimirū hoc in negocio, ignauo militi in re bellica: qui uellet
quidē recipere stipendiū, ascriptis ordini militari deputatū: recusa-
ret tñ exercere officia suæ militiæ, & prodire in aciē ad debellan-
dum hostē. **Sed** meminisse debuit sententiæ illius Hieronymianæ
Hieronym⁹, Delicatū militē rex nō amat. Rursum & huius. Mollis præliator
statim ad primā aciē cōcidit: & post umbrā, solē ferre nō pōt, post
sudariū: galeā oneri potius reputat q̄ tutamini. **Debit** & Luthe-
rus sibi cauisse, ne huiusmodi molli bellatori uideret iure assimilari:
qui querit laboriosum eē dei cultū, per quōdianā horarū lectionē illi
impēndendū. ¶ Insuper immerito uocat Lutherus horarū canoni-
carū lectionē, cultū dei simulatū, ut quæ suapte natura uerus sit &
syncærus dei cultus: institutus ad imitationē supercælestis ecclesię
in qua spūs angelici & reliqui ciues supernæ patriæ, iugi modulati-
one deū laudāt: & dulcissima personāt cantica in ciuitate sancta Si-
on. Quorū portiunculā expressit diuinus propheta in sacra illa ui-
siōe: qua uidit dñm sedentē sup solū excelsū, duob; seraphin cla-
mātia alteq; ad alteq;. Sanctus, sanctus sanctus: dñs deus sabaoth.
Esaie 6. **Ad** illoꝝ igit beatōꝝ, qui habitāt in domo dñi & in secula seculorū
Psal. 83. laudabūt eū, æmulationē: fit in sancta cōgregatiōe ecclesiasticorū
deuota psalmodia decantatio, aut priuata in horis canonicis horū
Psal. 33. lectio. ut bñdicat dñs in omni tēpore: & semper laus eius sit in ore
ipsoꝝ. **Esaie. 29.** Quid igitur in hoc tā sacro diuinæ laudis studio, canticorū
q; spiritualiū iubilo: aut simulationis est, aut fictiōis? Si quis autem
labijs deū honorans & cor suum habens longe ab eo, per hypocri-
sin, horarum ecclesiasticarum decantet aut legat officiū: is non ex
natura & conditione rei ex seipsa bonæ, simulatū exhibet deo cul-
tum, sed ex proprii cordis uitio & peruersitate, propter quam nō
debet id merito reprobari: quod suapte natura rectū est. Alioquin
& eleemosynā improbabimus, & ieiunium atq; orationē: quoniā
v. hæc omnia, ficto simulatoq; aīo fieri à prauis possunt. ¶ Præterea
dicat uelim Lutherus, quomodo simulatus est dei cultus, lectio
horarū

horarum canonicarum: quæ ex Christi & apostolorum imitatione, in ecclesiam pie religioſeque est primû introduc-ta: quæadmodû testat beatus Augustinus: ita scribens ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione faciendû est maxime id: quod de scripturis defendi potest. Sicut de hymnis & psalmis canendis: & ipsius dñi & ap-
 storû habemus exempla & certa præcepta. De hac re tã utili ad monedum pie animû, & accendendû diuinæ dilectionis affectû: uaria cõsuetudo est. Hæc ille. Cui cõsonat & illud decretû concilij Toletani tertij: qd adducit in libro decretorû, de consecratione, distinctione prima, ca. de hymnis, hoc uerborû cõtextu. De hymnis canendis: & saluatoris & ap-
 storû habemus exemplû. Nam & ipse dñs hymnû dixisse perhibet: Matthæo euangelista testante. Et hymno dictor: exierûnt in montem oliuag. Et Paulus apostolus ad Ephesios scribit: dicens. Impleamini spû sancto: loquētes uobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spūalibus: Hæc ibi. Sed ubinã ex institutione ecclesiastica dicuntur hymni & psalmi in laudē dei: nisi in horarû canonicarû decantatione aut lectione? Quomō etiã fideles potissimû presbyteri & clerici, loquentur sibi ipsis in hymnis & psalmis atq; canticis: si nõ annotentur hymni uel psalmi certa quadã assignatione, & recto digerantur ordine: in quibus concorditer & cõsona uoce sibi ipsis loquantur & psallant? Hæc autem certa annotatio, & hymnorû psalmo-
 rumq; distinctio secundû definitã legē & regulã, facta est iam olim, q̄t̄ dieq; obseruat in horarû canonicarû officio. Ceterû hanc de horis canonicis materiã diffuse et præclare pertractat uenerandus pater doctrina sacra et religione præstantissimus Thomas Walden: in suo libro de sacramentalibus nūcupato, per totû tertiû opus illius titulû, à uicesimo scilicet capite usq; ad uicesimû septimû eiusdē uoluminis caput. Vbi etiã ostendit (potissimû i uicesimo secundo ca.) usum horarû canonicarû habuisse suû exordiu: à tēpore primitiuæ ecclesie obseruatq; aliq̄mō captû in ecclesia Alexandrina: à beato Marco euangelista, instituta, deinde à multis etiã alijs ecclesijs illius exemplo obseruatû: et demû per uices tēporû diuersasq; successiones integritatē solidã accepisse. ut tpe beatorû Hieronymi, Augustini, et Ambrosii, ex antiqua ecclesie cõsuetudine iã fuerit distinctæ lectiones librorû sacre scripture: q̄ in officio ecclesiastico, certo quoq; anni tēpore recitarentur, quæadmodû q̄ plurimis h̄sdemq; probatissimis sanctorû

Augustinus.

Concilij Toletani decretum.

Matth. 26.
Ephes. 5.

Thomas Walden.

LIBER SECVNDVS

sanctorū patrū testimonijs, ibidē demonstrat contra **V**iclefianā im-
Mat. 15. pietatē: horarū canonicarū usum sustollere annexā. quā hoc in loco
 ut à cæco ductore ductus cæcus, & in foueā unā cum duce itineris
 præcipitatus: instaurare molitur **L**utherus. Sed nūc ad reliqua ei⁹
 VI. dicta excutienda, p̄grediamur. ¶ Neq; recte etiā à **L**uthero est
 assertū in uerbis supra dictis, satius esse, nō legere horas: q̄ frigide
 legere. Quoniā qui frigide eas legit ac tepido animo & distracto:
 satisfacit quidē præcepto ecclesiæ, obligātis ipsum ad lectiōnē ho-
 rarū canonicarū, neq; reus est transgressionis illius statuti. quāuis e-
 tiā in eo opere non p̄staret gratum deo obsequiū nec acceptū: po-
 tissimū quādo huiusmodi distractio, ignauia & cordis tepiditas, ex
 proposito fieret & electione. quoniā huiusmodi tepidis cōmina-
 tus deus: se eos euomiturum ex ore suo. **Q**ui uero ordinibus sacris
Apoca. 3 initiatus omnino horas canonicas non legit: is & ecclesiæ præuari-
 catur præceptū, obstringens ipsum ad exoluendum deo id lectiōis
 horarum officium: & simul graui pctō deum offendit, cui debitū
 subtrahit seruitutis obsequium. Et ita hic duplici pctō tenetur ob-
 noxius: alter uero si reus est, tātum uni culpæ addictus habetur.
 Quare multo grauior est & deterior, omnimoda horarū canonica
 rum sine causa legitima p̄missio: q̄ frigida illarū & tepida lectio,
 cuius oppositum astruit **L**utherus.

¶ Rationum, quibus horarum canonicarum lectiōnē
 improbat **L**utherus: dissolutio. Cap. XXV.

I. **E**d ecce ut horarū ecclesiasticarū lectiōnē sugillet
 aduersari⁹: obiectat nobis in uerbis suis paulo ante
 citatis, & in nono dicto eius circa libri hui⁹ principiū
 etiā adductis: in toto sacrarū literarū codice nō cōti-
 neri p̄ceptū, ecclesiasticis uiris datū de legēdis horis
 canonicis. nihilq; à nobis geri debere: quod deus in scriptura sc̄tā
 nobis non præceperit. ¶ Huic quidem cauillo iam abunde à no-
 bis satisfactū est in primo libro: ex quo id in promptu colligitur re-
 sponsum. huiusmodi p̄ceptū de horarū lectiōne, aperte quidē nō
 cōtineri in ipso euāgelico codice: sed suppressē & inuolute illud in
 eo cōprehendi uerbo dñi, quo iubemur audire ecclesiā & p̄positos
 nostros, q̄ spū sc̄tō suggerēte ordinatū exoluēdam esse dño à ui-
 ris ecclesiasticis quotidie horarū canonicarū decātationē aut lecti-
 onem.

Mat. 18.
Luca. 10
Mat. 23.

Neg possumus citra nostræ salutis dispediū huic ordinatiōi eccle-
 siasticæ cōtraire: q̄ etiā obligatoria sunt q̄ per spiritus sancti occul-
 tā inspirationē ab apostolis & uiris apostolicis sunt post triūphalē
 dñi nostri ascensionē sancita pro uniuersali regimine ecclesiæ, sicut
 & ea q̄ à Christo sunt in euāgelio expressa. Sed hec in p̄senti loco
 repetisse: pene superuacū est. ¶ Rursum insistit Lutherus, nihil
 in ecclesia legēdū esse: nisi uerbū dei. In horis aut̄ canonicis multa
 cōtineri præter dei uerbū: & ergo prætermittēdam esse earū lecti-
 onē. Verū si ita assumptā propositionē intelligat aduersarius, ni-
 hil in officio ecclesiastico legēdum esse: quod nō cōtineatur exp̄s-
 se in aliquo librorū sacrę scripturæ, id imus inficias. Nā & oratiōes
 ipse supplicatoriæ quas collectas dicūt, & expositiones in sacra euā-
 gelia à sanctis patribus elaboratæ, quas homelias uocāt: sermones
 itē solēniū festorū declaratoriū, necnō agones inuictorū marty-
 rū & uitæ sanctorū à probatis authoribus cōscriptę: cōueniēter & lau-
 dabiliter in ecclesiastico leguntur officio. Attamē planū est: nihil
 horū in ipso sacrę scripturæ cōplexu cōprehendi. Si uero p̄ assum-
 ptā in hac obiectione propositionē intelligat Lutherus, nihil in ec-
 clesia legi debere quod sit uerbo dei repugnans aut aduersum: id
 sane admittimus libenter & annuim⁹. Ea autē que modo enume-
 rata sunt, atq; in officio ecclesiastico legi solita: maxime consonant
 uerbo dei, & multa eorū explicāt illud ac elucidāt, tātū abest ut illi
 sint aduersantia. Si qua uero occurrūt in horarū lectione, quæ ex
 liquido uerborū dei fonte non sunt deriuata, aut illa nō explanāt
 hominū sacrisq; sermōibus, ut gloriosa marty-
 rū certamina aut a-
 cta sanctorū, quæ ipsis horis canonicis inserūt: nō est certe propte-
 rea repudianda tanquā inanis & futilis illoꝝ lectio. quod iam olim
 autoritate synodali cōstitutū sit: huiusmodi lectionē fieri debere
 in officio ecclesiastico. ¶ Enimvero ex concilio Carthaginēsi ter-
 tio (cui & interfuit beatus Augustinus: & se cū cæteris subscripsit)
 hoc depromit decretū, cap. tricesimo nono canonū eiusdē concilij
 cōscriptū. Itē placuit, ut præter scripturas canonicas nihil legat̄ in
 ecclesia, sub nomine diuinarū scripturarū. Sunt aut̄ canonicæ scri-
 pturæ: hę. Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū,
 Iesu Naue, Iudicū, Ruth, Regū libri quatuor, Paralipomenō libri
 duo, Iob, Psalteriū, Salomonis libri quinq; Libri duodecim, p̄phe-
 tarum

II.

III.

Libri bibliæ:
 q̄ p̄ canoni-
 cis habētur.

G tarum

LIBER SECVNDVS

tarū: **E**saias, **H**ieremias, **E**zechiel, **D**aniel, **T**obias, **I**udith, **H**ester.
Esdræ libri duo, **M**achabæorū libri duo. **N**oui testamēti: euāgelio-
rū libri quatuor. **A**ctuū apostolorū liber unus. **E**pistolę **P**auli quā-
tuordecim, **P**etri apostoli: duę. **J**oānis apostoli: tres. **I**acobi apostoli
unā. **I**ude apostoli una. **A**pocalypsis **J**oannis: liber unus. **H**oc etiā
fratri & cōsacerdoti nostro **B**onifacio uel alijs eay: partiū episcopis,
pro cōfirmādo isto canone innotescat: quia à patribus ista accepti-
mus in ecclesia legenda, **L**iceat etiā legi passiones martyrum: cum
anniuersarij dies eorū celebrātur. **H**ęc ibi. **D**einde eodē in loco.
hoc subnectitur. **F**inaliter uniuersi episcopi dixerūt. **O**mnibꝰ hec
placuerunt: & hæc, nostrā subscriptiōe firmabimus. **E**t subscripse-
runt, **A**urelius **C**arthaginensis, **E**pigonius **B**ullēsis, **A**ugustinus
Hipponēsis, & alij quadraginta quatuor: qui eidē cōcilio interfue-
rūt. **H**ęc ibi: ex antiquo libro decretorū pōtificū. **Q**uod si passioes
sanctorū martyrorū, hæc grauissima sacre synodi sanctione decernū-
tur legendæ in ecclesia, cū dies annuꝰ solennitatis eorū celebratur:
cur nō eodem iure & acta beatorū confessorum & sacrarū uirgi-
num, quos ecclesia catholica, publica ueneratione honorādos con-
stituit: etiā recitabūtur in officio ecclesiastico, quādo dies eorū fe-
stus quotannis occurrerit? **C**erte eadē penitus ratio militat in his
& illis, quinimmo in omni sanctorū gradu & sorte: quos ecclesia san-
xit colendos. ¶ **I**nsuper beatus pater **B**ernardus in p̄fatiōe quā ui-
tæ sancti **M**alachie episcopi, à se conscriptæ p̄fixit: hoc habet ser-
monis exordiū. **S**emper quidē operæ precium fuit, illustres sancto-
rum describere uitas: ut sint in speculū & exēplum, ac quoddā ue-
luti cōdimentū uitæ hominū super terrā. **P**er hoc enim, quādo mo-
do apud nos etiā post mortē uiuunt: multosq; ex ijs q̄ uiuētēs mor-
tui sunt, ad uerā puocāt & reuocāt uitā. **V**erū nūc maxime id re-
quitit raritas sanctitatis: & nostra plane ætas inops uiroꝝ. **Q**uā sa-
ne inopiā super nos adeo inualuisse sentimus: ut nulli sit dubiū, illa
sentētia nos feriri. quoniā abundabit iniquitas: refrigescet charitas
multorū. **H**ęc ibi. **Q**uod si cōducibile est illi illustres sanctorū uitas
describere, ut hic astruit **B**ernardus: nōne æque aut magis utile fut-
erit, descriptas eorū uitas ad publicā audiētū ædificationē in offi-
cio ecclesiastico legere? ¶ **A**dde quod etiam ingens utilitas, spiritu-
alisq; fructus admodū exuberans atq; copiosus, ex hac sacra lecti-
one

III.
Bernardus

Mat. 24

one agonum martyrum, & gestorum per alios singularis excellē-
 tiæ sanctos, cōsurgit in tota ecclesia. Nēpe ad dei primū & sancto-
 rū gloriā illa tendit: ut laudētur utriq; in sanctimonia uitæ, feliciq;
 exitu beatorū, qui inibi recitatur. Deus quidē: ut præcipuus illorū
 operum bonorū author, sancti uero: ut dei cooperatores, & ab eo
 ob sanctitatē ante actā glorificati. Deinde ad uiuētū salutem: ma-
 gnopere etiā illa cōducit enarratio bonorū operū, beatāq; cōsum-
 mationis sanctorum. ut his tanq; aculeis & calcaribus incitētur ad
 imitationē enarratæ sanctitatis, placidāq; in dño obdormitiōis eo-
 rum. **V**t etiā prouocentur bonorū opeꝝ studio, ad obtinenda
 illa perennis gloriæ præmia: ad quæ norūt sanctos ipsos, quorū me-
 moratur uita, per uirtutis & iustitiæ semitam peruenisse. locumq;
 habeat in nobis adhuc uiuis: illud poëtæ uerbum. stimulus dedit e-
 mula uirtus. **E**cce uerē fructū: ex lectione uitæ atq; obitū sancto-
 rū, q̄ in horarū canonicarū cōtinētur officio: cōsurgētē. **A**d quē
 colligēdum, debēt omnes qui de genere nō sunt animo, generose
 aspirare: neq; cū supercilio pharisaico aut cōtemptu respuere, quæ
 in descriptione uitæ sanctorū cōtinentur. Si enim fidē adhibemus
 ethnicorū historijs quas probati scripserūt authores, neq; dicimus
 cōmentitia deliramenta aut nugas aniles in illis cōtineri: nūquid de-
 trahemus fidē & denegabimus sacris sanctorū qui tā beati regnāt
 cū Christo historijs, illustrium uirorum studio cōscriptis? Nūquid
 in hanc prorūpemus uocem sacrarum rerum contemptricem: q̄
 in illis sanctorū uitis referantur sigmenta, ueniæ & mendacia, in-
 dignaq; sint quæ in officio legantur ecclesiastico? **C**opiosior ne (di-
 cant uelim) fructus & salubrior decerpitur ex sacris illis, sanctorū
 uitā & mores enarrātib; historijs, q̄ ex prophanis gentiliū annali-
 bus? **C**erte ex cōmemoratiōe sanctitatis uitæ & felicitatis obitus bea-
 torū, mēs legētis internam plerunq; sentit cōpunctiōnē: cū humili-
 ter de se sentiēs, percipit suam uitam multum esse ei quā legit, disti-
 milem ac dispātem. **S**oluitur interdū etiam in dulces lachrymas,
 in singultus, in fletus admodum suauēs: indolens se tanto inter-
 uallo distare ab ea, quam lecitat, uitæ sanctimonia. **D**einde rapit
 mēs generosa ardētū desiderio, æstuatq; sc̄to igne feruētis spiritus: ut
 eius imiteꝝ uestigia, cuius tam eximiā oculis propositam cernit uitę
 excellentiā, excitaturq; ea lectione à torpore desidie & inertie

Quare acta
 sanctorū recit-
 antur in ec-
 clesia.

Lucanus
 V.

LIBER SECVNDVS

pius lector, & totus in deū erigit: cupiens impensius sancti illius exemplo syncære deo in postea tempus seruire, & cōsimilē illi sortiari uitæ exitū. Vnde & apud se frequēter ardēt i uoto illud exoptat

Numeri. 23.

sibi demū datū iri; atq; à deo crebrius postulat. **Moriatur** anima mea morte iustorū: & fiāt nouissima mea, horū similia. **Sic** sane, sic

Augustinus.

beatus pater Augustinus, sanctorum patrū qui eum tempore præcesserant audita uita laudabili, placidaq; morte: maiorem in modū profecisse legit in uia dñi, eorumq; exēpla mentis suæ oculis assidue obieciſſe, tanq̄ speculū & regulā certam: secundū quam, uitā suam cōponeret. Demū ex sacra illa uitæ sanctorū lectione succeditur plærung; syncærus animus amore cælestis patriæ, inflammaturq; ardenti desiderio perueniendi ad illam felicissimā perēnitatis uitam: ad quā nouit sanctū illū (cuius uitam suspicit ac demittitur) per tribulationes et erumnas, per sancta itidē piorū operū exercitia peruenisse. Sed quis hos et longe plures salutiferos fructus: unq; ex gentiliū lectione historiarū collegerit? **Debemus** itaq; reuerentiā illam sacris illis sanctorū historijs, ut eas nō irideamus aut subsannemus: sed cū debita ueneratiōe eadē amplectamur, et digno prosequamur honore. ¶ **Hæc** dixerim, quoniā ipsi **Luthero** familiare est et germanū: ea quæ de sanctis enarrant, aut in eorū lectitantur uita, si suo nō sapiant stomacho, cū cachinno et subsannatiōe reijcere. Vnde in eo quē impugnamus libello suo, de abroganda missa priuata inſcripto: irridet impudēti fronte idipsum, qd de sancto **Seuerino** memorat à nōnullis, q; post mortē suam apparetis cui dā familiari suo, cōtestatus est se grauib; afflictiari pœnis: quoniā totas horas suas canonicas cum uiueret, matutino tempore solitus fuerit absoluerē, propter occurrentia toto die negocia. Existimatq; **Lutherus** illā apparitionē fuisse illusionē dæmonis: ad stabilienda (ut ait) præcepta humana de horis legēdis. cū tamē illud de horarū canonicarū lectiōe ecclesiæ institutū, nō debeat haberi nec dici præceptū omnino humanū: sed partim diuinū et partim humanū. Diuinū quidē: quia ex hjs quæ sacre exprimūt literę quoquo modo est deductū. quē admodū et cætera id genus ecclesię statuta: aut ex uerbis aut factis in diuina cōtēntis scriptura sumpturunt suæ cōstitutionis occasiōe et exordiū, quandamq; habent ad sanctorū eloquiorū paginā, reductionem. **Humanum** uero quia ab homi-

VI.

Sanctus Seuerinus.

ab homi-

ab hominibus ecclesiæ sanctæ moderatoribus præcipuis, non accepta à deo exteriori iussione, est primo promulgatū et positū. Quoniam tamē nō defuit interior eorum præceptor et magister, spiritus sanctus, cuius inspiratione et magisterio cōstitutū est id decretum de legendis horis canonicis: ipsum magis ad diuini q̄ humani præcepti naturā cōditionemq̄ accedit, habēdumq̄ ē, p̄modū ut diuinū p̄ceptū quēadmodū et de cæteris cōstitutioibus ecclīasticis: in primo huius operis libro sæpius dictū est, atq̄ propositum.

¶ **A**uthoritate sacræ scripturæ et probatorū authorū comprobari: q̄ ponendū sit purgatorium **Cap. XXVI.**

Demū in decimo suo dicto supra posito, et in hoc capite una cū duobus proxime sequentibus, penitus eneruādo: subindicat Lutherus nō esse ponendū animarum corporibus exutarū locū purgatoriū. cū dicit ibidē, tutius esse, totū purgatoriū negare: quā beato Gregorio scribenti mortuos apparuisse uiuētibus ad impetranda eorum suffragia, in hoc loco credere. quod hic (inquit) sit periculum erroris: illic uero, nullum sit periculum. **E**cce his uerbis postremis, manifeste dicit Lutherus nullum esse erroris periculum: si quis totum negauerit purgatorium. **E**t diuerso uero sentendum est cum ecclesia catholica, maximum esse erroris periculum, immo uero perniciosissimū errorē & summopere pestilentē: negare locum huiusmodi purgatoriū. **A**d quem errorē prorsus cōuellendū, hoc loco demonstrandū est & sacrarū literarū sanctoꝝq̄ patrū testimonijs necnon rationibus: astruendū esse locū, animarū post solutionē à corporibus expiatoriū: quæ reliquū aliquid habet egens purgatiōe. ¶ **E**t primū id conuincit ex eo loco secundi libri Machabæoꝝ: in quo narrat uir fortissimus Iudas collatione facta misisse duodecim milia drachmas argenti Hierosolymā: offerri ea ibi pro peccatis mortuoꝝ, sacrificiū. In quo quidē præclaro opere dicit ipse pie & religiose de resurrectione cogitasse: id est de relaxatione animarū à pœnis quibus affligantur. **N**isi em̄ eos (inquit) q̄ ceciderāt, resurrecturos (à pœnis uidelicet: in quibus erāt) speraret: superflū uidere ē & uanū, orare pro mortuis. **H**æc est em̄ resurrectio prima: qua anima corpore soluta resurgit à supplicijs, in quibus detinetur. **E**t secunda resurrectio: est corporum à sepulchris

I.
II.
2. Macha. 12.

G 3 in no

LIBER SECVNDVS

in nouissimo die futura excitatio. Vnde & de prima resurrectione: dicit beatus Ioannes ap[osto]lus in Apocalypsi. Beatus & sanctus: q[ui] habet partē in resurrectione prima. in his secunda mors nō habet potestate. Neq[ue] potest locus ille scripturæ citatus ex libro Machabæorum, apte intelligi de resurrectione secunda: quæ futura est uniuersalis in cōsummatione seculi. ut a[n]cedentia & cōsequētia uerba dilucide monstrāt. q[ui] sacrificiū & oratio pro mortuis: nihil conferūt ad illam secundā resurrectionē, quæ erit cōmunis & iustis & reprobis. Deinceps subiungit eodē in loco: p[ro]clara & memorabilis hæc sentētia. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare: ut à peccatis soluant[ur], id est delictis si qua supersunt remittēda, & à p[œ]nis debitis pro peccatis. quæ quidē p[œ]næ, interdū nomine peccator[um] propter quæ infligunt[ur], nominant[ur]. manifestū est itaq[ue] ex hoc loco: animabus defunctorū supplicia inferri ad tēpus post resolutionē à corpore. quare & locū esse: illarū purgatoriū. ¶ **Rursum.** Apud Matthæū dominus in parabola loquens ait. Amē dico tibi: nō exies inde (scilicet à carcere) donec reddas nouissimum quadrantē. Vbi nomine carceris, in quē iudex per suū ministrum mittit eū qui noluit consentire cū aduersario suo in uia: intelligitur locus punitorius animarū, ac detinēs eas & affligens, quæ reliquas habent maculas peccatorū. A quo loco summa ueritas contestat[ur] eos qui illuc mittunt nō exituros: donec pro omnibus etiā minimis peccatis satisfecerint. q[ui] etiā duodecimo Lucæ capite (ubi cōsimilia referunt d[omi]ni uerba: de reddendo nouissimo quadrantē, anteq[ua]m detur exitus è carcere) cōformiter exprimit. Ergo ubi reddiderint eo carcere detēti nouissimū quadrantē, & p[œ]nas etiā pro minutissimis persoluerint admissis: designat eos illinc exituros. Si em̄ nunq[ua]m essent inde exituri, & nunq[ua]m integre exoluturi debitū usq[ue] ad ultimū quadrantē: quemadmodū h[ic], qui perpetuo addicti sunt supplicio damnationis æternæ: nō diceret Christus nō exiturū à carcere quēpiam, donec reddiderit nouissimū quadrantē. Eo igitur uerbo significare censetur dominus noster, esse carcerē temporalem & ad certum tēpus, post mortē: à quo, persoluto omni debito, preste tur exitus. Et hic est locus, animarū corporibus exutarū purgatorius: qui ex eo euangelij loco astruendus esse, nō incōgrue existimatur. ¶ **Præterea.** Apud eundē euangelistam Christus dixisse legitur.

Apoca. 20.

2. Mach. 12.

III. Matth. 5.

Lucæ. 12.

III.

legitur. Quicquid dixerit uerbum contra filium hominis: remittetur ei: qui **Matth. 12.**
autem dixerit contra spiritum sanctum: non remittetur ei neque in hoc
seculo neque in futuro. Nunquid autem putandum est, in eo uerbo
nequicquam aut superflue adiectam illam postremam particulam: neque in futu-
ro? An in eadem opinione quispiam pie in deum affectus se adduci si-
net: ut putet uerbum aliquod superuacuum ore diuinæ ueritatis ex-
cidisse, aut in sacro euangelio (quod uerbum est abbreviatum à do- **Esaiæ 10.**
mino missum in terram) conscriptum esse? Quid igitur particula illa
extrema & destructiua, neque in futuro: nobis insinuat? certe ali-
quid esse peccata: in futuro seculo & post dissolutionem animæ à corpore
remittenda. quandoquidem si nulla post exitum ab hoc mundo remit-
terentur: non erat in illis uerbis dominicis exprimenda illa adiectio.
Est igitur locus à diuina iustitia & sapientia ordinatus: in quo eluantur
animæ & expurgentur à peccatis quæ non sunt remissa in hoc secu-
lo, & remittentur in futuro: Non enim diuinæ æquitati consentaneum
est: ut remittantur post hanc uitam peccata sine aliqua pœnæ satisf-
factoriæ pro illis toleratione, quæ admodum & in hac uita non remit-
tuntur secundum comunem legem peccatorum: sine aliqua pro eis satisfactio-
ne. **¶** Ad hæc beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola ait de **v.**
superædificante lignum, fœnum & stipulam. Si cuius opus arserit: detri- **1. Corin. 3.**
mentum patietur. ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Vbi opus
cuiuspiam ardere dicitur: quod ardore incendiij & supplicio dignum cen-
setur. Is autem pro huiusmodi opere malo in hac uita contracto, si-
gnificatque per lignum, fœnum & stipulam, detrimentum patietur: dilatio-
nem scilicet gloriæ cælestis, & cruciatum afflictiuum. Ipse tamen demum
saluabitur: completa pro illis satisfactione. Id ipsum uero fiet (inquit
Paulus) per ignem: purgatorium scilicet & expiatorium sordium pec-
cati, reliquarum in anima. Ex hoc igitur loco: diuinus apostolus in-
nuit esse ignem purgatorium post mortem. quem qui patiuntur: tandem
salui fient, expleta scilicet sui purgatione. Et plane hunc locum apo-
stoli, probatissimi interpretes iuxta ac doctissimi, Augustinus, Am-
brosius, Hieronymus, Gregorius, Bernardus, & nonnulli alij: de igne
purgatorio post mortem, exponunt. Non enim de igne inferno æternique
supplicij: recte potest idem accipi. quoniam qui illi adiudicatus est: nunquam
saluus erit. Neque de igne conflagrationis: qui præcedet faciem distri-
cti iudicis. quoniam ille toti mundo communis erit: & non ordinabitur
ad operan-

Psal. 49.
& 96.

LIBER SECVNDVS

ad operādum salutē in ijs qui illum perpetiētur. quemadmodum hic ignis: de quo sanctus apostolus in dicto suā epistolā loco, uerba facit. ¶ Insuper, dilectus Christo discipulus in sacra Apocalypsi, raptus ad sanctorū mysterioꝝ uisionē: ait. Omnē creaturā q̄ in cælo est, & super terram, & sub terra, & mare, & quæ in eo sunt: oēs audiui dicētes sedēti in throno & agno. Benedictio & honor, & gloria, & potestas: in secula seculorū. Nulla autē existūt sub terra, laudātia deū, & agnū dei pro nobis oblatū: nisi animā defunctorū: qui in pace dñi quieuerūt, habētes aliquid macularū adhuc expurgādū. Nō enim qui perpetuē dānationi sunt addicti: iij sunt qui sub terra deum laudāt, cū scriptū sit in psalmo. Nō mortui laudabūt te dñe: neq; omnes qui descendūt in infernū. Nec etiā illi possunt intelligi fuisse sancti patres antiqui, placido Abrazē sinu recōditi ante referatas per mortem Christi fores paradisi: de quibus ibidem dixerit beatus Ioannes, q̄ sub terra cōsistētes deum laudant. Nā hec uisio sacra, longo post passionē Christi tēpore, beato apostolo est ostensa: cum iam sancti illi patres, in cælestes māssiones fuerāt diutius recepti. Sunt igitur abdita sub terris animarum receptacula, q̄ bus cōtinentur expiandæ: nec diuine laudis, ob spem futuræ beatitudinis, expertes. ¶ Adde, q̄ eodem in libro beatus Ioānes loquēs de superna ciuitate Hierusalem: dicit. Nō intrabit in eam aliquid coinquinatū. Et Esaias de eadē ait. Via sancta uocabitur: nō transibit per eam pollutus. De æternæ etiam sapiētiae participatiōe (q̄ perfectissime obtinetur in beatitudine cælesti) dicit Sapiens. Nihil inquinatū in eam incurrit. Ex quibus locis aperte constat, neminē contaminatū macula peccati: incunctanter peruenire ad felicitatis æternæ participatiōē. At qui cōtingit nōnullos, cōtracta uenialiū peccatorū labe & necdum extersa eximi hac uita, qui (ut ostensum est) nō statim subibūt cælestia tabernacula: ob cōtagionem illam adhuc instam. Neq; etiam æterno adiudicabūtur supplicio, ppter huiusmodi maculas: quoniā leues admodū sunt, ut exēpli gratia, uerba ociosa. Expiabūtur igitur animæ illę post resolutionē à corporeis uinculis, ab illis sordibus: & demum emundatæ ingredietur sanctam ciuitatem, cælestisq; gloriæ possessionem. Quare recta exposcit ratio: q̄ locus sit, animatum quæ aliquid purgādū habēt, expiatori. ¶ Huic accedit diuinæ iustitię rectitudo: q̄ sicut nullum

VI.

Apoca. 7

Psal. 113.

VII.

Apoca. 21

Esaiā. 35

Sapient. 7

VIII.

lum bonū relinquit irremuneratū, ita nec ullū malum impunitum. Contingit autē nonnullos interdū hac uita emigrare, percepta quidem grauiū criminum ante cōmissōꝝ remissione à deo: nō tamē perfecta poenitētia satisfactoria, pro eis debita. Id uero satisfactoris quod superest explendū: secundū æquitatis diuinæ legē non eis omnino relaxabitur. quoniā tūc daretur deformitas culpæ: cui nulla respōderet seueritas poenæ. Neq; expiabitur id residuū: igne perpetuæ damnatiōis, quoniā is tantū ea plectit grauiā peccata: quorum nō est facta remissio. Ponēdus est igitur locus, animarū purgatorius in quo exoluāt residuam poenā peccatis debitam: quæ in huius uitæ decursu nō est perfoluta. quādoquidē id diuinæ iustitiæ nequaquā discrepat: quod remittat culpam, attamē exposcat poenam in illius satisfactionē, pēdendā: atq; reseruet. ¶ Rursus, secundū ritum ecclesiasticum ab ipsis introductū apostolis & deinceps inuiolate seruatū: ecclesia orat pro fidelibus defunctis tam in sacro missæ officio q̄ in alijs quotidianis supplicationibus, per totū ipsius anni curriculū. p̄ter quas, & unū instituit diē peculiare, in quo fiat cōmemoratio publica & uniuersalis animarū fidelium: & oratio totius populī Christiani pro eorum liberatione, eum uidelicet: q̄ proxime sequitur solennem omnium sanctorū celebritatē. Atqui nō orat ecclesia sancta pro animabus, perpetuæ beatitudinis cōsortibus: quoniam eæ felicitatē æternā adeptæ, non indigent uiuētium suffragijs. Neq; orat pro ijs: quæ sempiternæ damnatiōis sunt obnoxia, infernisq; addictæ supplicijs. quoniā illæ orationibus mortalium hac uita superstitum adiuuari non possunt, neq; à suis poenis relaxationē obtinere. Reliquū est igit, ecclesiā p̄ illis orare spiritibus defunctorū: qui mediā inter hos duos extremos obtinent sortē, quicq; indigent uiuorū suffragijs: & illis possunt adiuuari, ad relaxationē suarū poenarū. Quocirca statuēdus est locus purgatorius, quo expient huiusmodi spiritus mortuorū: & à quo demū liberētur p̄ pia ecclesiæ sanctæ suffragia. ¶ Demū beatus Augustin⁹ in uno sermōnū ptinentiū ad diē cōmemorationis animarū fidelium defunctorū: qui est de igne purgatori, ait. Si autē nec in tribulatione grās agimus, nec bonis operibus peccata redimimus: ipsi tādū in illo purgatorio igne moras habebimus, quādiu supra dicta peccata tanquam ligna fœnum & stipula consumantur. Sed dicit aliquis.

IX.

X.

Augustinus.

H quis.

LIBER SECVNDVS

- 1. Corin. 3** quis. Non pertinet ad me quamdiu moras habeā: si tamē ad uitam aeternā perrexero. Nemo hoc dicat fratres charissimi, quā ille purgatorius ignis durior erit: quā quid potest in hoc seculo poenarum uideri, aut cogitari, aut sentiri. Hæc ille. Cui astipulatur & beatus
- Hieronymus** Hieronymus: in fine suorum cōmentariorū in **Esaiam** dicens. Et sicut diaboli & omnium negatorū, atq; impiorum, qui dixerūt in corde suo, non est deus, credimus aeterna tormēta: sicut peccatorū atq; impiorum & tamē Christianorū, quorū opera igne probāda sunt atq; purganda: moderatā arbitramur & mixtam clemētiae sententiā iudicis. Hæc ille. Quo autē igne probantur opera nō omnino maiorum, atq; purgantur: nisi igne purgatorio? **A**struit igitur his uerbis
- XI. Gregorius** Hieronymus: purgatoriū. **C**onsonat eisdē & **Gregorius** potissimū in quarto libro suorum dialogorū capite tricesimo nono, cū ait, quod & uicesima quinta distinctiōe, cap. qualis. recitat. Qualis hinc quisq; egreditur: talis in iudicio p̄sentatur. Sed tamē de quibusdā leuibus culpis, esse ante iudiciū purgatorius ignis credend⁹ est:
- Mat. 12** pro eo q̄ ueritas dicit. Quia si quis in sancto spiritu blasphemā dixerit: neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententiā datur intelligi: quasdam culpas in hoc seculo, quasdam uero in futuro, posse laxari. Quod enim de uno negatur: cōsequens intellectus patet, quia de quibusdā cōcedit. Sed tñ (ut p̄dixi) hoc de paruissimisq; peccatis fieri posse: credēdum est. sicut est assidue ociosus sermo, immoderatus risus: uel peccatū cure rei familiaris, quæ uix sine culpa uel ab ipsis agitur: qui à culpa qualiter declinare debeant, sciunt aut non in grauib; rebus: error ignorantia.
- Quæ cuncta, etiam post mortem grauant: si adhuc in hac uita positis minime fuerint relaxata. Hæc ibi. Deinde cōtinuo eiusdē loci cōtextu comprobatur eandem sententiā (asserendū scilicet esse ignē post mortem purgatorium) **Gregori⁹** per illud beati **Pauli** uerbum: ex prima ad **Corinthios** epistola paulo ante adductum de aedificāte lignum scænum & stipulam, qui detrimentum quidem patiuntur: ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quem apostoli locum, de igne purgatorio recte intelligi non abnuuit: & ad illā intelligentiam, eundem accommodat. deinde exemplis eandē materiam latius profequitur. **XII.** **A**ccedit illi & beatus **Bernardus** in sermone sexagesimo sexto super cantica: loquens de uulpeculis quæ demolit.

demoliuntur vineam ecclesiæ. id est, de hæreticis sui temporis, qui se apostolicos dici uoluerunt; cū ueris apostatae debuerint appellari. Illorum siquidem uarias ibidem recensens hæreses, & impia cōtra fidem dogmata; ait inter cætera de ipsè. Non credūt autē ignē purgatorium restare post mortem: sed statim animam soluta à corpore, uel ad requiē transire, uel ad dānationē. Quærant ergo ab eo quod dixit, quoddā peccatū esse, quod neq; in hoc seculo neq; in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatio uel peccati. Hæc ille. Sanctus itidem Thomas Aquinas in opusculo suo cōtra errores Græcorū, inter cæteras impietates suas etiam negantiū esse purgatoriū: multipliciter ostendit, ex sacrarū literarū promptuario desumptis rationibus, id ipsum esse ponēdū. Demum singulari doctrina insignis nostra tēpestate uir, Ioannes Eccius, in illa sua disputatione publica quā cum Martino Luthe- ro superioribus annis suscepit: cum super hac materia de purgato- rio subiret palēstrā literariā, atq; in arenā cū aduersario, p̄dieret, lu- culenter edisserit & copiose, ex liquido sanctæ scripturæ fonte id deduci: q; sit astruendū purgatorium, plurimorū insuper sanctorū patrū tētimōis hāc suā sententiā suffulciēs. Sed qd multis moror; Hæc certe assertionē asseuerat & ois ecclesiasticor; scriptor; pie de ijs quæ sunt fidei sententiū: corona, apud quos semper indubitata fuit sententiā: ponendū esse ignem purgatoriū, qui animarū corpo- ribus solutarum maculas eluat.

Bernardus

Mat. 12

Thomas
Aquinas.Ioannes
Eccius

¶ Suffragia uiuentiū, prodesse animabus defunctor; & potissimū sancti altaris sacrificium. Cap. XXVII.

OC autē collocato stabiliendæ ueritatis fundamēto: I. reliquū est & aliam Lutheri impietatem in decimo suo dicto ante posito annotatā confutare. qua dānat celebrationes missarum pro subleuatione animar; corporibus exutarū: quæ aliquid adhuc habēt purgationis indignum, quod igne expiatorio secundum dei sententiā eluatur. Quod & hæreticos circa sua tēpora factitasse scribit Bernardus: sermone sexagesimo sexto sup cātica dicēs. Videte detra- ctōres: uidete canes. Irident nos, q; oramus pro mortuis: ipsos, uiuē- tium fraudātes auxilijs. Deinde ueritatem tenendā aperies ait. Vi- uentiū quoq; preces & hostias, mortui q opus habebūt & digni

Bernardus.

H 2 erunt

erunt: mediantibus percipiēt angelis. Hęc ibi. Quę proposito ne-
 gocio magnas ferunt suppetias. Ad hanc uero impiã assertionem
 Lutheri & cęterorũ hęreticorũ prorsus eneruandã, demonstrã-
 dum est hoc loco: uiuorũ suffragia cuiusuis generis, opẽ ferre de-
 functis, in relaxationẽ pœnarũ quas igne purgatorio detenti perpe-
 tiuntur: & ad celeriorẽ earũ ab illis satisfactorijs supplicijs liberati-
 onẽ. nec nõ & id oñdendũ, q̃ inter huiusmodi suffragiorũ gñã: pri-
 mũ locũ teneat sacrificiũ dñici corporis et sanguinis, quod in sacro
 missę mysterio offertur. ¶ In primis aut id constat autoritate sa-
 crę scripturę: in prima capitis præcedentis rōne, paulo ante addu-
 cta ex secũdo Machabeorũ libro. Vbi sancta narrat historiat qđ
 postq̃ cõpertũ fuerat Iudę & socijs eius, eos qui de suo exercitu in
 prælio ante cõmissio occubuerãt, iusto dei iudicio propterea corru-
 isse: qm̃ cõtra cõstitutionẽ legis sustulerãt aliqua de donarijs idolo-
 rũ, inuẽta (postq̃ cęsi fuerãt) sub tunicis eorũ: tũ oēs Iudę Macha-
 bæi milites supstites atq; incolumes, ad preces cõuersi: rogauerũt,
 ut id quod factũ erat delictũ, obliuisci traderef. At quẽ rogauerũt
 nisi deũ patrẽ misericordiatũ: in cuius sola manu sunt animę defun-
 ctorũ: ut hoc ex loco cognoscas etiã Hebręorũ populo id persua-
 sum fuisse & indubitatũ: preces uiuorũ prodesse defunctis apud di-
 uinã maiestatem, quod tamẽ nonnulli impij Christiani impudenter
 audent negare. Deinde refert ibidẽ continuus orationis cõtextus,
 quod Iudas Machabeus grandem pecuniã misit Hierosolymam:
 ut offerretur ea ibi pro peccatis mortuorũ sacrificium, exploratũ
 quidem habens uir pietate insignis & armis: factis oblationibus il-
 lius temporis, releuari ac adiuuari defunctos adhuc peccatis obli-
 gatos. quod huiusmodi sententia: apud Hebręos illius ueteris ritus
 cultores habereẽ certa & explorata. Nos igitur in hac lege gra-
 tię & lucis, negabimus saluari sacrificio corporis & sanguinis do-
 minici subleuari posse animas mortuorũ: expiãdũ quippiã reliquũ
 singulare sacrificium, omnibus antiquę legis hostijs & uictimis ef-
 ficacius esse & dignius. ¶ Demum subnectitur in calce prædictę
 narrationis hęc oim animis infigẽda altius snia: & sine hęsitatione
 tenẽda. Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exora-
 re: ut à peccatis soluantur. Qua, nescio, quid apertius aut manife-
 stius.

II.

2. Macha. 12.

III.

Ibidem.

stius dici posset: ad astruendū propositum. Quid igit̃ ad hæc dicent̃ aduersarij ueritatis: & lucifugæ: indigni pro quibus cum uite mure defuncti fuerint: orent uiuentes, quoniã ipsi cum uiuunt, subtrahunt suffragia defunctis. ut qua mensura mensi fuerint: reme-
 tiatur eis. Nūquid obiectabūt hūc Machabæorū librū nō esse de canone sacroz̃ libroz̃: & ergo sumptum ex eo testimoniū nō habere robur? Quod si dicere pergāt: occludet ora eorū impia beatus pater Augustinus, perhibens in decimo octauo libro de ciuitate dei, capite trigesimo quarto: libros Machabæorū nō esse quidē de canone Iudæorum, ecclesiã tamen eos pro canonicis recepisse, propter admirabiles martyrum (quæ ibidē describunt) passiones. Cur igitur hæc ecclesiæ nō sequunt̃ autoritatē: qui ecclīæ filios se prædicāt? Cur ecclīam ipsam nō audiūt, approbantē Machabæorū libros: & assumentē in officio missæ ordinato pro defunctis, plectiōe epistolę hunc locū, ex secundo Machabæorū libro citatū? Nonne hæc in usum ecclesiasticū loci illius assumptio, à tota ecclesiã iam olim facta: sufficiens est argumentū (ubi cætera deessent) publicæ approbatōis eorū libroz̃? ¶ Rursum, Antiquus ecclesiæ ritus, immo antiquissimus & uetustissimus: hanc etiã cōfirmat ueritatē, animas scilicet defunctorū adiuuari suffragijs uiuentiū. cui certe ritui, ex autoritate ecclīæ catholicæ primum inducto, & hætenus intemerate obseruato; nullus sane mentis debet obniti aut contra pugnare. Vnde beatus August. in libro de cura pro mortuis agenda, quanti faciendā sit hæc ecclīæ cōsuetudo: liquido patet, cū ait. Si nulla esset autoritas sacre scripturæ, q̃ doceret orare pro defunctis: tāta est tñ autoritas ecclīæ Romanæ & cōsuetudinis eius obseruatæ, ut nemo illā insequēs possit errare. In eodē q̃q; libro: de altaris sacrificio loquēs pro defunctis offerendo, inquit Non patua est uniuersæ ecclesiæ (q̃ in hac cōsuetudine claret) autoritas: ut in precibus sacerdotis q̃ dño deo ad eius altare fundūt, locū suū habet etiã cōmemoratio mortuoz̃. Cui etiã rñdet decretū cōcilij Cabilonensis: qd̃ in uolumine decretoz̃, de cōsecratione distinctiōe prima, cap. uisum præterea. recitat̃ in hunc modū. Visum præterea nobis est: ut in omnibus missis: solennibus pro spiritibus defunctorū loco cōpetenti, in ecclesia ad dominū deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua nō pro uiuentibus & pro qui

H 3 buslibet

Lucz. 6.

Augustinus.

III.

Augustinus.

Decretum cōcilij Cabilonensis.

LIBER SECVNDVS

buslibet necessitatibus ad dñm deprecetur: ita nimirum nulla dies
 excipi debet, quin pro animabus fidelium preces dño in missarum
 solennibus fundantur. **Antiquitus** igit hunc morē sancta tenet
 ecclesia: ut & in missarū solennibus & alijs precibus, dño spiritus
Augustinus. quiescentium cōmendent, dicente beato **Augustino.** Non sunt præ
 termittendæ supplicationes mortuorum: quas faciendas pro omnibus
 in Christiana & catholica societate laudamus. Et reliqua: ibidem
 ad finē usq; capitis, in eandē sententiam subsequētia. ¶ Insuper ne
 quispiā proteruire uolens obiectet hūc ritū orandi in sacro cuiusq;
 missę mysterio & alijs ecclesiasticis officijs, pro defunctis: eē recen
 tem & nouitiū, paucisq; ante annis in eccliam introductū, & idcir
 co nullā ab antiquitate uim authoritatis habere: nosse debēt oēs,
 hūc morē pro defunctis effundēdi preces ad deū, in primitiua ec
 clesia ab aplis esse inductū, & proinde antiquissimū haberi debe
 re: & ex ipsa uetustate celebratissimū, maximiq; ponderis atq; mo
 mēti. Quod autē ex aplico ritu fuerit circa principū surgētis ecclie
Dionysius. institutus iste mos suffragiorū pro defunctis: manifeste constat ex
 testimonio beati **Dionysii Areopagite**, aplis cōtemporanei, addu
Damasceus cto superius in octauo huius libri cap. & in postrema capitis illius
 rōne. Idem etiā patet ex uerbis **Damasceus** dicentis in quodā ser
 mone de suffragijs mortuorum. Mysteriorū cōscij discipuli saluato
 ris, & sacri apostoli: in tremendis & uiuificis mysterijs, memoriam
Isidorus. fieri eorū qui fideliter dormierūt, sanxerūt. Deniq; **Isidorus** episco
 pus **Hispalensis**: hoc ipsum quod **Dionysius** & **Damasceus**, atte
 statur inquit. Sacrificiū pro defunctis, fidelium requie offerre, ul
 orare pro eis: quia per totū hunc orbē custodit, credimus q; ab ipsis
 apostolis traditū sit. Hoc enim ubiq; catholica tenet ecclesia, quæ
 nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata: non pro eorum
 spiritibus elemosynā faceret, uel sacrificiū deo offerret. Hæc ille.
VI. Ecce apertissimū testimoniū: qd ab aplis in missæ sacrificio institu
 ta sit cōmemoratio defunctorum. ¶ Præterea, Idē quod astruimus,
 oblatiōes scilicet sacrificij altaris necnon alia pia suffragia prodesse
 defunctis: cōprobat attestatōne canonicarū sanctionū, necnō san
 ctorū patrū, grauissimæ in ecclia authoritatis. Nempe in ipso libro
 decretorū, decimatertia, quæstione secūda, cap. pro obeuntibus, ci
 tatur beatus **Gregorius**: ita scribēs ad **Bonifacium** archiepiscopū,
 Pro

Pro obeūtibz quippe cōsuluisse cognosceris: si liceat pro eis oblationes offerri. Sancta sic tenet ecclesia: ut quisq; pro mortuis uere Christianis offerat oblationes, atq; presbyter, eorū faciat memoriam. Et quis peccatis oēs subiiciamur: cōgruit ut sacerdos p mortuis catholicis memoriā faciat & intercedat. Non tamē pro impijs, quāuis Christiani fuerint: tale quid agere licebit. Eodē etiā loco, et proxime sequēte capite. Animæ defunctorū. ita scribit idē Gregorius. Animæ defunctorū quatuor modis soluūt. aut oblatiōibus sacerdotū, aut precibus sanctorū, aut charorū elemosynis, aut ieiunio cognatorū. Vbi per oblationes sacerdotū, potissimū intelligunt celebratiōes missarū: quæ fiunt à sacerdotibus in subsidium & absolutionē defunctorum. ¶ Accedit illi & beatus Augustin⁹ in libro de cura pro mortuis agenda, circa ipsius finē: & adducitur eodē loco, scilicet decimatertia, quæstione secunda, ca. non æstimemus. his uerbis. Non æstimemus ad mortuos, pro quibus curā gerimus, peruenire: nisi quod pro eis siue altaris, siue orōnum, siue elemosynarū sacrificijs solenniter supplicamus. Quis non pro quibus fiunt, omnibus profint: sed ijs tantū, quibus dum uiuunt, comparantur ut profint. Sed quia non discernimus qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere. ut nullus eorū prætermittat: ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim suerunt ista ijs quibus nec obsunt nec profunt: quā eis deerūt quibus profunt. Diligentius tamē facit hoc quisq; pro necessarijs suis: quo pro illo fiant similiter à suis. Eodē insuper loco, ca. tempus. ad ducitur duplex sentētia Augustini ex libro Enchiridion: in cōprobationē eiusdē ueritatis, suffragia uidelicet uiuentiū & potissimū sanctū altaris sacrificiū: prodesse mortuis, quippiā expiandum habentibus. quæ supra adducta est in undecimo huius libri capite: et in ratione, inter cæteras ad subiectā illic materiā positas, ordine undecima: quæ etiā plurimū cōducit præsentī proposito. ¶ Ad hæc, Innocentius tertius eandē corroborat sententiā: dicens. Orat pia mater ecclesia non solū pro uiuis, sed etiā pro defunctis: & eos sacræ oblationis intercessiōi cōmendat. certissime credens, quod sanguis ille preciosus qui pro multis effusus est in remissionē peccatorū: non solum ad salutem uiuentium, uerum etiā ad absolutionem ualeat mortuorum. Et ut magis ostenderet ecclesia fidem suam,

Gregorius.

VII.

Augustinus.

VIII.

Innocentius tertius.

LIBER SECVNDVS

Hugo de san-
cto Victore.

IX.

1. Corin. 13

1. Corin. 12.

Tomas
Vualde.

suam, qua tenet id nostrum sacrificiū mortuis pdesse: statuit & de-
creuit, ut in omnibus missarum celebrationibus loco debito, defun-
ctorum memoria habeatur. **S**ubscribit illi uenerabilis pater, Hugo
de sancto **V**ictore, in secūdo libro de sacramētis parte decimalex-
ta circa finem: ex quarto libro dialogorū **G**regoriū, id adducens. Si
culpæ post mortem insolubiles nō sunt: multorū solet animas etiā
post mortē sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare. Sed sciendū est,
quia illis sacrae uictimæ mortuis profunt: qui hic uiuendo obtine-
runt, ut eos etiam post mortē bona adiuuent: quæ hic pro ipsis ab
illis fiunt. **H**æc ibi. **V**erum prætermisissis aliorū illustriū scriptorū
authoritatibus, quæ plurimæ supersunt: unicam tantū rationē ad
idem suffulciendū propositum adducamus. ¶ **P**lanū est utiq; cha-
& firmo colligās) nō modo ad uiuos se extendere, uerum etiam &
ad mortuos: qui eo adornati signaculo ex hoc seculo transeūt. **S**ig-
dem charitas ipsa, uita est animæ, quæ nūquā secundum aposto-
li sentētiā excidit: quoniam nec in hoc seculo, nec in futuro finē
accipit. **E**t idcirco opera uiuorum, quantum ad profectum spiritu-
alem, facit etiā cōmunia defunctis: per cōmunicatiōē piā & san-
ctam bonorum. **E**nim uero omnes fideles uiui & mortui, uni⁹ cor-
poris ecclesiæ membra sunt: licet diuersæ sortis & alterius status.
Membroz autē eiusdem corporis, unum per alterum cōstat posse
iuuari: agrotum scilicet per incolume, & debile per id quod est ua-
lidum. **E**t quemadmodum ait diuinus apostolus: pro se inuicē soli-
cita sunt mēbra. **E**rgo sicut in corpore naturali, ita & in mystico:
mēbra inualida per ea quæ robusta sunt adiuuari queūt, & defun-
cti per suffragia uiuorum. **V**erū de hac materia præclare & dif-
fuse disserit, doctrina sacra uir insignis **G**abriel Biel: in quinque-
sima sexta & septima lectione suæ expositionis de canone missæ.
Eandem etiā egregie & copiose pertrahat uenerabilis pater **T**ho-
mas **W**alden, (cuius supra, crebrius est facta mentio) in operis sui
de sacramentalibus capite quadragesimo, necnon capite centesi-
mo sexto & centesimo septimo. **I**n quibus locis ubertim & ample
confutat **V**iclefū & asseclas eius (quorum unus est **L**utherus)
negantes suffragia uiuorum defunctis prodesse.

¶ Non

¶ Non esse leuiter credendas, nec in uniuersum da-
mnandas mortuorum, quæ uiuis fieri dicuntur, appa-
ritiones.

Cap. XXVIII.

DEniq; in decimo suo dicto supra annotato, **Luthe-**
rus annitēs abrogare id p̄sertim missæ officiū, quod ^{I,}
ex ecclesiastico instituto celebratur pro fidelibus de
functis: catholice professionis cultoribus illi obiectā
tibus ad improbatōne tam prauæ assertionis, quod
animæ nōnullorū mortuorū apparuisse dicantur uiuentibus ami-
cis suis & familiaribus: petentes ab eis, missarum celebratōne pro
se fieri & pro sui redemptione, aut cōtestantes, factas pro se huius
modi celebratōnes, magnā sibi opem tulisse ad celeriorē ex igne
purgatorio liberationem: respondet ausu temerario **Lutherus**, q̄c
quid refertur de apparentibus post mortem spiritibus: eē uanū &
friuolum, dæmonisq; ludificationē, cū id non habeatur ex scriptu-
tura. quemadmodū prius ex eo est adductū: circa libri huius princi-
pium. Vbi etiam & illud ex eodē est cōmemoratum: quod errore
delusum obgarrit beatum **Gregoriū**, cum scribit **Pascalium** dia-
conū Romanum (de quo narrationē contexit libro quarto suorū
dialogorū, cap. quadragesimo) & alios nōnullos apparuisse uiuenti
bus post mortē: & ab eis sacræ oblatiōis atq; orationum suffragia
postulasse. Adh̄c it & illud circa eundē libri sui locum **Lutherus**,
ad maiorē improbitatis suæ exaggeratōne: id ipsum quod narra-
t de ceconomō beati **Gregorij** post mortē excōmunicato à **Grego-**
rio, & propter tres aureos inter chartas eius repertos se grauibus
addictum esse p̄cenis contestato, postea tamen per triginta missa-
rū celebratōne liberato: fuisse illusionē diaboli qua illudit **Gregori-**
um, ad stabiliendū hūana p̄cepta de paupertate. Et demū colligit,
nō esse fidē habedā apparitionib; mortuorū: quoniā sunt (inquit)
illusiones diabolicæ. Verū q̄s iure nō increpitet hāc effrenatā **Lu-**
theri impudētia: qua ne **Gregorio** quidē, uiro utiq; sanctissimo iu-
xta ac doctissimo (q̄ firma fuit ecclesie colūna: & iubar clarissimū)
parcitur obgarriens eū p̄æstigijs dæmonicis & subdolis illusiōibus
hallucinatu: qui totus deo plenus spirituq; sancto repletus, eo dire-
ctore in suis operibus agebatur. Quod autē de eius ceconomō hic
attulit **Lutherus**: ipse **Gregorius** in quarto libro suorū dialogorū,
I cap.

Gregori.
Pascalius.

LIBER SECVNDVS

cap. quinquagesimo quinto, nō de suo narrat & conomo: sed de q̄-
dam fratre sui monasterij (cui, Iusto nomē erat) medicæ artis peti-
to, inter cuius medicamina (nō chartas) inuentos scribit tres aure-
os: cū illo monacho post mortē, ob clandestinā illā pecuniæ deten-
tionē, in sterquilino sepultos. ¶ Cæterū ut ad hæc quæ de appa-
ritioibus mortuorū: hic effutit aduersarius, breuis adhibeat & suc-
cincta respōsio: ingenue fatēdū est, non debere quēpiā temere &
leuiter credere quibusq; apparitōibus mortuorū: q̄ fieri possint: q̄-
niā secūdū Sapiētis sentētiā, Qui cito credit: leuis est corde. Facile
siquidē satanas se trāffigurat in angelū lucis, & nactus hominem,
huiusmodi apparitionibus credulū: miris eum modis & astu uastro
solet eludere. Idcirco salutari admonitioni beati Ioannis penit⁹ ad
hæredū est: dicētis in prima sua epistola canonica. Fratres, nolite
omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex deo sunt. Et in sa-
cris sanctoꝝ historijs nōnulli admodū cōmendātur ut prudētes &
circūspecti: quod, reuelatiōibus sibi factis de curanda sanctoꝝ cor-
porū sine honore terra cōditorū eleuatione, honoratioreq; in aliū
locū trāslatione: nō cōtinuo adhibuerunt integram fidem, sed sub
ueriti fraudē aliquā antiqui serpētis, deū supplices exorarunt: ut si
ex eo esset talis insueta apparitio, secūdo & tertio sibi eodē schema
te & modo fieret. Quēadmodū in historia inuētōis sacri corporis
beati Stephani protomartyris: se factitasse scribit uenerabilis pres-
byter Lucianus. ¶ Verūtāmē altera ex parte, nō debet quisq; ob-
stinata fronte quascūq; mortuorū apparitiones in totū dānare: ut
facit hoc loco Luther⁹, neq; ea ducti opinioē, q̄ uisioēs oēs noctur-
næ & spiritū reuelationes hominib⁹ factę: sine discrimine aut de
lectu sint illusiones satanicæ, neq; ullæ tales fiāt authore deo, fieri
ue possint. Nēpe in sacra euāgelij historia sæpi⁹ legi⁹ angelus dñi
apparuisse sctō Ioseph, uiro sacratissime uirginis Marię in somnis
& admonuisse eorū, quę circa pueri Iesū ac sacrosanctæ matris e-
ius curā & custodiā, illi erāt agēda. Et Magi post inuentū stella du-
ce regem cæli & terræ, mysticisq; adoratū muneribus: acce-
perūt respōsum ab angelo in somnis ne redirent ad Herodē, sed p̄
aliā uia reueterētur in suā regionē. Præterea in actis apostolicis le-
gitur dñs nō semel apparuisse beato Paulo nocte, eūq; cōfortasse:
admonens ut constans esset in tribulatione p̄ferenda, & p̄dicatiōe
euange.

II.

Eccli. 19
2. Corin. 11

1. Ioan. 4

III.
Lucianus
presbyter

Mat. 1 & 2.

Matt. 2
Actu. 18
Actu. 23
Actu. 27

euangelij. Cū igitur hæ factæ sint apparitiões cælitus, nō ad eorū q̄ apparuerūt subleuatōem & subsidiū, sed illorum quibus est facta apparitio: quis incredibile censeat, & fieri posse authore deo apparitiones mortuorū ope aliqua indigentū, ad eorū qui apparēt reuatiōem: Rursus, ut in actib⁹ apostolorū refert beatus Lucas, cū Paulus Troade ageret: uisio per noctem illi ostensa est. Vir Macedo quidā erat frans & deprecans eum; & dicens. Transiēs in Macedonia: adiuuānos. Vt autē uisum uidit: statim quæsiuimus (inquit) p̄ficisci in Macedonia, certi facti: quod uocasset nos deus eūāgelizare eis. Ecce uiso illo nocturno cognouit ipse Paulus, seruentissimus diuini uerbi annūciator: se procul dubio uocari à deo atq; admoneri, ut in Macedoniam trāsiret & illic p̄dicaret euāgelium regni. An & hæc apparitio fuit illusio dæmonica: per quā curasset satanas hortari Paulum ut Macedonibus annūciaret Christum, quod unū maxime auersabatur & horrebat: Nihil fecit ista apparitio facta est ad opem ferēdā ei qui apparuerat: & toti regionis illius populo, pro quo loquebatur. Cur ergo cōsimili ratione & de sancti nō poterūt directore deo apparere uiuentibus: ad implorandū ipsorū adiutoriū? Desinat ergo Lutherus cauillādo obiectare, id ex scriptura nō haberi: q̄ mortui nō appareāt uiuis ad expetēda eorū suffragia. cū iā ostensum sit in scriptura haberi id ipsum: unde cōgrue & cōueniēter possis colligere huiusmodi mortuorū apparitiones. ¶ Porro dicitur est fortasse nobis hic Lutherus, eos quos apparuisse modo dixim⁹ nō fuisse mortuos, se autē dūtātaxat dānare apparitiões mortuorū & ex hac uita sublatorū, q̄ dicitur uulgo fieri uiuentibus. & ergo hæc omnia modo adducta: nihil cōtra eū militare. Cui pro respōsione ad hunc cauillū, obijciem⁹ dehinc & mortuos: qui uiuis dicūtur uere & citra illusionē aliquā apparuisse. In primis in secūdi libri Machabæorū ultimo capite narrat Onias (dū uiueret) summus sacerdos & sanctitate spectabilis, post mortē suā, orantis speciem præ se ferens: apparuisse Iudæ Machabæo, in iuro pugnam cōtra sacrilegum Nicanorē, & in hac uisione, etiā sanct⁹ propheta Hieremias altitisse socius Oniæ: tradidisseq; Iudæ gladium aureū, tanq̄ futuræ uictoriæ pignus. Attamē uterq; eorū: erat iam pridē uita defunctus. Sed quis adeo delirus erit & mente captus: ut cōtra scripturæ sacræ sententiā, hanc uisionem tam conso-

III.

2. Mach. 19

l 2 latoriam

latoriã obganniat fuisse confictã astu dæmonico; cū eius enarrati-
 one milites Iudæ maiorē in modū fuerint ad pugnã cū summa a-
 lacritate animati, & illustris uictoria (prostratis hostibus, cæloq;
Nicanore) à Iuda & suis obtenta: indicauerit nō uanã fuisse eam
 uisionē. Hoc igitur ex loco discat **Lutherus** & fateat, ex scriptura
 haberi: interdū mortuos etiã dirigente deo uiuis apparere. Sed ne
 scio reuera, utrū tandē eo demētiã deuenire uolet **Lutherus**, oēs
 p̄miscue dānans mortuoz; apparitiōes: ut & **Moysen** uisum cum
Helia, p̄pheta in trãfiguratiōe dñica, dicat ludificatiōe satanæ illic
 apparuisse, q̄ lōgo ante tpe fuerit uita exēptus. Quod si dicere ten-
 taret: ilico ducēdus esset extra castra tanq̄ blasphemus, & lapidib⁹
 obruēdus in om̄i populo. ¶ Adde q̄ in historia passiois candidissi-
 mæ uirginis **Agnetis** (quã p̄clare cōscripsit beatus pater **Ambrosi-
 us Mediolanēsis** antistes) narrat **Constãtia** filiæ impatoris, ad se-
 pulchrū eiusdē uirginis & martyris in orōne prostrate ad impetrã
 dā corpis sui sanitatē, & somno placido correptę: apparuisse ip̄a be-
 ata **Agnes**, & deuotã sibi **Costãtia** integre curasse. Sãctę etiã **Lu-
 cia** adhuc sup̄stiti, ad sepulchrū sacre uirginis & martyris **Ag-
 the** in orōne excubãti, pro sanitate suæ matri ualitudinariæ obtinē-
 da: legi apparuisse ipsa gliosa uirgo **Agatha**, regno iã cælesti poti-
 ra, & dulcissimo alloquio beatã **Luciã** cōpellasse, illiusq; matrē red-
 didisse à profluuio sanguinis om̄ino incolumē. Ad idē quoq; com-
 probandū, haud parū facit exēplū sanctoz; martyrū **Geruasii** &
Prothasii: quorū corpora inuenit beatus **Ambrosius Mediolan-**
Geruasius
Prothasius
Ambrosius
Gamaliel
Sanctus
Stephanus
Dionysius
Dagobertus
 anno secūdo **Theodosii** imperatoris, Nam ambo, illi apparuerunt
 una cū beato **Paulo** apostolo: declaraueruntq; locū ubi sua corpo-
 ra erant recondita. Quæ cū ingēti deuotiōe **Ambrosius** terra effo-
 dit, qua iã diutius abstrusa delituerāt: & cū magna ueneratiōe ad
 basilicã sanctæ **Faustæ** transtulit, illucq; publice honorãda reposu-
 it. ¶ Ad hæc, sanctus itidē **Gamaliel** uenerãdo sacerdoti **Luciano**
 nocturna apparitiōe se spectandū exhibuit: suiq; corporis & socio-
 rū eodē humatorū loco (inter quos, præcipu⁹ erat beatus **Stepha-
 nus**: martyrū primitiæ) detectionē, decētioremq; collocationē ab
 episcopo **Hierosolymitano** fieri postulauit. cuius quidē rei faciun-
 dæ, **Lucianū** esse denūciatorē uoluit. ¶ Demū beatus **Dionysius**
Areopagita haud dissimiliter **Dagoberto** regi in somnis apparēs:
 admonuisse

admonuisse eū fertur, q̄ suū corpus suorumq; sociorū exuias ter-
ræ uisceribus etuendas, honestioreq; loculo reponendas curaret.
Quod & de plarib; alijs sanctis, pr̄optū fuerit ex ip̄oz; historijs cō-
mōstrare: eos in quā, uiuētib; ad suoz; corporoz; eleuationē faciendā
citra fictionē & dolū apparuisse. Si igit̄ ip̄i æternę beatitudinis par-
ticipes: hoibus apparuerūt hanc adhuc agētibus uitā, ad uenerati-
onē sacroz; suoz; corporū, religarū & ciner; repositionē: qd incre-
dibile fuerit aut improbabile, & animas defunctor; apparere uiuis
interdū ad implorandā eoz; opē, suffragiū & adiutoriū, pro sua li-
beratiōe ab igne expiatorio quo detinent; Sicut em̄ illi, qd sibi ho-
noricū ē & cōdecēs, ea apparitiōe expostulasse noscunt: ita & hi,
qd sibi utile est & accōmodū atq; in dei cedēs honorē, huiusmodi
apparitiōe pmissa à deo exposcūt. Neq; ulla queat assignari ualida
ratio: cur hoz; potius q̄ illoz; apparitionē fieri posse hoibus, abne-
gemus. Non recte igit̄ Lutherus in uniuersum oēs hasce dānant
mortuorū apparitiones: quod est huius capitis propositum.

¶ Non esse etiam improbanda, publica rei literarię
gymnasia: neq; in disciplinarū professione magi-
steria, contra Lutheri placitum. Cap. XXIX.

LXpeditis omnibus quæ ad decē dictorum Lutheri I.
in primo libri huius capite adductorū ex libro eius-
dē de abrogāda missa priuata, responsionē, conuul-
sionemq; pertinent: anteq̄ huius nauigationis uela
cōplicemus, extremamq; libro huic imponam; ma-
num: congruum duximus & utile, unū, adhuc eius dictum (quod
supra annotatum non est: quoniā ecclesiastici gradus sortem & of-
ficiū missæ, è directo non concernit) in eodem de abrogāda mis-
sa libro contentum in præsentia confutare, q̄ non solum falsum sit
& erroneum: uerumetiam Christianæ reipublicæ admodum per-
niciosum, apostolicæq; sedi iniuriū, & antiquę consuetudinis appri-
me laudabilis eneruatiuum. utpote illud ipsum: quo publica litera-
rum studia & celebres damnat academias (ad quas undiquaq; cō-
fluunt, capeſsēdæ disciplinæ gratia, studiosi) tanquam malorum
omnium sentinam, morum que corruptelam. Verum hoc ipsum
etiam à suo didicit Vicleſo: improboz; suoz; dogmatū magistro
& duce, qui inter quinq; & quadraginta articulos in sacrosancta

Vicleſus

I 3 synodo

LIBER SECVNDVS

synodo Constantiensī condēnatos: hūc habent uice simū nonum, Vniuersitates, studia, collegia, graduatiōes & magisteria in eis dē, sunt uana gētilitate introducta: & tm̄ profunt ecclīe, sicut diabolus. Quinimmo uterq; eorū, à patre mēdaci & inimico ueritatis fatana, ad id astruendū uident̄ inducti: cui inuisa sunt bonae literae gymnasia & publica studia. qđ per ea cōfuten̄ hāereses perniciose & impiāe doctrinae quas per hāeticos suos ministros & satellites studet in agro dñi & ecclīa sancta disseminare. Vnde in primo libro Regū ca. decimotertio: dicit historia sacra. Porro faber ferrarius nō inueniebat in omni terra Israel. Cauert̄ em̄ Philistini: ne forte facerēt Hebraei gladiū aut lanceā. Quē locū exponēs glossa ordinaria, ait. Diabolus quoq; per paganos, per hāeticos, & per falsos Christianos, studet prohibere ne sint doctores in ecclīa: qui spūalia arma faciant & nobis ad pugnandū tribuant. Pagani em̄ prohibuerūt: ne Christiani liberalib⁹ imbuerent̄ artibus. Hāetici quoq; persuaserūt principibus: ut catholici ecclīe defensores in exiliū pellerent̄, ut desolatā plebē facilius seducerēt. Nūc quoq; antiquus hostis ab instantia eruditiōis praelatos auertit: ut & ipsos & subditos facilius decipere possit. Hāc ibi. Et reuera tā Viclesus q̄ Lutherus, improbantes academias & publica literarū studia: more Philistaeorū prohibēt, ne Hebraei id est catholici transeuntes per hāc peregrinatiōis nostrae uia, ad futurā quā ingrūt ciuitatē: fabricēt sibi gladiū uerbi dei & lanceā sanae rectae doctrinae, qua se defendere possint cōtra improbos eorū insultus. In quo quidē factō & Iulianū imitant̄ apostatā, impiū ac sacrilegū idoloz̄ cultorē: ne glorient̄ se primos esse huiusce rei pestiferā inuentores. De quo, historia ecclesiastica libro decimo, capite tricesimo secūdo refert: qđ inter ceteras callidā suae persecutiōis (quā moliebat in Christianos) technas: & hāc unā excogitauit atq; proposuit decipulā, quod studia authorū gētiliū Christianos adire prohibēs: ludos literarū illis solis qui deos deasq; uenerabātur, patere decreuit. Ecce q̄ egregiū habēt & insignē signifez̄: sub cuius militent uexillo, & cuius horrida castra se quant̄. Ceterū rōnibus nūc agendum est in Lutherū, & ostendendū multifariā, qđ cōmendandae sunt mirū in modū diatribae literariae: in quibus omnia disciplinātū genera traduntur. ¶ Et primum quidem, quoniā in canticis amatoris

II.
i. Regū 13.

Quid signāt
Philistei: pro
hibentes He
breis armacō
ponere.

Iulianus
Caesar.

III.

amatoris: uox sponsi est ad amicos sponsæ. Capite nobis uulpes par-
 uulas: quæ demolunt uineas. Quæ locū exponens glossa interline-
 aris: inquit. Vox Christi aduersus hæreses. Debellate & deprehē-
 dite schismaticos & hæreticos: qui callidi sunt, & se humiles fin-
 gunt. Et glossa ordinaria eodē loco. Vulpes in foueis abduntur, &
 cum apparuerint: nunquā directis itineribus currūt. sic hæretici. Ex-
 quibus uerbis planū est, per uulpes eo in loco intelligi uersutos hæ-
 reticos: quos capere debemus & cōprehēdere in astutia eorū, ne
 amplius demoliant uineam ecclæ. At quomodo capi poterūt uul-
 peculæ illæ astutæ: nisi habeantur retia & casses doctrinæ, potissi-
 mum sacræ & catholicæ, quibus itretiant & illaqueētur. Et hu-
 iusmodi doctrina quonam pacto cōparabit, nisi in gymnasiis publi-
 cis studijsq; literarijs acquirat: ubi præceptores habent, palā illam
 profitentes. Probandæ sunt igit ipsæ scholæ & academiæ gymna-
 sticæ: in quibus agunt quārūuis disciplinæ exercitia, q̄ admodū
 conducāt ad extirpanda praua dogmata. ¶ Præterea. Ad ecclēsi-
 astici corporis integritatē et cōsummationē: constituti sunt à Chri-
 sto inter cæteros eius gradus & ordines, etiā doctores, qui ueritatē
 palā edoceant & populū recte inuoluāt. quæ admodū testat beatus
 Paulus: in prima ad Corinthios epistola, dicens. Et quosdam quidē
 doctores, deinde uirtutes. Et ad Ephesios scribens: idem affirmat
 his uerbis. Et ipse (Christus scilicet: de quo, præcedēs sermo) de-
 dit quosdā quidē apostolos, quosdā autē prophetas: alios autem pa-
 stores & doctores ad cōsummationem sanctorū, in opus ministe-
 ri, in ædificationē corporis Christi. Huiusmodi autē professiōis
 & officij uiros fuisse etiā in primitiua ecclēsia: ostendit illud dictum
 in actibus apostolorum. Erant autem in ecclēsia quæ erat Antio-
 chiæ, prophætæ & doctores: in quib⁹ Barnabas, & Simon qui uo-
 cabatur Niger. Hanc autē docendi auctoritatem & præclari mu-
 neris denominationem, non debet sibi quisq; pro suo arbitratu uē
 dicare: sed ab alio habente potestātē accipere eam, ubi idoneus illi
 officio & dignitati fuerit compertus. Necessaria sunt igitur gy-
 mnasia literaria: in quibus post transactum alicuius doctrinalis pro-
 fessionis studium, factō periculo de sufficiente literatura: pro-
 moueantur studiosi bonarum disciplinarum ad apicem gradus
 doctoralis,

Canti. r.

III.

1. Corin. 12

Eph. 4

Actū 13.

V. doctoralis, & magisterij insignia pariter & nomē accipiāt. ¶ Rursum, Perspectum id habetur & exploratū: in quauis arte subministrante corpori necessaria, ut factoria, sutoria, & tonsoria: non quēlibet pro suo arbitrio sibi uendicare posse nomen artificis in eo officio, neq; eam artem pro nutu in publica officina posse exercere, sed primū oportet studiosum alicuius artis: eam sub magistro illius perito didicisse sedulo. Et ubi eam callet is discipul⁹ exacte: tum ostenso aliquo opere artis illius quod molitus est, corā peritis & designatis ad examē ipsius: promoueri eūdē cōuenit ad magisteriū artis huiusmodi, donariq; facultate ad exercēdam illam in posterum in propatulo. Quod cum obseruetur accurate in quauis arte serui: ut ædificatoria, statuaria, & cerdonica, nūquid liberales artes usque adeo sordebūt & prostituuntur: ut unusquisq; nomē magisterij in eis sibi assumere possit pro suo nutu, sine p̄cedēte legitimo studio & examīne diligētī: sit ne ea nomē clatura & professionis honore dignus? Nequaq; certe ita factū opus est: sed in cuiuscūq; disciplinæ facultate, discipulum prius agere oportet eum, qui ad magisterij culmē uult demū euehi. Deinde ab ijs qui auctoritatē sortiti sunt cōferendi gradū magisterij: promoueri ad illius dignitatem & publicā professionē. Qui autē hæc fient, sine gymnasijs & scholis publicis: in quibus agatur & bonarū artium studiū, & eo cōsummato suscipiatur laurea coronāq; magisterij? Est igitur admodum rationalis institutio academiarū (quas uniuersitates uocāt) & magno opere cōmēdāda: ob uberrimū fructū inde enascentē. ¶ Insuper, uoce prophetica dñs sciētīæ defectū in populo reprehēdit, & graui punitione mulctādum cōminatur: cū ait per Esaiam. Propterea ductus est populus meus in captiuitatē: quia nō habuit scientiam. Non habuit inquā: id est noluit habere, ut exponit ibidem glossa. Et per Osee prophetā, Cōticituit populus meus: eo quod nō habuerit scientiam, quia tu sciētīā repulisti: repellā te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et in prouerbij dicit Sapiens. Vbi nō est scientia animæ: non est bonum. Ex opposito igitur, ipsius scientiæ cōparatio p̄ indefessum studium: laudabilis est & utilis. Quod etiam in libro Sapientiæ testatur Salomon dicēs. Multitudo sapientū: sanitas est orbis terrarum. Beatus etiam Hieronymus: ad Rusticum monachū scribēs, ait inter cætera. Ama scientiam scripturarum: & uitia carnis

nis non amabis. Rursum ad eundem. Multo tempore discer quæ postmodū doceas. Idē quoq; ad Paulinum. Sancta rusticitas, solū sibi prodest, & quātū ædificat ex uitæ merito ecclesiā Christi: tātū nocet, si cōtradicientibus nō resistat. Vbi manifeste sanctorū scientia, p̄fertur simplicium sanctitati. Omitto consulto innumera alia scripturæ & sanctorū patrum testimonia: in hāc unānīter cōueniētia sententiam, q̄ p̄clarum bonum sit scientia: & summo pe re expetēdum. At quomodo uēdicabitur illa & asciscetur à studio, flagrantēq; bonarum literarum desiderio: nisi ope & p̄sidio p̄ceptorū, qui illā cupidis doctrinæ tradāt: Vbi autē illorū p̄ceptorum habebitur copia, simul cum facultate progrediēdi in studio artis alicuius doctrinalis usq; ad magisteriū & gradū doctoralē, qui cōferat auctoritatem profitendi artem illā publice: nisi in academijs & studijs literarijs: Est igitur illorū approbanda cōstitutio: ut necessaria pariter & utilis reipublicæ Christianæ. ¶ Demū nō recēs aut nouitia putari debet publicarū scholarū institutio, in quibus literatorū sit uitorū cōuentus & corona, sed uetusta supra modū: & ex antiquitate magnā sibi uendicans auctoritatē, ut q̄ apud omnes fere gentes, nationes & populos locum habuerit. Enim uero in libro Iosue sacra narrat historia: q̄ Caleph cōscendēs de Hebron, quā acceperat in partem suæ sortis: uenit ad habitatores Dabir, quæ prius uocabatur Cariathsepher, id ē ciuitas literarū. Idēq; rursum cōmemoratur in principio libri Iudicū: his uerbis. Atq; inde profectus Iudas abiit ad habitatores Dabir: cuius nomen uetus erat Cariathsepher, id est ciuitas literarū. Dicta autem est urbs illa quondam, ciuitas literarum: quoniā in ea olim apud Chananzos floruit doctrinalium (quas liberales uocant) artium studium publicū, & ad eā fiebat ad literas capeffendas undiq; discēdi studiosorū cōcurfus. Quēadmodū & apud Memphin Aegypti, erant sacerdotes, artium omnium professores: ad quos audiēdos, insignes doctrina uiri ē Græcia profecti fuisse leguntur. Sic & apud Babylonios Chaldæi: omnium disciplinarū p̄sertim Astronomiæ habebant peritissimi. Apud Persas autē Magi, sapientiæ studio intenti: aliorū erāt publici p̄ceptores. Indi uero: suos habuere Gymnosophistas. Græci itidem: Philosophos, aliorum in Atheniensi academia magistrōs obtinuerunt. Galli quoq;: suos habuerunt Druydas ad q̄s

K (ut

VII.

Iosue. 15

Iudicū. 1

Mēphitici sacerdotes

Chaldæi Magi.

Gymnosophistæ Philosophi Druydæ.

LIBER SECVNDVS

(ut Cæsar in cōmentarijs de bello Gallico: libro sexto cōmēorat) cōfluere solita erat iuuentus: perdiscēdi cupida. Demū apud Christianos in diatribis literarijs habentur magistri & doctores: qui alijs in quouis genere disciplinæ tradāt præcepta ac documēta artis ex petita. Quodq; his maius est: ab ipsa sede apostolica, multis priuile gijs dotata sunt huiusmodi gymnasia, & à regibus atq; principib; in quorum ditione sunt instituta: non paucis libertatibus & immu nitatibus donata.

¶ Gymnasioq; per alias adhuc rationes approbatio: & ratio nū Lutheri illa improbantū dissolutio. Cap. XXX.

Ed & hoc in loco nō erit incōgruū, nō nullas insup afferre rationes: ad academiā cōmendationē am pliorem facientes. nec nō ea uerborū iacula retūde re: quæ Lutherus cōtra illas arcu hostili intorquet & euibrat. ¶ Certe si quis animo secū expēdat quā

ta utilitas enascatur ex publicis gymnasijs literarijs, & quātus tam morum q̄ doctrinæ fructus: facile sibi persuadebit, plurimum cō mendādā esse illorū institutionē & frequentationē. Quis enim certo numero cōsequi queat aut uerbo complecti: quot ex illis uiri castigatissimis formati moribus, uirtuteq; præstantissimi prodie re: qui postea totius reipublicæ cum ciuilibus tum ecclesiasticæ gubernacula feliciter gesserunt. Quot item uiri doctrina excellentissi mi, & in omni genere disciplinæ exercitatissimi: ex scholis illis pces sere: qui uelut clara cæli luminaria: totum deinde mundū, suarum literarum eximio splendore illustrarunt. Et ut alios pene innume ros taceamus: nōne beatus Augustinus clarissimū ecclesiæ iubar, se à Tagastensi municipio in Africa (unde ortus erat) admodū tenui: ad Madaurensem urbem satis uicinam, capeffendarū literarū gratia, ac mox Carthaginē, distantiorē quidem sed celebriorem urbem, missum esse à parētibus suis magna cū eorū impensa ac omniū admiratione: attestatur circa principiū secundi libri suarū cō fessionum; Hæc autem ad celebres illas academias Augustini profectio, bonarūq; literarū in adolescentia perceptio: subministravit, haud dubie nō paruā opem & adminiculū exuberantissimæ illi doctrinæ sacræ, quā postea affluenter more torrentis uberrimi effudit. At uero Lutherus uitio dandos censeret ipsius Augustini parentes

Augustinus.

rentes quos tamē omnes ob tantā in filiū curā: summis extollebāt laudibus) quod ipsum curarint in gymnasiis literarijs, ingenuis disciplinis & moribus imbuendū. ¶ Adde, q̄ ad ea comparanda quę corpori sunt usui: publici sunt mercatus & nundinæ, ad quas undique cōfluūt stas certisq; t̄pibus quotānis mercatores: ut quę sibi cōducere putāt, comparēt. neq; durum illis est: relicta domo, ad ea proficisci loca, magno etiam interuallo à suis tectis distantia. Nam ut ait **Horatius**.

Impiger extremos currit mercator ad Indos:

Per mare, pauperiē fugiens: per saxa, per ignes.

Ad illa igitur cōsequenda quę animū excolant atq; perficiāt, uitutem in quā & scientiam: quis iure damnabit cōstitui in signes acadēmijs, ad quas uelut bonarū artium cōmūe & celebre emporiū, cōcurrāt adolefcētes discēdi cupidi; Nō em̄ in patrijs tectis natali ue solo: cōmode tā preciosas opes cōparare queant. tum ob præceptorum penuriam: à quibus recte possent altiorib⁹ disciplinis illic institui. tum etiam, quoniā ablegatio filiorum à domo paterna ad exterarū regiones, studiorū gratia: appime cōducit illoꝝ profectui. ne domesticis corrumpantur delitijs: aut indulgētiorē educatione proforsu eneruentur. Sic enim **Cicero** Romanæ patres eloquentię, filiū suū Athenas misit, celeberrimā eo tempore Græciæ acadēmiā: ut bonis artibus imbueretur. Ad quē in tertio libro suo rū officioꝝ: ita scribit. Suscepisti onus præterea graue: & Athenarū, & Cratippi. ad quos cū tanq̄ ad mercaturam bonarū artium sis profectus: inanem redire turpissimum est, dedecorantem & urbis authoritatē & magistrū. Quare quantum conniti animo potes, quātū labore contendere (si discēdi labor est: potius q̄ uoluptas) tantū fac ut efficias, ne ue cōmittas, ut cū omnia suppeditata sunt à nobis: tute tibi defuisse uideare. Hæc **Cicero**. In quib⁹ uerbis filiū suū dicit missum Athenas: tanq̄ ad mercaturam & emptionē bonarū artium in nundinis illis literarijs, ubi tū maxime artes omnes floruerunt. Cæterū **Lutherus** admittit quidem mercatorū seculariū ad publicas nundinas concursū: quo conquirāt sibi ea quę in corporis cedūt emolumentum. studiosorum uero cōfluxum ad gymnasia publica, quo consequantur ea quę ad animæ spectant cultum & decorem: prohibet. Vult itaq; corpus sedulo curari: animū

Cicero ad filiū suū.

LIBER SECVNDVS

111. uero negligi, incultumq; relinqui. ¶ Ex prædictis aut haud difficile fuerit ijs respondere: quæ cõtra scholas publicas obiecit in hoc libri sui loco Lutherus. qui postq; eas ineptissime cõtulit idolo Moloch: & quanti ab omnibus fiant, cū subfannatione cõtumeliosa, pmore suo descripsit (quæ omnia, quoniã responsione sunt indigna: hic consulto prætermittunt) tandẽ in hæc erumpit uerba. Et non uident parentes, nec qui uident curã: adolescẽtes hic pessimis moribus perdi, nullo prohibente. Iam scortatio, comessatio, & alia manifesta flagitia: mitius perdũt. At q; imbuunt philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis opiniõibus: hic est ille ignis Moloch, nullis lachrymis satis deplorabilis. cū per eũ ij maxime deurent & pereant: qui sunt studiosissimi & pudicissimi in academijs iuuenes. Et paulo post. Academijs ab initio mudi satanas nihil ex cogitauit præsentius: ad uastãdã fidẽ & euangeliũ toto orbe. Hæc

1111. Lutherus. ¶ Ad quæ paucis respõdebimus, primũ id afferẽtes: corruptelã mox: plerũq; non cõtahi in academijs, sed in eas affer

ri ex praua educatiõẽ præcedente. Quẽadmodũ Quintilianus, auctor clarissimus, in primi libri sui de institutiõẽ oratoriã, cap. tertio differẽs, utrũ pueri utilitẽ domi an in scholis erudiant: deplorãs corruptissimos puerorũ mores, quos ex nimia indulgẽtia parentũ malõq; exẽplo domi à teneris annis imbibũt, ait. Vtinã liberorũ nostrorũ mores: nõ ipsi perderemus. Infantiã statim delitijs soluimus. Mollis illa educatiõ quã indulgẽtiã uocam: neruos omnes & mẽtis & corporis soluit. Deinde enarratis aliq; dissolutionibus morũ, quæ à parentibus obijciunt filiorũ adhuc tenellorũ oculis: subiungit. Fit ex his consuetudo: deinde natura. Discunt hæc miseri: anteq; sciant uitia esse. Inde soluti ac fluentes, non accipiunt ex scholis mala ista: sed in scholas afferunt. Hæc ille. Nonnulli uero adolescẽtes recte à parẽtib; educati, postq; in academiã se contulerunt: adhærent prauorũ contuberniõ atq; societati, & ex huiusmodi sodalitiõ perditissimos contrahunt mores, quoniã secundũ Sapiẽtis sen

Eccli. 13. tentiã. Qui tetigerit picẽ: inquinabit ab ea. & qui cõmunicauerit superbo: induet superbiã. Et paulo post idẽ ait. Qui se iunxerit fornicarijs: erit nequã. Alios inuenias qui ob genuinũ adolescentiã feruorẽ, quem recte rationis frenis non reprimunt ut deberent, in carnis uitia prolabantur: cum in academijs, studiorum gratia uersantur.

santur, quoniam suas sequuntur improbas cupiditates non acqui-
 escentes huic salubri Sapientsmonito. **P**ost concupiscentias tuas
 Eccli. 18
 nō eas: & à uoluntate tua auertere. **S**i præstes animæ tuæ cōcupi-
 scētias eius: faciet te in gaudium inimicis tuis. Quacūq; tamen ex
 causa reddantur adoleſcentes in scholis publicis corrupti moribus
 & discholi: nunquid hæc perditio & deprauatio eorum, academijs
 est ascribenda? quæ & ferulam adhibent disciplinaeque seueritate
 ijs (qui sub pedagogis militant) scholasticis: & præcepta morum
 rectaeque uitæ instituta ex philosophiæ moralis, iuris pontificij atq;
 ciuilibus, nec non ex sacrarum literarum fontibus hausta: quotidie
 inculcant auribus discipulorum suorum. Quinimmo summo pe-
 re curant, ut non minus probis moribus instituti euadant suæ disci-
 plinae alumni: quàm bonarum artium periti. Hominum igitur pec-
 cata sunt libidines & ebrietates, quæ in scholis ipsis committuntur:
 non ipsorum gymnasiolorum. Ex quibus etiam non pauci prodire
 solent probatissimis compositi moribus: quos illic sibi compararunt
 secundum regulas legesque uiuendi inibi acceptas. Hos itaque potius
 oculis nostris obicere debemus, ad faciendam fidem quæ in acade-
 mijs ipsis recta est morum institutio: quæ ex leges corruptisque mori-
 bus imbutos, qui præuaricatores sunt rectorum constitutionum
 in gymnasijs positarum ad uitam cuiusque probe instituendam.

¶ Porro quod secundo loco in supradictis uerbis obiecit **L**uthe-
 rus: damnandas scilicet esse academias quoniam in eis imbuuntur
 adoleſcentes philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis
 opinionibus: omnino à ueritate est alienum. Siquidem nihil in illis tra-
 ditur disciplinis quæ publica professione leguntur: quod sit contra
 fidem aut bonos mores. Et si qua talia aduersantia fidei aut probis
 moribus occurrerint inserta libris authorum qui suscipiuntur legen-
 di: admonentur auditores à lectoribus non esse ea in parte autho-
 ribus illis adhaerendum. Quid ergo illic periculi est aut discriminis
 ne quis in errorem incidat? cū præmoniti sunt omnes: ut à fouea
 occurrente in uia sibi caueant. Sed quid tantopete philosophiā ex-
 horret **L**utherus: in crimē id uocās, quæ philosophicis disciplinis im-
 buant qui in academijs nauant operā studio literarum? cū præfulgide
 illæ lampades ecclesiæ, **C**hrysoſtomus, **B**asilius, **H**ieronimus, **A**u-
 gustinus, **A**mbrosius & ceteri patres antiqui: nequaquam fuerint eam

K 3 auerſati,

LIBER SECVNDVS

auerfati, sed miro amplexati ardore, q̄ persuasum habuerint, ean-
dem ad diuina myſteria cognoscenda aptam uiam ſternere: gra-
dumq̄ præparare. ſecundum illam beati Pauli ſententiam. Inuiſi-
bilia dei, à creatura mundi: per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpi-
ciuntur. ſempiterna quoq̄ uirtus eius: & diuinitas. Cui conſonat
& Salomon in libro Sapientiæ: rephendens ſacrilegos idolorum
cultores, q̄ operibus attendentes, nõ agnouerũt quis eſſet artifex.
Roma. 1 **A** magnitudine enim (inquit) ſpeciei & creaturæ: cognoscibiliter
Sapient. 13 poterit creator horum uideri. Inſinuat iudem beatus Iob eandem
Iob. 12 ſententiam: dicens. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te:
& uolatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & responde-
bit tibi: & narrabunt piſces maris. Quis ignorat q̄ omnia hæc, ma-
nus domini fecerit? Hæc ille. Atqui philoſophia potiſſimũ natu-
ralis cum ſuis appendicibus, rerũ ſenſibilium proprietates, naturalia
q̄ conditiones nobis adaperit: quibus tanq̄ aptis quibusdam gradi-
bus aſurgamus ad dei omniũ conditoris agnitiõẽ. Quis igit con-
temnendam recte duxerit philoſophiã: quæ nos tanto munere lo-
cupletat? Ad hæc, beatus pater Auguſtinus in ſecundo libro de
Auguſtinus. doctrina Chriſtiana latius ediſſerit: q̄ ignoratio naturæ qualitatis
q̄ rerũ, ut animalium, herbarum aut lapidum: imperitiã iudem pro-
prietatis numerorum, in ſacris literis ſparſim poſitorum, deniq̄ &
ignorantia muſices: multũ præſtet interdũ impedimẽti, ad rectã
diuinæ ſcripturę apertamq̄ intelligentiam. Hæc aut omnia, nõne
ab ipſa philoſophiã & certis eius partibus ſunt precario accipiẽda?
Sed omniũ bonarũ disciplinarũ oſor & hoſtis eſt Lutherus: pro-
bato oẽs authores & in primis Ariſtoteleũ unicũ philoſophiæ pa-
rentẽ, inſolenter aſpernans. ¶ **Q** aut illa quæ in academijs legunt,
plærunq̄ gentiliũ authorũ ſunt dicta: non debet quenq̄ deterre-
re ab eorũ lectione aut ſtudio, modo ueritati ſint cõſentanea. Quĩ
ſecundũ beati Ambroſii ſententiã, Verum à quocũq̄ dicat: à ſpũ
ſancto eſt. Et Auguſtinus admonet, ſi qua apud gentiles inueni-
antur authores, aut fulciendæ ueritati aut formandis moribus ido-
nea: nos ea abhorrere nõ debere, ſed tanq̄ ab iniuſtis accepta poſ-
ſeſſoribus, in noſtrũ uſum accõmodare, haud aliter q̄ populus Iſra-
eliticus iubente dño accepit cõmodato ab Aegyptijs uafa aurea et
argentea, ueſtemq̄ pluſimã: & ita ſpoliauit Aegyptios. Deniq̄ te-
nenda

Ambroſius
Auguſtinus.
in ſecundo li.
de doctrina
Chriſtiana.
Exod. 11. et 12

nenda nobis est semper & illa Senecæ sententia. Non à quo dicitur: sed quid dicatur, attende. ¶ Verū opinionibus tantū (ait **Lutherus**) imbuunt: qui in academijs incumbunt literarū studio, Cui occurrendum est, non opinionibus, quæ ob incertitudinem propositæ sententiæ, reddunt animū fluctuantem: sed scientijs, firmitatē atq; certitudinem assertorū annexam habentibus: institui bonarū artū studiosos. modo disciplinæ ipsæ in sua puritate atq; natiuitate tradantur: exquiraturq; recta primorum authorum intelligentia. Nunquid (obsecro) in sacris literis dicit **Lutherus** opiniones tantum contineri: & non solidam rerum ueritatē? In iure uero canonico & ciuili: demitit **Lutherū**, nihil nisi opiniones inuenire. Similiter & in medicæ artis aphorismis atq; canonibus: nec nō in artū liberaliū axiomatibus & theorematibus: nescio quomodo solas opiniones deprehendet. cū disciplinæ mathematicæ omnium cōfessione sint certissimæ, nullasq; admittāt opinioēs. Et hæc ipsa, quæ modo in ordinē digessimus, sunt disciplinæ genera: quæ fere in gymnasijs publica solent tradi professione. Aut enim theologiæ, aut iuris, aut medicinæ, aut philosophiæ, in eis & audiuntur lectiones: & magisteria expetunt. Caterum q; humana dogmata dicat **Lutherus** in gymnasijs tradi: ferendum quidem est, q; plærq; in eis disciplinæ circa humanarū rerum cognitionem obuersentur: licet non desint & diuinorum mysteriorū contemplationes & sancta documenta: quæ potissimum in theologicæ professionis facultate proponuntur ediscenda. ¶ Porro id nequaquā ei tribuendum: q; in Christianorum gymnasijs, in cathedra doctorum & frequēti auditorio, edoceantur impia & sacrilega dogmata, quemadmodū hic assert. In omni enim disciplinarū genere, quarum publica lectio in academijs exercetur: quæcunq; impia sunt & sacrilega, explodunt, exhibant & eliminantur. puritasq; & synceritas sanæ doctrinæ, in illis exacte seruatur: secundū ipsam scholarū institutionem, leges & scita. Quod si fortasse secus ab aliquibus fiat particulatim: id per exorbitationē à recta illarū fit regula, et per declinationem à legitima constitutiōe. Quæ quidem oberratio (si qua talis obligat) castiganda est et emēdāda, reflectēdaq; in rectitudinē nō aut ipsa gymnasia idcirco dānanda, aut dāda probro. Minime uero omniū id ferendum: quod in suorum uerborum paulo ante citatorum,

Seneca.
VI.

VII.

LIBER SECVNDVS

torum calce profert Lutherus, satanam scilicet excogitasse academi-
as ad uastandam fidem & euangelium: & nihil illis presentius
ipsum adinuenisse à mundi principio, ad inducendam religioni
Christianæ extremam perniciem. Qui enim inimicus est uerita-
tis, & errorum nebulas uult toti offundere atque inducere mun-
do: quomodo academias excogitauit, per quas discutiantur illæ
tenebræ mendaciorum, & ueritatis claritas elucescat? Cum etiam
satanas, uirtutis sit hostis capitalis: quomodo curauit gymnasia cõ-
stitui, in quibus ad probe honesteque uiuendum instituantur ho-
mines, castigatisque moribus formentur? **S**ed in hisce Lutheri
uerbis refellendis (quæ, ut uerum fatear, uix digna sunt improba-
tione) proluxior æquo fortasse protractus est sermo. Quem ut tan-
dem cum præsentis libro claudamus: id unum autumamus nos sa-
tis persuasum omnibus reliquisse, nequaquam damnanda
esse hæc publica literarum studia: sed plurimum com-
mendanda, quod ex ijs magna procedat utilitas
in ædificationem ecclesiæ, in animarum salu-
tem, & dei (qui scientiarum dominus est)
honorem. Cui sit laus & gloria, nec-
non gratiarum actio: in secu-
la seculorum Amen.

1. Regū. 2

SECVNDI LIBRI, ECCLESIAE
LVTHERANAÆ CONFV-
TATORII: FINIS.